

Nederlands Nieuw-Guinea

Een land in opbouw

P. KASBERG

P. KASBERG

NEDERLANDS NIEUW-GUINEA

Een land in opbouw

Een nieuw boek over het grote land dat ontwaakt is uit het stenen tijdperk. Een algemeen oriënterend werk, bereikbaar en begrijpelijk voor iedereen, zoals B. Krijger (chef der directie Nederlands Nieuw-Guinea van het Ministerie van Overzeese Rijksdelen) in de inleiding schrijft. Geen facet van dit grote rijk is hier over het hoofd gezien: *land, gedaante, klimaat, flora en fauna*. Bovendien een algemeen overzicht van de *bevolking* in al haar veelzijdigheid en eigen cultuur. Er is ook een uitgebreid hoofdstuk gewijd aan de *bestaansmiddelen*, aan *Papoea-economie* en *sociale structuur*.

Op *volkskunst, zending en missie* wordt diep ingegaan. Men krijgt een overzicht van hoe Nieuw-Guinea wordt bestuurd, en welke plannen en richtlijnen er bestaan voor de toekomstige ontwikkeling.

De talrijke prachtige foto's maken dit boeiend geschreven werk tot interessante en verhelderende lectuur.

Geb. f 5.90

NEDERLANDS NIEUW-GUINEA
EEN LAND IN OPBOUW

P. Kasberg

Medewerker bij het Koninklijk Instituut
voor de Tropen

NEDERLANDS NIEUW-GUINEA

EEN LAND IN OPBOUW

Uitgegeven in samenwerking met de Stichting „Het Nationaal Nieuw-Guinee Comité“
J. N. VOORHOEVE - DEN HAAG

EEN WOORD TER INLEIDING

Er zijn in de laatste jaren al heel wat boeken over Nederlands Nieuw-Guinea verschenen: wetenschappelijke boeken, romans, reisverhalen, maar een algemeen oriënterend werk, bereikbaar en begrijpelijk voor iedereen, ontbrak tot nog toe.

De Stichting „Het Nationaal Nieuw-Guinee Comité” heeft in deze leemte willen voorzien — en is mijns inziens daarin voortreffelijk geslaagd — met de publicatie van „Nederlands Nieuw-Guinea, een land in opbouw.”

Het is een uitgave, die naar mijn mening in brede kring voorziet in de behoefte aan voorlichting over Nieuw-Guinea.

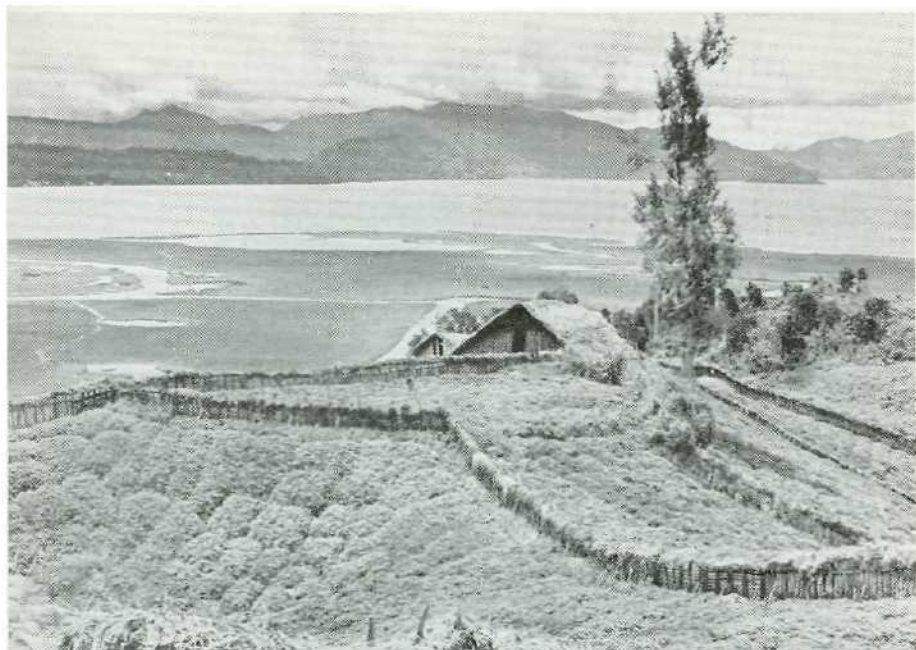
Ik begroet dit boek dan ook met vreugde, in de stellige overtuiging dat het zijn weg zal vinden zowel naar de Middelbare Scholen als naar ieder die belang stelt in de toekomst van dit veelbelovende land. De interessante tekst en de fraaie afbeeldingen staan borg daarvoor.

Gaarne wens ik het alle succes op deze weg.

B. Krijger

*Directeur, Chef der Directie
Nederlands Nieuw-Guinea van het
Ministerie van Overzeese Rijksdelen*

Bataten-aanplant van de Ekari's aan de Wisselmeren.

blz 46

Uitvoer van massoibast. Iedereen helpt mee!

blz 70

Papoea's langsij van een zeeschip aan het handeldrijven

NIEUW-GUINEA

Inleiding Nieuw-Guinea is, met z'n oppervlakte van omstreeks 800.000 km², het grootste eiland der aarde. Het westelijk deel ervan, dat bijna de helft van het eiland omvat, staat onder Nederlands bestuur. Het oostelijk deel onder Australisch bestuur.

Het eiland werd, althans van Europese zijde, in 1511 ontdekt, nl. door de Portugese zeevaarders Antonio d'Abreu en Francisco Serrano. Ze voeren aan de kust voorbij zonder een voet aan land te hebben gezet. De Spanjaarden toonden wat meer belangstelling en trachtten althans iets van het land en z'n bewoners te weten te komen, wellicht in verband met de vermeende rijkdom aan goud, waarover in de Molukken vele verhalen de ronde deden.

De naam van het eiland dateert uit die tijd. In 1545 betrad de Spanjaard Inigo Ortiz de Retes de Papoease bodem en gaf het land de naam „Nueva Guinea” wegens de uiterlijke overeenkomst (volgens hem) van de bewoners met die van het Afrikaanse Guinee. Tot daadwerkelijk gezag kwam men van Spaanse zijde niet.

Gedurende de 17e eeuw waren het vrijwel alleen Nederlandse schippers, die zich bezig hielden met het verkennen en in kaart brengen van de kust. Reeds in 1606 maakte het „Duyfke” een reis langs de zuidwestkust, welke zich uitstreckte tot aan de Golf van Carpentaria.

Hoewel van begin af aan bleek dat aan deze tochten vele gevaren verbonden waren en vele opvarenden het slachtoffer werden van het vijandelijk optreden van de kustbevolking en van ziekten als malaria, dysenterie, beri-beri en zwartwaterkoorts, volgde de ene verkenningstocht op de andere tot ver in de 18e eeuw.

Een zekere vermaardheid kreeg de tocht van Jan Carstenz (1623), die er melding van maakte, dat hij „een overhooch gebergte, dat op vele plaatsen wit met snee bedeckt lach” had gezien.

Uit die tijd dateert ook de tocht van Abel Jansz. Tasman en François Jacobsz. Visser, die in 1642 uitvoeren om het gehele

Zuidland te bevaren. Ze waren de eersten, die om het continent van Australië voeren. Ze ontdekten Tasmanië en Nieuw-Zeeland, en keerden ten slotte langs de noordkust van Nieuw-Guinea terug.

Tot de belangrijkste reizen naar de zuidwestkust behoorde die van de opper-koopman Johannes Keyts in 1678 en dit zowel uit een aardrijks- en zeevaartkundig oogpunt, als wat de handel betreft. Na lange onderhandelingen werden er overeenkomsten gesloten, o.a. betreffende de levering van massoïbast en werden „met zeer grote solemniteyten” in de negorijen Fataga en Kilbati de vlaggen opgericht „waerin des E. Compagnies merk geschreven stond”.¹⁾

Commercieel waren de reizen geen succes en de belangstelling taande. De schijnbare armoede van het land, de wantrouwende en vaak vijandige houding van de bevolking tegenover iedere vreemdeling en de ontoegankelijkheid van het binnenland, maakten Nieuw-Guinea tot een weinig begeerd gebied. Dit laatste gold niet alleen voor Nieuw-Guinea, doch voor het merendeel van de eilanden en de eilandengroepen in het Pacific-gebied.

Tegen het einde van de vorige eeuw begon zich de situatie te wijzigen. De betekenis van het gehele Pacific-gebied en daarmee ook die van Nieuw-Guinea nam toe door de opkomst van de Verenigde Staten van Amerika, de snelle ontwikkeling van Japan, Australië, Nieuw-Zeeland en de Philippijnen, de ontwikkeling van de zeevaart en het vliegwezen. De ene eilandengroep van Oceanië na de andere werd onder westers bestuur gesteld en vreemde naties vertoonden zich veel meer dan vroeger aan de kusten van Nieuw-Guinea, wat ten slotte resulteerde in de vestiging van een Duits en Brits gezag (1884) in het oostelijk deel van Nieuw-Guinea.

In 1828 was de Nederlandse Staat reeds overgegaan tot officiële inbezitneming bij proclamatie van het merendeel van westelijk Nieuw-Guinea. Een nauwkeurige begrenzing vond eerst plaats in 1895, waarbij de oostgrens werd bepaald op circa 141° oosterlengte.

---

1) P. A. Leupe. De reizen der Nederlanders naar Nieuw-Guinea en de Papoeische eilanden in de 17e en 18e eeuw.

Tegen het einde van de 19e eeuw beseftte men in Nederland, dat er voor Nieuw-Guinea wat gedaan moest worden. Veel verder dan de kust reikten in die tijd onze kennis en gezag nog niet. Behoudens enkele tochten van weinig uitgestrektheid door natuuronderzoekers en anderen ondernomen, is er in de 19e eeuw, voor zover dat Nederlands Nieuw-Guinea betreft, slechts één poging gedaan om dieper het land binnen te dringen, nl. in 1884, toen de eerste opvaart van de Mamberamo plaats had; het aantal bestuursposten beperkte zich tot die van Manokwari en Fak-Fak. Van het binnenland was nog zo goed als niets bekend en van daadwerkelijk gezag was daar geen sprake. Veelzijdige exploraties en uitbreiding van het bestuursapparaat stonden dan ook voorop. Dit ging gepaard met een groeiende belangstelling voor land en volk.

Nog voor het uitbreken van de jongste wereldoorlog waren grote delen van het land in kaart gebracht; hadden wetenschappelijke instellingen hun grote belangstelling getoond door het uitrusten van kostbare expedities; had de Bataafse Petroleum Maatschappij haar opsporingen reeds bekroond gezien met de ontdekking van enige olievelden; was van regeringszijde een bodemkundig onderzoek in volle gang en waren bestuursambtenaar, missionaris en zendeling reeds doorgedrongen tot in het centrale hooggebergte.

Van de vele exploraties, welke hebben bijgedragen tot het verwerven van meer kennis van land en volk, noemen we slechts: De militaire exploratie, aanvangende in 1907, met als voornaamste taak het verkennen en vluchtig in kaart brengen der rivieren tot aan de oorsprong, het zoeken van verbindingen over land tussen de stroomgebieden en het verzamelen van gegevens betreffende de bevolking. Aan dit exploratie-detachement waren deskundigen toegevoegd voor het verzamelen van materiaal betreffende de flora, fauna en bodemgesteldheid; de stelselmatige exploratie van het Mamberamo-gebied; de wetenschappelijke expedities naar de Wilhelminatop, waarbij onder leiding van mr H. A. Lorentz voor het eerst de eeuwige sneeuw van Nieuw-Guinea werd bereikt (1909); de Franssen-Herderschee-expeditie (1912–1913), welke werd uitgezonden door het „Indisch Comité voor Wetenschappelijke Onderzoekingen” en de „Maatschappij ter bevordering van het Natuurkundig Onderzoek der Nederlandse Koloniën”; de expedities naar de Carstentoppen, waarbij tevens een goed inzicht verkregen werd in het gebied ten

noorden van de Carstentoppen (1936); de derde Archibold-expeditie (1938—1939) in het terrein ten noorden van de Wilhelmina-top; de ontdekking van de Wisselmeren (1936) — zo genoemd naar de ontdekker, de officier-vlieger van de Koninklijke Marine ir F. J. Wissel en de daarmee verband houdende exploraties.

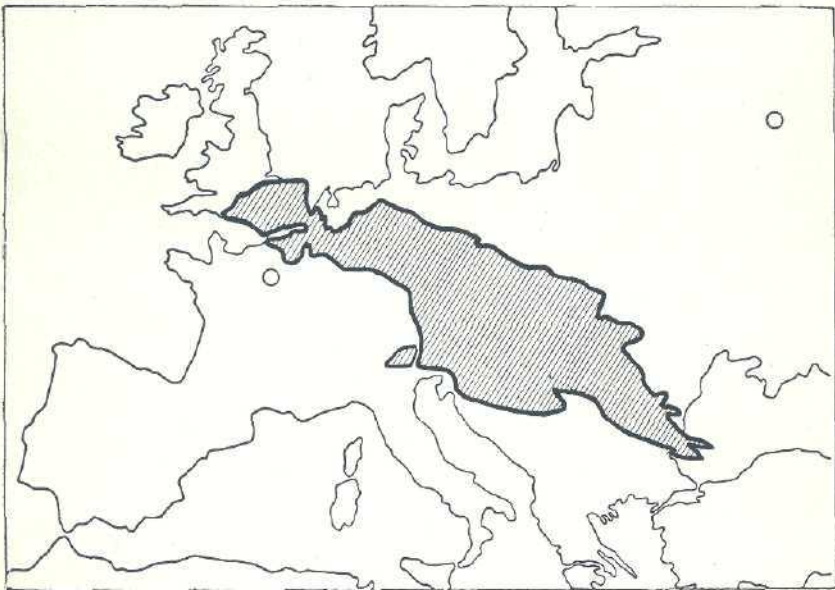
Bijzondere vermelding verdient hierbij het werk van de Koninklijke Marine. Al spoedig bleek, dat er voor de Marine in Nederlands Nieuw-Guinea een veelzijdige taak was weggelegd. Ze verkende de kusten en grote rivieren, bracht grote delen ervan in kaart en bleek onmisbaar bij de voorbereiding en verwezenlijking van de vele exploraties naar de binnenlanden van Nieuw-Guinea. ¹⁾

Ook in de na-oorlogse jaren blijkt de Marine voor de ontwikkeling en openlegging van het land onmisbaar. Zonder scheepvaart is geen welvaart mogelijk en kan een gesloten gebied niet worden opengelegd. Dat geldt in het bijzonder voor een land als Nieuw-Guinea, dat een lange kustlijn heeft en waarvan de natuurlijke gesteldheid zodanig is, dat grote delen ervan alleen door de lucht of over het water bereikbaar zijn. De primaire taak van de Marine blijft uiteraard de bewaking van het grond-, zee- en luchtgebied van Nederlands Nieuw-Guinea. Daarnaast verricht ze echter taken, welke feitelijk niet van militaire aard zijn. De hydrografische dienst van de Marine zet haar opnemingswerkzaamheden voort om de scheepvaart veilig te stellen; de marine-luchtvaart verleent haar medewerking bij het vervoer door de lucht van personen en materialen naar afgelegen delen van Nieuw-Guinea, o.a. naar de bestuurspost Enarotali; ²⁾ houdt zich bezig met verkenningen van nog onvoldoende in kaart gebrachte landstreken (door luchtkartering) en verricht opsporings- en reddingswerkzaamheden; de Marine verricht ook meteorologische waarnemingen, welke voor de zee- en luchtvaart van betekenis zijn; aan boord van de varende schepen wordt verder door de marine-artsen steeds poliklinische medische hulp verleend aan de kustbevolking, overal waar het schip enige tijd verblijft.

¹⁾ C. Hokke: Nieuw-Guinea en de Gouvernements-Marine, Marineblad Nov. 1950 geeft een uitgebreid overzicht van de exploraties, waaraan de Marine deelnam.

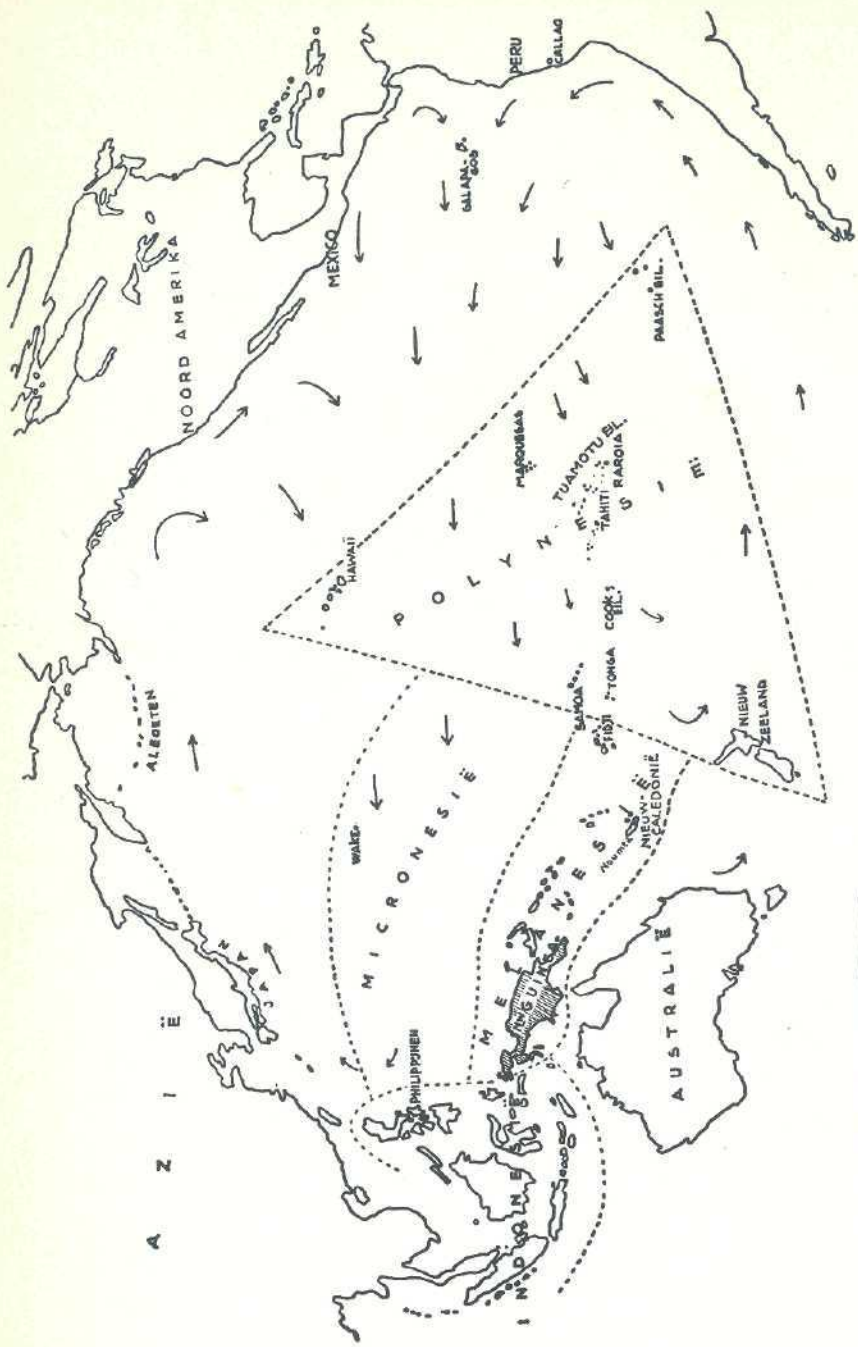
²⁾ Ten behoeve van het Gouvernement onderhoudt de Marine twee luchtlijnen n.l. de „Wisselmerenlijn” tussen Biak en Enarotali en de „Vogelkoplijn” tussen Manokwari, Sorong, Ajamaroe, Fak-Fak.

Nieuw-Guinea is getrokken binnen de gezichtskring van vele volkeren. Verdere opname in het wereldverkeer kan niet achterwege blijven. Daarbij worden hoge eisen gesteld, zowel aan de westerse bestuurders, die, in overeenstemming met de geest van onze tijd, het volksbelang primair stellen, als aan de Papoea-bevolking, voor wie deze opname gepaard zal moeten gaan met een volkomen wijziging van haar levensinstelling.

Nieuw-Guinea: het grootste eiland der aarde, waarvan we ons de omvang het beste kunnen voorstellen, wanneer we het geprojecteerd denken op Europa

De Plaats van NIEUW-GUINEA
in de PACIFIC

Hoofdstuk I

HET BESTUUR

Het algemeen bestuur over Nederlands Nieuw-Guinea wordt gevoerd door een Gouverneur. De richtlijnen voor zijn beleid zijn vastgelegd in een voorlopige staatsregeling, welke men aanduidt als: Besluit Bewindsregeling Nieuw-Guinea.

De Gouverneur wordt benoemd door en is verantwoordelijk aan de Kroon.

In de uitvoering van het bestuur wordt de Gouverneur bijgestaan door 8 Diensthoofden, die de titel van Directeur voeren en ieder een dienst van algemeen bestuur onder zich hebben.

De 8 Diensthoofden vormen gezamenlijk een adviescollege, (de Raad van Diensthoofden), dat door de Gouverneur wordt gehoord bij belangrijke aangelegenheden en ook eigener beweging advies kan uitbrengen. In dit college hebben nog enige buitengewone leden zitting, zoals de Procureur-Generaal, de Commandant der Zeemacht Nieuw-Guinea en de Algemeen Secretaris. De bewindsregeling (zie boven) houdt de mogelijkheid in van instelling van een Nieuw-Guinea Raad. Instelling van een dergelijk lichaam ontmoet vooralsnog praktische bezwaren. In verband hiermede worden, zolang de Nieuw-Guinea Raad zijn werkzaamheden nog niet heeft aangevangen, ordonnanties van de Gouverneur in overeenstemming met de Raad van Diensthoofden vastgesteld en ook de overige aan de Nieuw-Guinea Raad op te dragen verrichtingen door de Raad van Diensthoofden vervuld.

Verder zijn er adviesraden ingesteld ter behartiging van specifiek inheemse belangen van een bepaald gebied, bijv. voor het gebied, gevormd door de districten Soepiori, N. Biak, Z. Biak en Bosnik, waarvan de adviesraad 11 leden telt (1 Nederlander, 8 Papoea's, 1 Chinees-Nederlands onderdaan en 1 Indonesiër-Nederlands onderdaan); voor de onderafdeling Japen (9 leden: 1 Nederlander, 6 Papoea's, 1 Chinees-Nederlands onderdaan, 1 Indonesiër-Nederlands onderdaan); voor de hoofdplaats Hollandia (10 leden: 7 Nederlanders, 3 Papoea's); en voor andere gebieden. De adviserende raden beraadslagen over zaken, welke door of vanwege de Gouverneur aan hun oordeel worden onder-

worpen en verder over alle andere zaken, welke rechtstreeks de belangen van het betrokken gebied raken, voor zover de behandeling daarvan door de voorzitter (de resident is ambtshalve voorzitter van de in zijn afdeling aanwezige adviserende raden) of door tenminste drie leden aan de orde is gesteld.

Een ander adviescollege is de *Raad voor Volksoopvoeding*. Het houdt zich in de eerste plaats bezig met onderwerpen van sociaal-opvoedkundige aard, welke voor de bevolking van belang zijn, zoals de urbanisatieproblemen te Hollandia, leetuurvoorziening ten behoeve van de Papoea's, het coöperatiewezen, een ontwikkelingsplan voor het eiland Noemfoor e.a. In dit college zijn in het bijzonder de zending-missiecorporaties vertegenwoordigd.

Het administratieve centrum van het Bestuur is gevestigd te Hollandia.

De huidige indeling van Nederlands Nieuw-Guinea omvat 6 afdelingen. In elk dezer afdelingen wordt het bestuur uitgeoefend door een Resident.

Deze afdelingen zijn:

- I Afdeling Hollandia
- II „ Geelvinkbaai
- III „ Centraal Nieuw-Guinea (nog niet gerealiseerd)
- IV „ Zuid Nieuw-Guinea
- V „ Fak-Fak
- VI „ West Nieuw-Guinea

De verhouding van Nederland tot Nederlands Nieuw-Guinea is die van Moederland tot niet-zelfbesturend overzees Rijksdeel. Deze verhouding gaat gepaard met internationale verplichtingen ten aanzien van het bestuur over Nieuw-Guinea, welke zijn vastgelegd in het Handvest der Verenigde Naties (artikelen 73 en 74 van hoofdstuk XI).

In dit Handvest, dat óók door Nederland is ondertekend, is door de leden van de Verenigde Naties het beginsel erkend, dat de belangen van de bevolking van niet-zelfbesturende landen allesoverheersend moeten zijn en is onder meer de verplichting aangevaard om, met gepaste eerbied voor de bestaande cultuur, te zorgen voor:

- a. haar staatkundige, economische, maatschappelijke en opvoedkundige vooruitgang;

- b. een rechtvaardige behandeling en bescherming tegen misbruiken;
- c. de ontwikkeling van zelfbestuur en het verlenen van bijstand in de geleidelijke ontwikkeling van hun vrije, politieke instellingen, overeenkomstig de bijzondere omstandigheden en stadia van ontwikkeling.

Daarmede is aan ons Bestuur een duidelijk doel gesteld. Het verwezenlijken van deze doelstelling stelt het Bestuur echter voor vele problemen. Op het eerste gezicht lijkt het wel of de vestiging van een westers bestuur voor de bevolking alleen maar een zegen kan zijn. ¹⁾ Tot voor kort was n.l. vrijwel iedere stam de vijand van elke andere stam en leefde men in de sfeer van een permanente oorlogstoestand. Daaraan kan worden toegevoegd, dat de bevolking geteisterd wordt door vele ziekten, dat het sterftecijfer — in het bijzonder dat der kinderen — ontstellend hoog en de materiële cultuur zeer arm is.

De ervaring, elders en in Nieuw-Guinea opgedaan, heeft geleerd, dat het verbieden van voor ons onaanvaardbare praktijken, zoals koppensnellen en slaven vangen, excessen bij religieuze feesten e.a., het leven van de primitieve mens dermate kan ontluisteren, dat een geestelijke depressie het gevolg ervan is. Men neemt wel aan dat dit een der oorzaken was van de gestadige teruggang der bevolking van Polynesië en Melanesië.

De vraag rijst in *hoeveer* de daling van het bevolkingscijfer, welke in Polynesië wel, doch in Melanesië nog niet geëindigd schijnt te zijn, dient te worden toegeschreven aan het contact met de westerse wereld. Verschillende factoren worden in dit verband genoemd. Zo wordt wel verondersteld, dat de import van niet-inheemse ziekten een van de belangrijkste factoren van de depopulatie zou zijn. Tegen deze veronderstelling wordt aangevoerd, dat wel in 1875 op de Fidzji-eilanden een derde deel der bevolking stierf tijdens een mazelen-epidemie, doch dat deze gepaard ging met een ernstige dysenterie-epidemie. Voorts zijn na de eerste wereldoorlog Melanesië en Polynesië geteisterd door de Spaanse griep, maar deze waarde de aardbol rond en het is een open vraag of deze hun zonder het contact met het Westen bespaard zou zijn gebleven. De theorie van „de maagdelijke bodem,” welke meermalen voor tuberculose wordt aangenomen, d.w.z. gemis aan immuniteit voor niet-inheemse ziekten, is niet juist gebleken. Deze ziekte verloopt, zoals o.a. aan de kusten van Nieuw-Guinea is geconstateerd, niet kwaadaardiger dan bij Europeanen onder gelijke omstandigheden.

Een niet te veronachtzamen factor is, dat het contact met het Westen meermalen van invloed was op de voeding der inheemse bevolking, bijv. doordat de verkoop van de vruchten van de cocospalm leidde tot een meer eenzijdige voeding, wat de vatbaarheid voor infectie-ziekten vergroot. Minderwaardige voeding beïnvloedt ook het hormonen-evenwicht van het lichaam en zou, naar men wel aanneemt, langs deze weg de vruchtbaarheid kunnen schaden.

Een factor van betekenis acht menigeen ook de psychische depressie, welke een

¹⁾ Dr J. van Baal, Nieuw-Guinea (hoofdredacteur dr ir Klein).

gevolg is van het verbieden van gebruiken, welke een westers gezag als onaanvaardbaar beschouwt. Voor verscheidene volkjes werd het leven leeg en onbelangrijk door het verbieden van bijv. koppensnellen en de wijziging van het maatschappelijk leven, waarmee dit gepaard ging. In de voorbereiding van sneltochten en de daarna te houden feestelijkheden lag een voornamste stimulans tot werken: het vergaren van voedselvoorraden, het maken van prauwen, wapenen en feestartikelen. Bovendien ging het verbod soms gepaard met het opleggen van de verplichting om van woonwijze te veranderen.

In het bijzonder de bekende psychiater-ethnoloog Rivers heeft indertijd betoogd, dat de desintegratie, veroorzaakt door het cultuurcontact, ongunstig werkt op het aantal der bevolking. Deze theorie heeft haar bestrijders, maar er zijn nog steeds meningen van deskundigen van gezag, die de inzichten van Rivers delen.

Onder auspiciën van de Zuid-Pacific-Commissie is een nauwgezet onderzoek ingesteld naar de demografische consequenties van het westerse contact met de bevolking van Polynesië en Melanesië, o.a. in het land van de Marind-anim. Zeker is het, dat ook in het land der Marind-anim in het verleden een bevolkingsteruggang heeft plaats gehad. Het ingestelde onderzoek heeft echter uitgeezen, dat ook daar deze teruggang thans het dieptepunt is gepasseerd.

Zo ook kan het doorbreken van de beslotenheid, welke vele Papoea-gemeenschappen kenmerkte, ertoe leiden dat ze hun oorspronkelijke wereldje gaan zien als arm en onbetekenend in vergelijking met wat het Westen in de grotere centra hun biedt. In dit geval dreigt het gevaar, dat een groot aantal werkbare mannen aan de landelijke gemeenschappen wordt onttrokken, wat fatale gevolgen kan hebben.

Het Bestuur beschouwt het als een van haar voornaamste taken ervoor te zorgen, dat de aanraking van de primitieve bevolking met de westerse wereld met zo weinig mogelijk schokken verloopt. Het ziet bij dit acculturatieproces van de Papoea's een belangrijke taak weggelegd voor Zending en Missie, onder meer op het gebied van onderwijs en volksopvoeding in het algemeen, alsmede op het gebied van de gezondheidszorg en is de mening toegedaan, dat de evangelisatie-arbeid van Missie en Zending de aanpassing van de primitieve bevolking aan de moderne beschaving zal vergemakkelijken en versnellen.

Australisch Nieuw-Guinea   Australisch Nieuw-Guinea bestaat uit twee delen, waarvan het zuidelijk deel bekend staat als Territory of Papua en het noordelijk deel als Territory of New Guinea.

Dit laatste omvat het voormalige Kaiser Wilhelmsland, dat eerst als mandaatgebied door de Volkenbond, later als een trusteeship door de Verenigde Naties aan het Gemenebest Australië is toegewezen.

Papoea van de Boromessostam, Centr. Nieuw-Guinea, met heel bijzondere hoofd-, neus- en borstversieringen

Foto dr Bijlmer

blz 38

Mimikanen en Tapiro's

blz 62/116

Vissend met een harpoen. Manokwari, Noord Nieuw-Guinea

blz 95

Het paalwoningdorp Ansoes op het eiland Japen. Op het platform voor het kamponghuisje is een tuin aangelegd.

blz 45

Te Nangoeli in het Centraal Hooggebergte. Op de voorgrond een mannenhuis.

blz 55

Aanvankelijk had elk deel een eigen bestuursapparaat, eigen wetten, verordeningen en belastingen.

Sedert 1949 is dit onderscheid vervallen en wordt het gehele Australische gedeelte als één geheel bestuurd met Port Moresby als hoofdstad. Het algemeen bestuur wordt gevoerd door een Gouverneur, aangewezen door de regering te Canberra en in de uitoefening van het bewind bijgestaan door een Wetgevende Raad en een Uitvoerende Raad.

Gelaatsbeschilderingen met zwarte kleurstof, van Tabati- en Inджерosmannen

Hoofdstuk II

HET LAND: GEDAANTE, KLIMAAT, FLORA EN FAUNA

De vorm van het eiland doet ons denken aan een reusachtige, liggende vogel. De gelijkenis is zo opvallend, dat men aan het westelijk deel ervan de naam gaf van de „Vogelkop,” het grote, massieve middenstuk aanduidt als de „romp” en het smalle, naar het zuidoosten omgebogen deel als de „staart.” Met uitzondering van de grillig gevormde Vogelkop, waar de Maccluer golf diep het land binnendringt, heeft het land een vrij strakke kustlijn en is arm aan natuurlijke havens.

Tussen de „romp” en „De Vogelkop” dringt de Geelvinkbaai ver naar het zuiden door, zodat een betrekkelijk smalle landengte tussen deze beide delen overblijft.

Het gebergte Over de volle lengte van het land strekt zich een jong, vooral in het Tertiair gevormd gebergte uit, dat tot de moeilijkst toegankelijke bergterreinen der aarde behoort. Het is intensief geplooid, telt vele diepe ravijnen en steile hellingen, welke tot op grote hoogte met oerwoud zijn begroeid en, voorzover er brede valleien en uitgestrekte hoogvlakten voorkomen, zijn deze over land uiterst moeilijk bereikbaar.

In de Vogelkop bereikt dit gebergte al spoedig een breedte van circa 100 km en een hoogte tot circa 3000 m; vervolgens buigt het zich zuidwaarts om door de landengte ten oosten van de Golf van Betoeni — waar het in hoogte sterk afneemt — om zich, rond de Geelvinkbaai, aan te sluiten¹⁾ bij een centraal gelegen gebergte-systeem: het *Centrale Hooggebergte*, dat zich voortzet tot in de „staart.”

In het Nassagebergte bereikt dit Centrale Hooggebergte zijn grootste hoogte en liggen verscheidene met sneeuw en ijs bedekte toppen.

In het Australische deel van Nieuw-Guinea komen met sneeuw bedekte toppen niet voor.

---

¹⁾ Vermoed wordt dat het noord-zuid strekkende gebergte in de Oost Vogelkop behoort bij een gebergte-systeem, dat de Geelvinkbaai omgeeft en via het Weijlandt-gebergte z'n voortzetting vindt in het Noordelijk Waterscheidingsgebergte. Het Centrale Hooggebergte vangt dan aan in het Charles Louisgebergte bij de Etnabaai.

De zuidflank van het Centrale Hooggebergte is steil en rijst vanuit de Zuidkustvlakte spoedig tot hoogten van 2000 m en meer. De noordflank daalt geleidelijk af naar de *Centrale Depressie*, welke wordt ingenomen door de moerassige *Meervlakten*, waar doorheen op het Nederlandse deel van Nieuw-Guinea de Rouffaer-, Van Willigen- en Idenburg-rivier stromen en op het Australische deel de Sepik en de Ramu.

Ten noorden van de Wilhelminatop liggen de brede valleien van de Baliem-rivier en haar zijtakken. Het is een moeilijk bereikbaar gebied, waarover nog weinig gegevens beschikbaar zijn. Waarschijnlijk behoort dit tot de dichtstbevolkte delen van Nederlands Nieuw-Guinea.

In Australisch Nieuw-Guinea ligt achter hoge, steile ketens verscholen een hoogvlakte van gemiddeld 1500–2500 m boven zee. Ze bestaat uit een groot aantal brede valleien, welke hier en daar door berggruggen van elkaar gescheiden zijn. Men onderscheidt het plateau in een oostelijk deel, met als voornaamste centrum de vlakte van Kanaintu; een centraal gedeelte met de Goroka-vlakte en een westelijk deel met de Mount Hagen als centrum.

Ten oosten van de Geelvinkbaai strekt zich een noordelijk gelegen gebergte-systeem uit, dat het *Noordelijk Waterscheidingsgebergte* wordt genoemd en dat zich voortzet tot aan de Huongolf. Dit gebergte sluit in noordelijke richting, vaak door een zachtgolvend heuvelland, aan bij de doorgaans smalle noordelijke kustvlakte en gaat op dezelfde wijze zuidwaarts over in de genoemde Centrale Depressie.

Een afzonderlijk complex vormen het *Bougainville- en het Cycloop-gebergte* nabij de Humboldtbaai, dat zich oostwaarts voortzet in een reeks vulkaaneilandjes ten noorden van het hoofdeiland. Deze gebergten vormen waarschijnlijk het oudste bergland van Nieuw-Guinea.

In het bergland kunnen we dus 4 verschillende complexen onderscheiden:

1. Het Tamrau-Arfak-complex in de zgn. Vogelkop. Hier bevinden zich jong tertiaire en kwartaire vulkanische gronden van redelijke vruchtbaarheid.

II. Het Centrale Hooggebergte, waarvan de ketens verschillende namen dragen als: Nassaugebergte, Explorateursgebergte, Victor Emanuelgebergte, Bismarckgebergte, de Owen Stanleyrange. Enige toppen reiken tot boven de sneeuwgrens (hier op ca 4400 m): Carstentop (5040 m), Julianatop (4700 m), Wilhelminatop (4750 m), Prins Hendriktop (4580 m).

III. Het Noordelijk Waterscheidingsgebergte, waarvan de voornaamste ketens zijn: Van Reesgebergte, Gauthiergebergte, Fojagebergte, Torricelligebergte, Prins Alexandergebergte, Adalbertgebergte, Finisterre-gebergte.

IV. Het Bougainville- en het Cycloop-gebergte.

Vlakten en rivieren Ten zuiden van het Centrale Hooggebergte strekt zich een enorme vlakte uit, welke door een flauw gewelfde heuvelrug, een soort laagplateau tussen de Digoel-rivier en de Fly-river, in tweeën wordt gedeeld. Deze *Zuidkustvlakte*, welke door tal van rivieren wordt doorsneden, behoort tot de *grootste moerasgebieden* der wereld.

Andere uitgestrekte moerasgebieden op Nieuw-Guinea zijn: de *Meerolakten* (zie boven), het land van Waroppen (oostelijk van de Geelvinkbaai), en het gebied rond de Maccluer-golf.

Nieuw-Guinea is een waterrijk land, dat verscheidene rivieren heeft, welke voor kleinere schepen tot diep in het binnenland bevaarbaar zijn.

Stroomversnellingen en watervallen maken de rivieren in de bergstreken onbevaarbaar, doch houden beloften in voor de toekomstige ontwikkeling van Nieuw-Guinea (electriciteitsvoorziening, industrialisatie).

De zuidkust van het eiland is laag. Slechts op weinige plaatsen reikt het gebergte tot aan de Arafoera-zee. Zeer langzaam glooiend gaat het land over in een onderzees plateau, het Sahoelplat, dat de zuidkust verbindt met het continent van Australië.

Vanaf de Etnabaai tot voorbij de Fly-river is het een modderkust, waar de mangrove-vegetatie, het zgn. vloedbos, welig tiert. Tot ver in zee en over enorme uitgestrektheden vindt men deze vegetatie eveneens aan de golf van Papoea, langs het Frederik-

Hendrik-eiland, de Maccluer golf en delen van de Vogelkop. Hier en daar wordt de modderkust onderbroken door het zandige strand.

Vele rivieren en riviertjes monden aan de zuidkant uit. Een deel daarvan heeft z'n bronnen in het moerassige achterland. De meeste echter ontspringen in het Centrale Hooggebergte.

De toegang tot de rivieren, welke aan de zuidkust uitmonden, is afhankelijk van de getij-standen. De vele modderbanken in en voor de monden eisen voor het binnenlopen van zeeschepen een uiterst voorzichtige navigatie.

Breed en waterrijk zijn o.a. de Eilandenrivier, de Digoel en de Maro in het Nederlandse gebied; de Fly en de Kikori in het Australische gebied. Tot ver in het binnenland zijn deze toegankelijk voor zeeschepen met een diepgang van circa 3 m.

De noordkust vertoont een heel ander beeld dan de zuidkust. Op vele plaatsen rijst het land steil uit de zee op, vrijwel geheel open liggend voor de deining van de Stille Oceaan. Vooral tijdens de west-moesson heerst hier een hevige branding. Een uitzondering daarop maakt de Geelvink-baai, welke door de Schouten-eilanden min of meer van de Oceaan is afgesloten, alsmede de Humboldtbaai en de Dorehbaai.

Van de rivieren, welke aan de noordkust monden zijn er slechts enkele voor grotere schepen bevaarbaar. In het Nederlandse deel is dit de Mamberamo tot aan Pioniers-bivak; in het Australische deel de Sepik.

Karakteristiek van een rivier De Mamberamo is de grootste en meest-waterrijke rivier van Nederlands Nieuw-Guinea. Hij heeft dan ook een stroomgebied, dat enige malen zo groot is als Nederland en voert het water af van op zich zelf brede en waterrijke stromen als de Rouffaer-, Van Willigen- en Idenburg-rivier. De bronnen liggen voornamelijk in het regenrijke Centrale Hooggebergte.

Het water verlaat de brede monding met een zodanige kracht en snelheid, dat het grauwbruine rivierwater zich nog over een afstand van verscheidene kilometers tegen het heldere zeewater aftekent.

Links en rechts ligt het zeestrand als bezaaid met drijfhout, waaronder vele zware boomstammen. De Mamberamo heeft ze losgerukt van z'n oevers en tot ver in zee meegevoerd. De deining van de Oceaan wierp ze terug op het strand.

Een diepe, permanente vaargeul laat voldoende ruimte om te navigeren met zeeschepen van 2000 ton.

De vloed dringt de monding ternauwernood binnen en dan nog slechts als een onderstroom, waar overheen het zoete Mamberamo-water zich een weg baant naar zee.

Uitgestrekte mangrove-bossen, die aan de zuidkust langs de oevers der rivieren vaak kilometers ver het land binnendringen, zal men hier dan ook tevergeefs zoeken. Die vragen een regelmatig door de vloed overstroemde bodem.

Wel groeien hier de sago-palm en de pandan, vegetatietypen van het zoetwatermoeras.

Langs de oevers rijst het tropische regenwoud. Als enorme groene coulissen volgen de bochten elkaar op.

Men kijkt niet in het woud, doch er tegen aan. Een wal van lianen, die in tropische weelde van de takken der bomen omlaag vallen, laat slechts hier en daar een opening vrij.

Van de mens is ternauwernood een spoor te bekennen, want schaars bevolkt is het gebied van de Mamberamo, zoals geheel Nieuw-Guinea schaars bevolkt is. Over een lengte van 150 km in vogelvlucht en een breedte van 10 km links en rechts van de Mamberamo wonen naar schatting niet meer dan een duizendtal Papoea's.

Hogerop wordt de diepte veel minder, versmalt zich de rivier en neemt de stroomsnelheid toe. Overvloedig is het drijfhout en talrijk zijn de draaikolken.

De rivier is bevaarbaar tot het zogenaamde Pioniersbivak. Een typerende naam. Expedities vonden hier een uitgangspunt. Daar werd alles gelost en de reis voortgezet met prauwen.

Wat verder stroomopwaarts beginnen de Edi- en Marinevallen, locale stroomversnellingen, die slechts met de grootste inspanning en door bekwame roeiers met prauwen te bevaren zijn.

Bodem Nieuw-Guinea is als geheel zeker geen vruchtbaar gebied. Kalksteenformaties en grote moerasgebieden beslaan een groot gedeelte van de oppervlakte, terwijl de grote regenval een ernstige handicap voor landbouwondernemingen betekent.

Het Nederlandse deel van Nieuw-Guinea heeft geen werkende vulkanen, zodat jong-vulkanische gronden daar niet worden aangetroffen. Oud-vulkanische gronden van redelijke vruchtbaarheid treft men voornamelijk aan langs de noordkust van de Vogelkop.

In Australisch Nieuw-Guinea komt actief vulkanisme nog voor. Daar hebben vulkanische gronden dan ook een aanmerkelijk grotere verbreiding. Men vindt ze voornamelijk langs de bergflanken van de „staart”.

Een nauwgezet bodemonderzoek heeft echter nog slechts over een zeer beperkt deel van Nieuw-Guinea plaats gehad, zodat ook in dit opzicht nog geen gefundeerd inzicht bestaat in de mogelijkheden, die dit land kan bieden.

Klimaat Nieuw-Guinea heeft verscheidene klimaats-typen.¹⁾

Op zeehoogte domineert het gelijkmatige, vochtige hete klimaat met een gemiddelde temperatuur van $\pm 26^{\circ}$ C. Naarmate men stijgt, daalt de temperatuur.

Door de hoge zonnestand kan ook in het gebergte en op hoogvlakten de dagtemperatuur het tropische peil bereiken, doch 's nachts daalt de temperatuur meermalen tot omstreeks het vriespunt.

Op circa 4400 m hoogte hagelt en sneeuwt het veelvuldig. Boven deze hoogte komt gletschervorming voor.

Met uitzondering van de kuststroken rond Merauke en Port Moresby, waar men verscheidene droge maanden kent – een geprononceerd droge tijd – en enkele kleinere gebieden, welke door bijzondere topografische omstandigheden eveneens een afwijkend beeld vertonen, kenmerkt zich het klimaat door een grote regenval, verdeeld over het gehele jaar. Het Hooggebergte is nl. op de regenval van overwegende invloed. Door de opstuwings der luchtstromingen is niet alleen de Westmoessonwind

¹⁾ Voor details betreffende het klimaat: dr C. Braak, Nieuw-Guinea II

een regenbrenger bij uitnemendheid, doch ook de droge oost-moessonwind, die zich bij Merauke en Port Moresby nog als zodanig voordoet, verandert op enige afstand van het gebergte van karakter en brengt een belangrijke hoeveelheid neerslag. In het algemeen regent het in het gebergte overvloediger dan in de laagvlakte. Voor zover uit de schaarse waarnemingen is op te maken, komen in het Centrale Hooggebergte plaatsen voor met 7000–8000 mm per jaar neerslag.

Flora Nieuw-Guinea is over onmetelijke uitgestrektheden met oerwouden overdekt. Hier is de natuur nog ongebreideld en slechts op zeer beperkte schaal is het oerwoud teruggedrongen door de menselijke beschaving.

Het tropische woud vertoont zich hier aan de mens in tal van verschijningsvormen.

Langs de modderige kusten en de monding van getijde-rivieren: *mangrove- of vloedbossen*. Het verst in zee staan de Rhizoforen met hun wijduitstaande steltwortels; meer landwaarts Bruguiëra- en Avicennia-soorten. Waar het water brak wordt, overheerst de Nipapalm.

Langs de zandige stranden groeien de tjemara's (*Casuarina equisetifolia*, ook wel „Indische den” genoemd), het Molukse ijzerhout en andere.

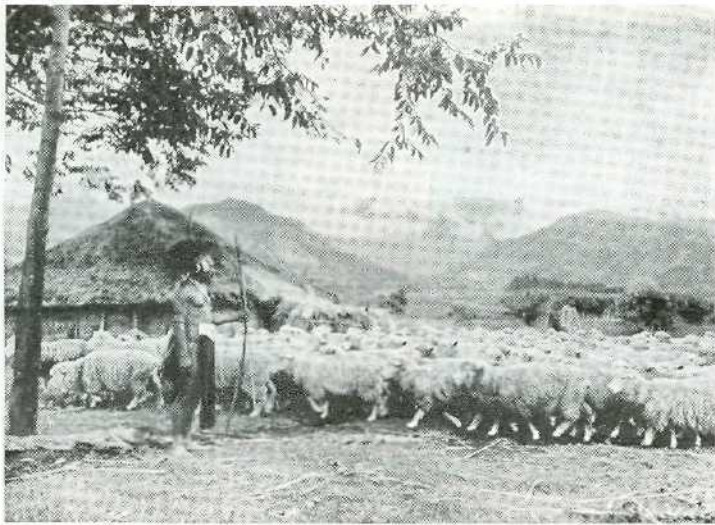
Langs beken en de randen der zoetwater-moerassen vindt men over grote uitgestrektheden de *Sago-palm*, die voor de niet-landbouwende bevolking het hoofdvoedsel levert. Een geheel aan de natuur overgelaten sagobos vormt een schier ondoor- dringbare begroeiing.

Achter de kustformaties strekt zich het *tropische regenwoud*¹⁾ uit, met z'n overweldigende rijkdom aan soorten bomen, lianen (rotan-palmen, Araceëen) en epifyten (varens, orchideeën). Stijgen we, dan komen we in het *gebergtebos*. Het aantal soorten neemt af, eiken en coniferen treden op de voorgrond.

Waar de atmosfeer de gehele dag met waterdamp is verzadigd begint het *mosbos* (of nevelbos).

---

1) Dr H. J. Lam, *Fragmenta Papuana*

Een vredig plaatje van een herder met zijn schapen op de Central Highlands

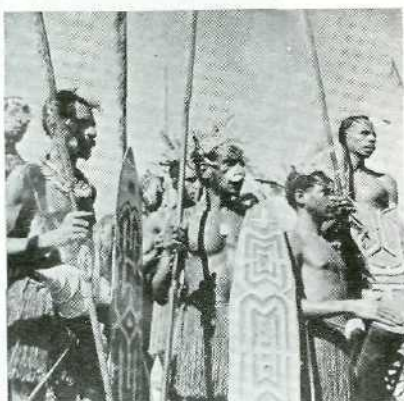
Foto A. T. Sterling

blz 92

Merkwaardig beeld in de Baliemvallei; omwalde nederzetting met er omheen keurig aangelegde tuinen

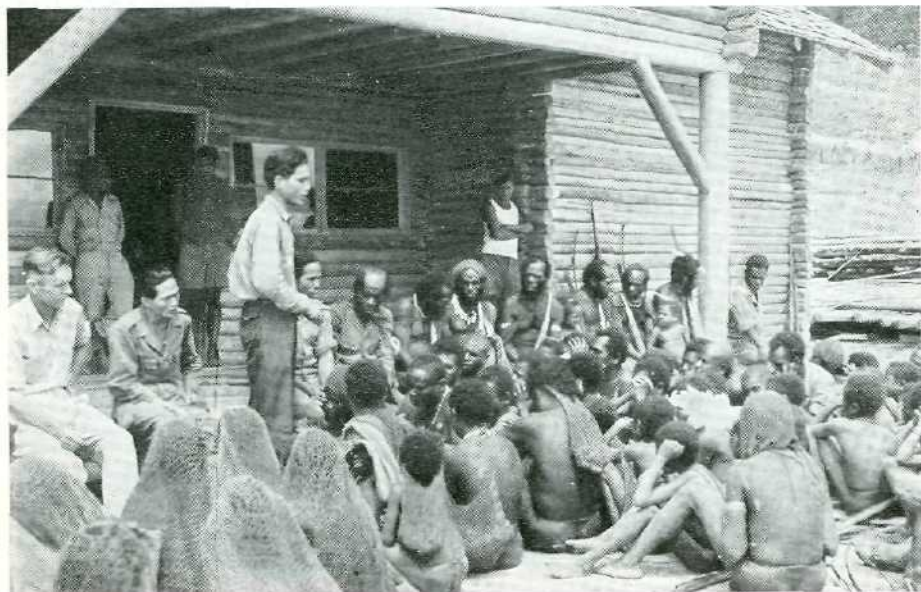
blz 46

Links: *Medicijnman van de Mairindinezen (Zuid Nieuw-Guinea) in vol ornaat met waterbamboe* blz 38

Rechts: *Waipari-krijgers van de Aujoestam rond de Paasowé-rivier, gekleed in grasrokjes, kettingen van honde- en varkenstanden; deze laatste ook als neusversiering. Hoofdtooi van paradijsvogelveren*

Foto J. H. Zindler

Kenneth Troutman, Amerikaans zendeling bij de Ekari's aan de Wisselmeren

blz 46

Daarboven ligt het *alpine-gebied*, met z'n grasvlakten (grassen, varens en struiken).

Afzonderlijke vermelding verdienen nog de *savannebossen* in gebieden met een geprononceerd droge tijd en betrekkelijk geringe regenval. In het zuiden: rond Merauke en Port Moresby.

Hier en daar zijn nog *grasvlakten* ontstaan door het ingrijpen van de mens. Men vindt ze voornamelijk in het ladanggebied ¹⁾ van de bevolking van het Centrale Hooggebergte en op enkele plaatsen in lager gelegen streken (Merauke, Sentanimeer).

Fauna Nieuw-Guinea is het land van de *Paradijsvogels*, ²⁾ *Kroonduiven*, *Casuarissen*, *Kangoeroes* en *Mierenegels*, alle diersoorten, welke elders in de tropen niet of schaars voorkomen.

Apen, roofdieren en hoefdieren ontbreken hier geheel — met uitzondering van het wilde zwijn, dat stellig door de mens is ingevoerd, terwijl in recente tijden het rund en het schaap op Nieuw-Guinea hun intrede hebben gedaan.

Dit idyllische karakter van de dierenwereld wordt wat verstoord door het voorkomen van krokodillen en slangen. De krokodil (*Crocodylus porosus*) is hier in rivieren en meren een gewone verschijning, terwijl ook de giftige slang niet ontbreekt. Merkwaardig voor een zo bosrijk land is het ontbreken van *spechten*. Duiven, papegaaien, ijsvogels en hoendervogels zijn daarentegen rijk vertegenwoordigd.

Eigenlijke kikvossen zijn schaars vertegenwoordigd; de boomkikvossen (*Hylidae*) zijn daarentegen talrijk.

KANGOEROES IN NIEUW-GUINEA

De meest bekende familie der buideldieren

In Australië heeft de familie der *kangoeroes* haar grootste vormenrijkdom bereikt. Men onderscheidt daar grote springkangoeroes, „Wallaby's” (kleinere en meer levendig gekleurde soor-

¹⁾ Ladang: droog bouwveld, dat verkregen wordt door het rooien van bos en dat na een of meer jaren weer aan de natuur wordt overgelaten.

²⁾ Fraai geïllustreerd: T. Iredale, *Birds of Paradise and Bower Birds*.

ten), „Walloroo's" (een stevige gebergtesoort uit Oost-Australië) en boomkangoeroes.

De *grondkangoeroes* zijn uitgesproken steppendieren. Zij leven op de grote, open Australische vlakten. De achterpoten zijn sterk ontwikkeld en daarmee kunnen de dieren geweldige sprongen maken. De zwakke en veel kleinere voorpoten raken slechts zelden de grond. In rust zitten ze rechtop, steunend op de achterpoten en de sterke staart.

In het zeer bosrijke Nieuw-Guinea zijn weinig open vlakten. Alleen in het zuiden bij Merauké en in een strook langs de Digul-rivier komen uitgestrekte grasvlakten voor. Daar leeft de enige echte kangoeroe in Nederlands Nieuw-Guinea (*Halmaturus*¹⁾ *aginis papuanus*). Hoewel beduidend kleiner dan de Australische reuzenkangoeroes, is deze soort de grootste kangoeroe op Nederlands gebied. De hoofdvorm komt in het noorden van tropisch Australië voor en wordt daar de „Sandy" of „Agile Wallaby" genoemd.

Op de Aru- en Kei-eilanden leeft een kleine „Wallaby" van $\frac{3}{4}$ m hoogte, die mooi getekend is met een witte band om de heupen. Dit is *Tylogale brunii*, naar de Nederlander *De Bruyn* genoemd — zij het dan met een foutieve latinisering van deze naam — die deze soort in 1715 het eerst beschreven heeft naar exemplaren, die bij de toenmalige Gouverneur-Generaal in Batavia in gevangenschap leefden.

De *boomkangoeroes* komen in Nieuw-Guinea in hoofdzaak voor in de bossen van laag- en heuvelland in het westelijk deel van de Vogelkop en op de eilanden Japen en Salawatti.

Men neemt thans vrij algemeen aan, dat de voorouders der kangoeroes boombewoners waren, waaruit door allerlei oorzaken zich de grondkangoeroes hebben ontwikkeld.²⁾ Nadat gevaarlijke „hogere roofdieren" in Australië door de mens waren ingevoerd en misschien ook door het drieste optreden van de vroeger talrijk voorkomende *buidelwolf*, die nu nog alleen, en dan nog zeer zeldzaam, in de gebergten van Tasmanië leeft, heeft een groep kangoeroes zich meer aan het boomleven aangepast. Deze groep, de boomkangoeroes, zijn echter nog lang geen volleerde klimmers. Vergeleken bij de gibbons, die hypergespecialiseerd zijn in een arboricole levenswijze, zijn het stumperds. Wel zijn

¹⁾ Ellis Troughton (1943) gebruikt als genusnaam: *Wallabia*; synoniemen: *Halmaturus* en *Macrobis*. CDR.

²⁾ Dr. J. H. Westermann „Fauna en Natuurbescherming in Nederlandsch Nieuw-Guinea" (1947).

de achterpoten veel kleiner dan die van de echte kangoeroes en ongeveer zo lang als de voorpoten, maar de zeer lange staart is geen grijpstaart en dient alleen als balanceerapparaat. Boomkangoeroes zijn dan ook langzame en voorzichtige klimmers. Behalve in Nieuw-Guinea komen ook soorten in Australië voor.

De bekendste Nieuw-Guinese soorten zijn de donkerbruine *Dendrolagus ursinus*, de *Beer-boomkangoeroe* genoemd, en de grijsbruine *Dendrolagus inustus*. Inheemse namen zijn: „lau-lau”, „wangoeri”, „wakera” en andere.

Tot dusver zijn geen boomkangoeroes in Midden- en Zuid-Nieuw-Guinea gevonden. Hoewel de Papoea op deze dieren niet speciaal jaagt, wordt het vlees van boomkangoeroes wel gegeten.

Talrijker komen in Nieuw-Guinea soorten voor van het geslacht *Dorcopsis*, die we in navolging van de Australiërs „*Wallaby's*” kunnen noemen. Deze kangoeroes worden als overgangsvorm tussen de echte kangoeroes en de boomkangoeroes beschouwd. De achterpoten zijn minder sterk ontwikkeld dan van de echte kangoeroes, maar groter dan die van de boomkangoeroes. Zij leven hoofdzakelijk in de droge bossen in de laagvlakte, vooral in die wouden met weinig ondergroei. Er zijn verschillende soorten beschreven, die alle een eigen verspreidingsgebied bewonen. *Dorcopsis lorentzii*, afkomstig uit Nederlands Zuid-Nieuw-Guinea, uit het gebied ten Zuiden van het Sneeuwgebergte.

De meest typische Australische elementen in de fauna van Nieuw-Guinea zijn de *cloaka-dieren* en de *buideldieren*. De Australiër is sedert kort tot de overtuiging gekomen, dat het noodzakelijk is beschermende bepalingen in het leven te roepen voor de instandhouding van bovengenoemde unieke diergroepen. Als men leest op welke wijze, nog tot 1927, het schattige „Teddy-beertje”, de *Koala*, werd vervolgd, begrijpt men hoe noodzakelijk het was dit buideldiertje te beschermen. Zo werden in 1923 uit de Oostelijke staten van Australië meer dan 2 miljoen velletjes van *Koala's* geëxporteerd. In 1927 werden in één maand tijd bijna 600.000 oude en 200.000 jonge *koala's* terwille van hun mooie grijze vacht, gedood. En dit alles door „jagers” voorzien van een officiële vergunning. Maar het publiek werd meer en meer verontwaardigd over deze afschuwelijke slachting onder de *koala's* en de Regering moest uiteindelijk

wel overgaan tot het in bescherming nemen van de „Teddy-beer”. Nu genieten zij in verschillende reservaten, waarin hun speciale voedselbomen (*Eucalyptus spec.*) groeien, volledige bescherming.

Ook *platypus*, het vogelbekdier met de eendensnavel, wordt thans algeheel beschermd, maar niet voordat duizenden van dit alleen in Australië en Tasmanië levende, hoogst merkwaardige „eierlegend zoogdier” waren gedood, alleen terwille van het korte, zachte bont.

Nieuw-Guinea dient zijn cloaka-dieren (vachtegels) en de vele soorten buideldieren, die nog in dit land voorkomen, voor het nageslacht veilig te stellen. Speciale beschermende bepalingen voor deze dieren zijn er niet. Nu wordt in Nieuw-Guinea op deze dieren niet zó meedogenloos gejaagd als op *koala* en *platypus*, zodat voor uitroeiing geen gevaar bestaat.

Maar er is nog een ander gevaar en dat schuilt in de goed bedoelde pogingen van mensen om de fauna van Nieuw-Guinea door het importeren van vreemde diersoorten ingrijpend te veranderen. Jaren vóór de tweede wereldoorlog werden op vrij grote schaal *herten* uit de Molukken op Nieuw-Guinea ingevoerd, die momenteel nog in drie streken leven, namelijk in het zuiden van de Vogelkop, aan de oostkust van dit gebied en bij Hollandia. ¹⁾

Hieronder volgt tot slot in extenso hetgeen Dr J. H. Westerman in zijn reeds aangehaald artikel „*Fauna en Natuurbescherming in Nederlands Nieuw-Guinea* (Mededelingen No. 13 van de Nederlandse Commissie voor Internationale Natuurbescherming, 1947) over dit gevaar schrijft:

„Uit het oogpunt van de natuurbeschermer moet deze import van herten betreurd worden. In een land als Nieuw-Guinea, welks natuurlijke fauna in hoofdzaak uit Buideldieren en Vogelbekdieren, dus primitieve zoogdieren bestaat, is het verkeerd om vreemde hogere zoogdieren, die de herten zijn, in te voeren. Immers, we hebben te waken tegen een kunstmatige wijziging

---

¹⁾ Kort geleden kreeg ik bericht, dat er ook herten in de omgeving van Merauke zouden zijn. Of dit nieuwe import is, of verplaatsingen over land van herten van Onin óf van Hollandia, is mij niet bekend. Nadere inlichtingen zullen hierover ter bevoegder plaatse worden ingewonnen. CdR.

van het zo typisch Australisch-Papoease karakter van Nieuw-Guinea's fauna. Weliswaar zijn herten geen roofdieren, maar toch is de mogelijkheid niet uitgesloten dat zij op den duur de inheemse fauna min of meer zullen verdringen. Uit sommige landen kennen we omtrent zulke verdringen slechte voorbeelden...." ¹⁾

Drs L. Coomans de Ruiter. Uit: Ned. Nieuw-Guinea, Maandblad Stichting N.N.G.C.

Paradijvogel

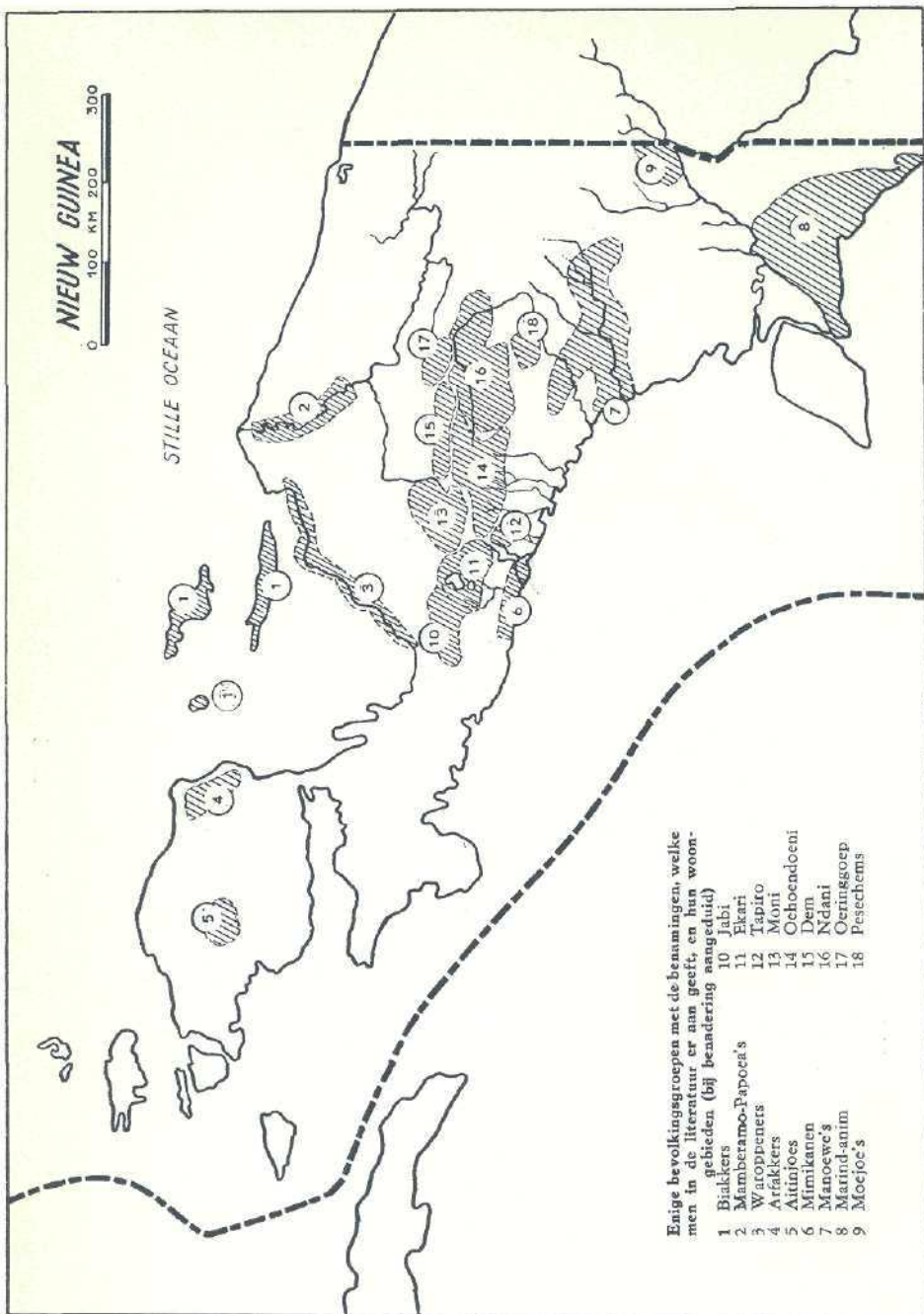
---

¹⁾ Ook dr L. D. Brongersma wijst in zijn „*Zoölogisch onderzoek in Nieuw-Guinea*” (1954) op het gevaar van deze import. Hij schrijft: „Het hert is in historische tijd in Nieuw-Guinea geïmporteerd; het is een van de betreuwenswaardige vormen van fauna-bederf, die zo nu en dan voorkomen en die soms helaas door het gezag worden gesteund.” CdR.

NIEUW GUINEA

0 100 KM 200 300

STILLE OCEAAN

Enige bevolkingsgroepen met de benamingen, welke men in de literatuur er aan geeft, en hun woon- gebieden (bij benadering aangeduid)

1. Blackers
2. Mamberamo-Papoet's
3. Watoppeneis
4. Arfakkers
5. Aitinjoes
6. Mimikansen
7. Manoeve's
8. Marind-anim
9. Moejoe's
10. Jabi
11. Ekari
12. Iabiro
13. Moni
14. Ochoendoeni
15. Dem
16. Ndani
17. Oerungoep
18. Pesechems

Hoofdstuk III

DE BEVOLKING

Algemeen overzicht Nieuw-Guinea is een dunbevolkt land. De gemiddelde bevolkingsdichtheid is ± 2 per km². Zeer dun bevolkt zijn de moerassige streken; aanmerkelijk dichter bevolkt zijn delen van het Centrale Hooggebergte, o.a. de Baliemvallei(en) op het Nederlandse deel en de uitgestrekte hoogvlakten noordoostwaarts van de Limestonebarrier op het Australische deel van Nieuw-Guinea.

Voor Nederlands Nieuw-Guinea raamt men de autochthone bevolking op ± 700.000 , waarvan onder bestuur zijn gebracht ± 385.000 . Ten opzichte van circa de helft van de bevolking is dus van daadwerkelijk bestuur nog weinig of geen sprake (1954).

De niet-autochthone bevolking van Nederlands Nieuw-Guinea omvat ruim 14.000 Europeanen (ultimo 1954), en circa 16.000 Aziaten. De voornaamste centra daarvan zijn: Hollandia — de hoofdstad van Ned. Nieuw-Guinea — met ruim 7000 Europeanen; Manokwari — kolonisatie-centrum — met ruim 2100 Europeanen; Sorong — het administratieve centrum der Ned. N.G. P.M. — met circa 1200 Europeanen en Merauke met ruim 350 Europeanen. Verder zijn er slechts kleine of zeer kleine centra als boorterreinen (Klamono, Mogoi), bestuurs-, zendings- en missieposten.

Voor het Australische deel van Nieuw-Guinea raamt men de bevolking op $1\frac{1}{2}$ miljoen. De niet-autochthone bevolking omvat ± 10.700 Europeanen en ± 2500 Aziaten.

De Papoea De Papoea-bevolking wordt gerekend tot het Melanoderme hoofdras (de Negriden).¹⁾ Hiermede is de Papoea geplaatst in dezelfde hoofdgroep als de Negers (de westelijke Negriden), de Australiërs en de Negrito's. Langs de n.w.-kust is in geringe mate Indonesische invloed merkbaar. Langs de kusten van de „staart” is de invloed van Melanesiërs opvallend. Wellicht moeten de Melanesiërs — levende op de

---

¹⁾ Dr H. J. T. Bijlmer. Naar de achterhoek der aarde. Hfdst.: Papoeasche ras-kenmerken etc. Hfdst.: De Papoea en de Evolutie der mensheid.

eilanden oostwaarts van Nieuw-Guinea — beschouwd worden als een onzuivere randvorm, nl. als een menging van Papoea's en Polynesiërs.

Spiraalvormig kroeshaar is het meest typerende kenmerk van de Papoea. Door dit kroeshaar vertoont de Papoea gelijkenis met de Neger. Naast deze overeenkomst vallen echter markante verschillen op. De dikke, omgekrulde negerlippen zijn hier uitzondering; de volle baard, welke de Neger mist, is hier heel gewoon; de huid van de Neger is doorgaans donkerder dan die van de Papoea.

De neus van de Papoea is veelal fors en breed; de mond vaak groot; de ogen staan horizontaal, waarbij de Mongoolse trekken, welke in de Indonesische archipel zo vaak naar voren treden, ontbreken. Opvallend is het veelvuldig voorkomen van de semitische neusvorm.

Opmerkelijk zijn, naast vele trekken van overeenkomst, de verschillen tussen Papoea's van de kust- en laagvlakte, en de bergbewoners.

De kust- en laagvlaktesbewoners zijn vaak groot en fors gebouwd en hebben doorgaans een smalle schedel.

De bergbewoners zijn aanmerkelijk kleiner en hebben veelal een bredere vorm van hoofd.

De forse bouw en grote lichaamslengte zijn in het bijzonder typerend voor de bewoners van de vlakke kust- en riviergebieden in het zuiden, zoals de Marindinezen, Aujoes en Manoewe's (Asmat-Papoea's).¹⁾ In vergelijking met de bergbewoners spreekt men terecht van de reuzen van de zuidkust.

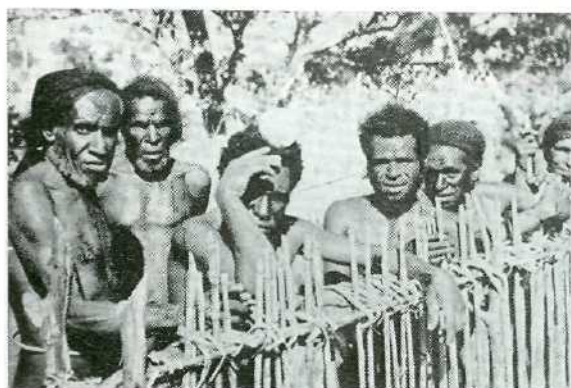
Het grotere element ontbreekt in de bergstreken echter niet, terwijl aan de kusten ook bevolkingsgroepen wonen, waarvan de gemiddelde lichaamslengte overeenkomt met die van vele bergbewoners. Hetzelfde geldt voor de schedelvorm (Zie voor de woongebieden van genoemde stammen het kaartje).

Een zeer verdeelde wereld Van een Papoea-volk als een bewuste eenheid op welk gebied ook is in Nieuw-Guinea nog geen sprake. De bevolking leeft verdeeld over een groot aantal, doorgaans kleine, stammen of groepen. Elke

¹⁾ Interessant is de beschrijving van enige van deze stammen in: Nieuw-Guinea, Uw naam is wildernis door C. Meuwese M.S.C. en J. Verschuere M.S.C.

De haven van Hollandia.

Argwanende bewoners van de Baliemvallei
(Geografic Magazine)

*„Geef mij dat Kaurischelpje,
dan kunt u morgen weer op
mij rekenen”*

Foto Pater Drabbe

blz 68

Papoeamannen uit de Swartvallei om het Panarabivak. Centraal Hooggebergte
Foto dr H. J. Lam blz 55

Meisjes uit Enarotali aan het Panaimeer (Wisselmeren). Op de achtergrond r.k. missiepost, daarachter woningen American Mission

Foto J. H. Zindler

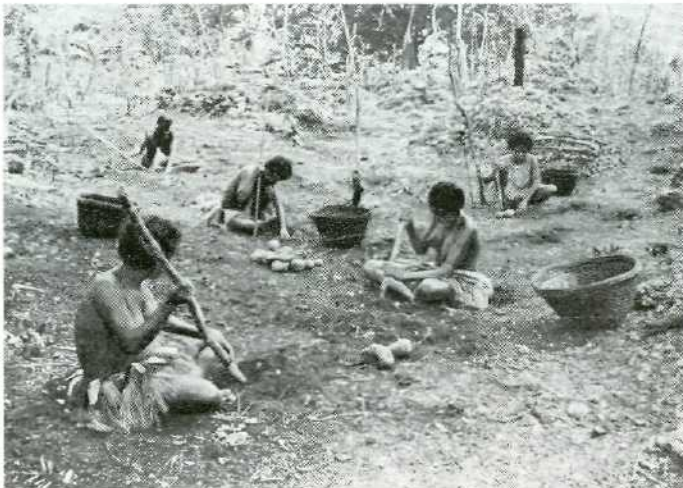
blz 46

Theeonderneming in de Wariavallei Austr. Nieuw-Guinea

Foto A. T. Stirling

blz 92

Het oogsten van bataten met de graafstok. Trobiand eilanden. Austr. Nieuw-Guinea

Foto A. T. Stirling

blz 49

groep of stam vormt dikwijls nog een wereldje op zich zelt: zelfgenoegzaam en ingesteld op zelfvoorziening. In welke mate, door de eeuwen heen, elke stam een eigen geïsoleerd bestaan heeft geleid, komt treffend tot uiting in de grote verscheidenheid van talen.

Het is zeker geen uitzondering, dat men op één dagreis stammen ontmoet, die verschillende talen spreken.

Grote taalgebieden komen wel voor, doch zijn relatief schaars, terwijl gelijkheid van taal nog niet betekent dat men zich stamverwant voelt.

„Evenmin kan er natuurlijk sprake zijn van „de” Papoea-cultuur, welke term een culturele eenheid van de bevolking van Nieuw-Guinea zou impliceren. Het beeld dat ons uit de veelheid van berichten, beschrijvingen en studies tegemoet treedt, is er een van een verbijsterende gevarieerdheid, die zich manifesteert op vele levensgebieden — economie, sociale organisatie, godsdienst. ¹⁾

Een enkel dorp of een groep van twee, drie dorpen omvat vaak de gehele bevolkingsgroep. Grotere bevolkingsgroepen komen natuurlijk wel voor, doch ook dan is de werkelijke sociale eenheid het dorp of een nog kleinere lokale groep, de clan.

Bepaalde verschijnselen wijzen er meermalen op, dat de bewoners van een aantal op zich zelf staande dorpen naar alle waarschijnlijkheid behoren tot een zelfde stam. Voor het vieren van een feest komen zij herhaaldelijk bijeen. Ze spreken dezelfde taal of nauwverwante talen. Er is een grote mate van overeenkomst in mythen en andere religieuze uitingen. Het is eenzelfde type mensen. Men onthoudt zich over en weer van het houden van sneltochten. Er is dus reden om aan te nemen, dat men hier te doen heeft met de leden van een zelfde stam, die verspreid wonen over een groot gebied. Van een krachtig ontwikkeld stambewustzijn is echter nergens sprake; nog veel minder van een centraal gezag, dat allen omvat.

Er is dus weinig binding in deze Papoea-wereld. De neiging om zich aan een centraal gezag of aan de binding van een grote groep te onttrekken is zeer groot. En deze neiging neemt niet af, waar de pacificatie zich voltrekt, doch neemt eerder toe. In

---

¹⁾ Dr S. Kooyman: De kunst van Nieuw-Guinea.

streken, waar men zich vroeger onder invloed van een permanente oorlogstoestand en de dreiging van sneltochten nog wel aaneensloot en bereid was zich te plaatsen onder leiding van een gemeenschappelijk hoofd, die men een krijgsoverste zou kunnen noemen, komt nu een steeds verdergaande verbrokkeling der groepen voor. Het is zelfs een gewoon verschijnsel, dat enkele familieleden zich afscheiden om ergens in de jungle een eigen bestaan te leiden.

Met enige overdrijving kan men zeggen: de Papoea-wereld bestaat uit enige duizenden „republiekjes”, elk niet meer omvattende dan een dorp of enige dorpen. Binnen de grenzen van zo'n rijkje speelt het dagelijks leven van de Papoea zich af. Het is weinig gecompliceerd en heeft geen behoefte aan een gezaghebbend hoofd of overkoepelende organisaties. De traditionele gebruiken van deze gemeenschap zijn a.h.w. de wetten, waaraan de Papoea zich onderwerpt. Hij is er volkomen mee vertrouwd, weet wat hem rechtens toekomt en kent de verplichtingen, welke het gemeenschapsleven hem oplegt. Deze gemeenschap, of een deel van deze gemeenschap nl. de clan, is voor hem „de maatschappij,” zowel wat z'n zakelijke verhoudingen als z'n innerlijke binding betreft.

Tussen deze besloten wereldjes bestond in vele gebieden een permanente oorlogstoestand. Snel- en raaktochten (rooftochten) waren aan de orde van de dag. Waar westers bestuur nu daadwerkelijk gezag uitoefent, is aan deze toestand een einde gemaakt.

De materiële cultuur ¹⁾ Het materieel cultuurbezit is zeer sober. De ijzerbewerking, weefkunst en pottenbakkerskunst zijn ook thans nog in de meeste delen onbekend. De stenen bijl is in afgelegen delen nog een veelvuldig gebruikt werktuig. Uiteraard dringen ijzeren gebruiksartikelen, textiel en aardewerk geleidelijk aan het land binnen. Voor verscheidene delen geldt echter nog steeds, dat men leeft in of aan de rand van het stenen tijdperk.

Het hoofdvoedsel wordt gevormd door sago of knollen. De landbouw wordt, behalve in bepaalde moerassige streken (sagopalmen) overal beoefend. Granen en peulgewassen worden niet of

---

1) Zie voor de geestelijke cultuur hoofdstuk VI

schaars verbouwd. Het menu wordt, afhankelijk van de omstandigheden, aangevuld door producten, verkregen door jacht, visserij, verzamelen, ruilhandel en veeteelt (varkensteelt).¹⁾

Opmerkelijk is het veelvuldig verbouwen van tabak. Tot in de meest afgelegen bergstreken is deze plant bekend.

Suikerriet treft men in het gebergte veelvuldig aan, zowel in het wild als op bouwveldjes.

Het marktwezen is zeer schaars en doorgaans primitief. In de bergstreken is schelpengeld (kauri-schelpjes)¹⁾ zeer gewild. Handelsgeest bezit de Papoea zeker en menige Bergpapoea onderneemt maandenlange reizen om z'n waren van de hand te doen. Zout en tabak zijn courante artikelen.

De woonwijze is zeer gevarieerd: van gezinswoningen tot stamhuizen, welke door vele stamgenoten worden bewoond; mannenhuizen, vrouwenhuizen en jongelingshuizen; ronde, rechthoekige en bijenkorfwoningen; huizen op de grond en huizen op palen, zowel boven het land als boven het water. Hier en daar nog boomwoningen.

In die gebieden, waar Missie, Zending en Bestuur reeds langere tijd hebben gewerkt, zijn geleidelijk aan betere toestanden ontstaan en neemt de Papoea steeds meer deel aan een langzaam groeiende civilisatie.

In de huidige fase van ontwikkeling staat in menig gebied de primitieve mens naast de geciviliseerde Papoea: de steentijdmens naast de moderne technicus.

Aan intellect ontbreekt het de Papoea niet. Reeds treft men tal van Papoea's aan als: bestuursassistent, politieagent, onderwijzer, verpleger, klerk, telefonist, mantri bij de gezondheidsdienst en landbouwvoorlichting en als ambachtsman (smid, timmerman, meubelmaker, machinist, pottenbakker enz.).

Papoea's bedienen de kranen in de haven van Hollandia en de bulldozers bij het opruimen van obstakels.

Ook als gezagvoerder (op kleine gemotoriseerde schepen) weet hij zich te doen gelden.

De lange weg van steentijdmens naar moderne technicus is hier en daar met verrassende snelheid afgelegd; de meerderheid van de bevolking staat echter nog aan het begin.

¹⁾ Zie hoofdstuk IV: Papoea-economie

**Een vluchtige
rondblik** Aan de noordkust domineren de *Biakkers*. Hun stamland is het eiland Biak (Geelvink-baai), dat weinig vruchtbare gronden en een zeer beperkt areaal sago-bossen heeft. Deze omstandigheid dreef de bevolking ertoe om uit te zien naar bestaansmogelijkheden buiten hun stamland. Biakse nederzettingen treft men aan op Japen, Noemfoor e.a. eilanden der Geelvink-baai; in Wandammen en langs de noordkust van de Vogelkop en op de Radja Ampat-eilanden. Op Noemfoor is in de loop der tijden de oorspronkelijke Noemfoorse bevolking bijna geheel door de Biakkers verdrongen. De Biakkers staan bekend als schrandere, zelfbewust en kritisch. In het verleden waren het geduchte zeerovers. De Pax Neerlandica maakte hieraan een einde. De bevolking is bijna geheel gekerstend. Het onderwijs, dat de zending hier bracht, had haar volle belangstelling. Het aantal analfabeten is klein; vele Biakkers vonden hierdoor een werkring als bestuursambtenaar, onderwijzer, politieagent en ambachtsman.

De bevolking van de gehele kuststrook vanaf Hollandia tot de Mamberamo-delta heeft sterk vreemde invloed ondergaan. Hun talen zijn geen Papoea-talen en hun ontwikkelingspeil en bevattelijkheid steken gunstig af bij die van de stammen in het achterland. De meeste kustbewoners en de bewoners van Nimbora zijn gekerstend.

De bewoners van het achterland, van de Australische grens tot aan de Mamberamo en verder westwaarts, zijn echte Papoea's, „wild” en strijdlustig. Tijdens de 2e wereldoorlog vielen vele stammen, welke voordien onder bestuur waren, weer terug in hun oude praktijken: permanente onderlinge oorlogvoering, vrouwenroof en andere voor ons onaanvaardbare praktijken. Van een der beruchtste stammen der „Mamberamo-papoea's,” die vroeger elke expeditie attaqueerden, meldde zich echter in 1947 een deputatie bij de bestuursambtenaar te Seroei met het verzoek om onder bestuur te worden gebracht. Van de sociale structuur en culturele instellingen is nog slechts weinig bekend.

De *Waroppeners* ¹⁾ vertonen veel overeenkomst met de Biakkers. Ze werden echter veel later gekerstend, terwijl de overvloed van

---

¹⁾ Dr G. J. Held beschreef het leven der Waroppeners in: Papoea's van Waropen.

sago leidde tot een zekere gemakzucht. In ontwikkeling staan ze dan ook bij de Biakkers ten achter. Ze wonen in paalwoningen, welke doorgaans in de modderige bodem van de mangrovebossen zijn geplaatst. Hun hoofdvoedsel betrekken ze uit de sagobossen.

Op hangende tuintjes telen zij wel „lombok-rawit” (Spaanse pepermpjes) als toespijs bij de visvoeding.

Ook de kusten van de Vogelkop ontkwamen niet aan „vreemde” invloeden. Langs de noordkust worden Biakse nederzettingen aangetroffen. In Amberbaken wordt de rijstbouw sinds meer dan 100 jaar uitgeoefend (ladangbouw). In het Inanwatanse, langs de kust van de Maccluer golf en op het schiereiland Onin is Indonesische invloed merkbaar; o.a. voeren daar tal van dorpshoofden de titel van Radja (vorst).

Vanzelfsprekend gaan de westerse centra, bijv. het kolonisatiecentrum Manokwari, Sorong, Klamono (boorterrein), Steenkool en het Wasian-Moetoeri-gebied (nieuwe olieterreinen), zowel op de samenstelling der bevolking (aantrekking van arbeidskrachten van elders) als op haar ontwikkeling grote invloed uitoefenen.¹⁾

De gunstige invloed van het Bestuur openbaart zich in vele delen van de Vogelkop. Verschillende delen van het binnenland zijn echter nog zeer ontoegankelijk. De bevolking leeft daar vaak verspreid in de kleine dalen van het hooggebergte. De moeilijkheid om dergelijke bevolkingsgroepen te beïnvloeden wordt vergroot door het grote aantal talen, welke in de Vogelkop gesproken worden. Bij de Anggi-meren verbouwde men reeds voor de laatste wereldoorlog: peulgewassen, maïs, papaja en andere gewassen. In vele streken leveren knolgewassen nog het hoofdvoedsel.

Langs de Mimika-kust vindt men verscheidene stammen, die men wel samenvat onder de naam *Mimikanen*; in het algemeen gewillige werkers, doch nog weinig gewend aan regelmatige arbeid. Het hoofdvoedsel is sago. Door jacht, visserij en het verzamelen van weekdieren en bosvruchten wordt het menu aangevuld. Men vindt er zeer weinig landbouw.

---

1) Zie hoofdstuk: *Mijnbouwkundige mogelijkheden.*

Oostwaarts volgt hierop het gebied der beruchte *Manoewe's* (Asmats), hartstochtelijke koppensnellers en gevreesde vechtersbazen. Ze bewonen de uitgestrekte moerassige streken rond de talrijke rivieren, die aan de zuidkust uitmonden, in het bijzonder rond de Eilandenrivier en zijn machtige zijarmen. Er is thans een bestuurspost gevestigd te Agats, hoofdplaats van de onderafdeling Asmat.

De streek tussen de Eilanden-rivier en de Digoel was in 1948 nog terra incognita. Hier ontdekten de missionarissen Meuwissen en Verschuieren in 1948 de Juliana-rivier en, verdeeld over vele stammen, circa 10.000 bewoners.

Ten oosten van de mond van de Digoel ligt het land van de *Marind-anim* (Kaja-Kaja's).

In het verleden waren het geduchte koppensnellers, die het hun burens zeer lastig maakten. Missie en Bestuur maakten een einde aan tal van wantoestanden. Geteisterd door ziekten dreigde de stam uit te sterven. Dit proces is tot staan gebracht, doch van een werkelijke bevolkingstoename schijnt nog weinig of geen sprake te zijn.

Het Centrale Hooggebergte is zeer ontoegankelijk, zodat in vele delen van een daadwerkelijk bestuur geen sprake is. In het Nederlandse deel is nog slechts één bestuurspost gevestigd nl. te Enarotali (aan het Paniai-meer).

De hier wonende stammen¹⁾ vormen over het algemeen een vreedzaam, landbouwend volk, dat de periode van nomadiserend of half-nomadiserend leven reeds lang achter zich heeft. Onderlinge oorlogen komen echter nog wel eens voor.

Nu in het Hooggebergte beter inzicht wordt verkregen in de daar wonende bevolkingsgroepen komt men in de literatuur de volgende namen van stammen tegen: Gabi's, Ekari's, Moni, Dem, Ndani, Oehoendoeni, Tapiro's, Pesechems, Oeringgoep e.a. In het gebied van de Ekari's is de bestuurspost Enarotali (de Wisselmeren) gevestigd. De Ndani's bewonen de Baliemvallei. Hier is een Amerikaanse zendingspost gevestigd.

---

¹⁾ Populaire beschrijvingen van verscheidene dezer stammen geven: J. van Eechoud „Woudloper Gods”; K. W. J. Boelen „Dokter aan de Wisselmeren”; dr H. J. T. Bijlmer „Naar de achterhoek der aarde”; dr H. J. Lam „Fragmenta Papuana”; tijdschrift „Nederlands Nieuw-Guinea.”

Elke stam heeft z'n eigen gebied, door een rivier, ravijn of bergketen, doch ook wel door een strook niemandsland gescheiden van dat der nabuurstammen.

De meeste nederzettingen zijn klein. In vele streken varieert het aantal huizen van 3—12 (mannen- en vrouwenhuizen).

Doorgaans zijn het open gehuchten, doch versterkte, omwalde ontbreken niet. Het merendeel van de nederzettingen der Bergpapoea's is gelegen tussen 1200 en 1800 m boven zee. Tuinen heeft men wel aangetroffen tot ver boven de 2000 m.

De landbouw wordt uitgeoefend op goed aangelegde en met zorg onderhouden tuinen. Men treft er zowel ladangbouw, als ook permanente bouwvelden aan.

Verbouwd worden: knolgewassen (hoofdvoedsel), suikerriet, gember, tabak, groenten. Daarnaast wordt veeteelt uitgeoefend — zich vrijwel geheel beperkend tot de varkensteelt— evenals jacht en visserij.

De strijd om het bestaan moet hard zijn voor de Bergpapoea's. Het opruimen van de wouden van het hooggebergte en het bebouwbaar maken van de grond met geen andere werktuigen dan bijl en graafstok, vraagt heel wat energie en overleg. De gehele maatschappij van de Bergpapoea is dan ook ingesteld op de landbouw (tuinbouw); man en vrouw, jong en oud, doen hieraan mee.

Uiteraard is de landbouw in menige streek zeer extensief, zodat ieder dorp over een uitgestrekt areaal van bouwvelden moet kunnen beschikken.

Australisch Nieuw-Guinea Het bevolkingsbeeld van Australisch Nieuw-Guinea komt in menig opzicht overeen met dat van Nederlands Nieuw-Guinea. Ook daar is de bevolking verdeeld over vele stammen en groepen, welke in het verleden strijdlustig tegenover elkaar stonden.

In de meeste delen heeft de pacificatie zich voltrokken en behoren onderlinge oorlogvoering, koppensnellerij en kannibalisme, de uitzonderingen daargelaten, tot het verleden. De „white policy” liet geen immigratie van uitheemsen toe, zodat, veel vroeger dan in Ned. Nieuw-Guinea, de Papoea zelf bij de ontwikkeling, openlegging en pacificatie van het land werd ingeschakeld.

In de moerassige laagvlakten van de Fly-, Sepik- en andere rivieren is sago hoofdvoedsel; in de bergstreken vormen knollen en in de Markham Valley bananen het hoofdvoedsel.

IJzer was ook hier voor de komst der blanken onbekend. De voornaamste werktuigen waren de stenen bijl en graafstok. In menige bergstreek is dat nog het geval. Met de pottenbakkerij was men aan de oostkust echter reeds vroeg bekend (Melanesische invloed).

Ook hier worden vele talen gesproken, waarvan verscheidene door een beperkt aantal mensen.

Het Buasi (Huon-golf) wordt gesproken door enige tientallen, het Tolai (Gazelle-schiereiland) door 20.000–25.000, het Chimbu (Central Highlands) door circa 30.000 mensen.

De bewoners van de Fly-delta, de Kiwai's, hadden reeds vroeg contact met de blanken. Het oordeel van de Australische bestuursambtenaar is in het algemeen gunstig. Ze geven gemakkelijk leiding en hebben veel begrip voor discipline. Een landbouwend volk. Hoofdvoedsel: knolgewassen.

De bewoners van de „Upper-Fly” leven nog in of aan de rand van het stenen tijdperk. In 1936 schreef Archbold nog: „Naked men plant their gardens, tend their pigs, thatch their huts and wage their wars, all unknowing, that there is a world in which there are steamboats and motorcars.”

Langs de kust, oostwaarts van de Fly-river, vindt men tal van stammen, verschillend van uiterlijk, gebruiken en talen. Het moerassige achterland herbergt een bevolking, verdeeld over vele stammen, die even „wild” en strijdlustig was als de bevolking van gelijksoortige gebieden van Ned. Nieuw-Guinea. Een generatie terug waren het nog koppensnellers en kannibalen; thans zijn ze gepacificeerd; velen zijn reeds in het moderne arbeidsproces opgenomen.

Melanesische invloeden zijn duidelijk merkbaar in het gebied van – globaal genomen – Round Head tot Kaap Possession. Wat betreft de talen en andere culturele verschijnselen is Melanesische invloed merkbaar langs de gehele oostkust en langs de noordkust tot voorbij de grens tussen Nederlands Nieuw-Guinea en Australisch Nieuw-Guinea.

Ook in Australisch Nieuw-Guinea zijn de meeste delen van het Centrale Hooggebergte eerst laat ontsloten.

In 1927 trok de eerste patrouille via de Fly-river en het daarachter gelegen kalksteengebergte door tot de bronrivieren van de Sepik, terwijl pas in 1935 Hides en O'Malley via de Fly-river, Strickland-river en Limestone-barrier de hoogvlakten van het Centrale Hooggebergte ten zuiden van de Mount Hagen binnentrokken. ¹⁾

De uitgestrekte hoogvlakten en valleien bleken bevolkt door vele stammen.

Een deel der stammen bleek bij eerste kennismaking met de blanken zeer vijandig, een ander deel zeer vreedzaam. Thans zijn ook in dit deel bestuursposten gevestigd en mag het Centrale Hooggebergte, met uitzondering van enkele delen, beschouwd worden als gepacificeerd.

Ten tijde van de ontdekking verbouwde men er reeds: knolgewassen (hoofdvoedsel), spinazie, bananen, suikerriet, tabak en andere gewassen. De wijze, waarop de landbouw werd beoefend, ging in vele delen veruit boven die der laagvlakte- en kustbewoners, zoals dat ook het geval was bij de Bergpapoea's op het Nederlandse gedeelte.

Kroonduif

---

¹⁾ Populaire beschrijvingen geven: J. C. Hides „Papuan Wonderland”; Colin Simpson „Adam with arrows.”

ENKELE KARAKTERISTIEKEN

Bij de kustbewoners Het leven van de Waroppeners speelt zich grotendeels af tussen zee en bos.
van Waroppen ¹⁾ De huizen staan op palen langs de breedste kreek van het vloedbos.

Bij laag water staat het vloedbos droog en maakt de taaie modderbrei, waar men nu eens tot aan de enkels, dan weer tot aan de knieën in wegzinkt, het praktisch onmogelijk om het dorp te verlaten.

Wie nog niet is uitgevaren heeft z'n werk thuis. De vrouwen houden zich bezig met vlechtwerk, vis- en sagobereiding en verzorgen de zuigelingen. Meisjes, zelf nog kinderen, passen op de dartele kleuters, die in huis of op het platvorm aan de zeezijde kattedwaad uithalen.

De mannen houden zich bezig met het vervaardigen van vistuig, het knopen van netten, het hakken van prauwen of met het vervaardigen van snijwerk, dat de boeg van de prauwen moet versieren.

Op platvormen kweekt men Spaanse pepertjes om het eten, dat overwegend uit sago en vis bestaat, wat smakelijker te maken. De bodem van het vloedbos laat geen landbouw toe.

Het merendeel der bewoners is echter in de vroege morgen reeds uitgevaren.

Het voornaamste werkterrein van de man is de zee. Hij oefent er de visserij uit met netten, sero's, met de speer en ook wel door gebruikmaking van vergif. Meermalen ook vaart hij uit om handel te drijven, want de omgeving van het dorp kan niet in alle behoeften voorzien. Het voornaamste werkterrein van de vrouw is het sagopalmbos, dat meer landwaarts het vloedbos vervangt. Met deze sago-winning heeft de man weinig bemoeienis. Zijn taak beperkt zich daarbij tot het kappen en splijten van een stam, waarna hij het kloppen en wassen van het merg overlaat aan de vrouw.

Kinderen halen brandhout en zijn vaak belast met het halen van zoet water, dat in het vloedbos nu eenmaal niet verkrijgbaar

---

¹⁾ Hiervoor wordt verwezen naar de monografie: dr G. J. Held „Papoea's van Waroppen”

is. Vaak echter wordt de dorst gelest met de palmwijn, die in het nipabos wordt gewonnen.

Tegen de avond zijn de meeste dorpsbewoners weer thuis. De jeugd spelevaart nog een poosje, gillend en lachend, op het water voor de huizen. De vrouwen rakelen het houtvuurtje op en leggen de laatste hand aan het avondmaal, dat maar al te vaak de enige vaste maaltijd van de dag is. Dan scharen zich allen in groepjes rond de dis. Soms gebeurt dit gezinsgewijs, doch vaak ook zitten de mannen afzonderlijk in groepjes bijeen.

Herhaaldelijk echter wordt de gelijkmatigheid van het dorpsleven doorbroken en klinkt het gezang van de dansende dorpeelingen en het gedreun van de trommen. Het is feest in het dorp. En . . . er zijn heel vaak redenen om feest te vieren. Soms is er een bruiloft. Bruid en bruidegom worden te middernacht binnengedragen op de ruggen van de wederzijdse familieleden — de bruid op de rug van een vrouw uit de mansfamilie, de bruidegom op de rug van een man uit de vrouwsfamilie.

Ze worden geplaatst op een soort podium, dat in het middenhuis is gebouwd; dan wordt een aanvang gemaakt met het ceremonieel der huwelijksluiting, dat pas eindigt in de loop van de tweede dag, als bruid en bruidegom in een grote, versierde prauw door het dorp worden rondgeroeid en aan de hoofden van de clans hun gaven in de vorm van tabak hebben aangeboden. Dan keren ze terug naar de woning van de bruidegom, waar een afzonderlijk vertrekje voor het jonge paar is ingeruimd.

Maar ook de geboorte van een kind, het aanbrengen van de eerste beenringen, het doorboren van de neus, de inwijdingsplechtigheden en andere aangelegenheden zijn, ook al mogen ze gepaard gaan met bepaalde ceremoniën, tevens aanleiding tot een feestelijke bijeenkomst.

Het triomfantelijk gezang van de mannen, die met succes een rooftocht hadden volbracht en het feestgejoel bij hun terugkeer in het dorp, worden echter niet meer gehoord.

De Waroppeners, en met hen de overige bewoners van het gebied van de Geelvinkbaai, waren in het verleden berucht om hun slavenjachten.

Onder leiding van het clanhoofd werden grote prauwen uitgerust en rooftochten gehouden langs de kusten van de Geelvinkbaai en de naburige eilanden. Menige kampong werd totaal

leeggeplunderd en daarna aan de vlammen prijsgegeven. De bewoners, voor zover dezen niet wisten te ontkomen in het woud of in de kreek van het vloedbos, werden als slaven weggevoerd. De buitgemaakte goederen en de gevangenen werden overgedragen aan het hoofd van de clan, die de deelnemers aan de slavenjacht een passende beloning gaf voor de bewezen diensten.

Zo'n rooftocht werd gehouden in clan-verband, doch deelname eraan werd niet beschouwd als een verplichting, welke aan de leden van de clan kon worden opgelegd. Wie bang was, bleef thuis. De eerezuchtige jongeman had echter de gelegenheid zich hierbij als man te onderscheiden.

Het bestuur maakte een einde aan deze onaanvaardbare praktijken en de Zending oefende grote invloed uit op de denkwijze van de Waroppeners. De namen en de krijgsverrichtingen van vele voorvaderen leven echter nog voort in de herinnering en menige amulet, welke hun heeft toebehoord, wordt van generatie op generatie als een kostbaar bezit bewaard.

Bij moerasbewoners ¹⁾ We zijn bij moerasbewoners ten noordoosten van de Koningin Juliana-rivier. Een brede strook van het sagobos is hier opengehakt en biedt plaats aan een tiental huizen. Smalle, drassige paden leiden naar de naburige rivier, waarvan de zandige oeverwal hier en daar met kokospalmen is beplant. Op de achtergrond rijst het tropische regenwoud.

De huizen staan op palen, wat in moerassige streken een gewoon verschijnsel is.

Een der huizen valt op door z'n grootte en betere afwerking. Het is het mannenhuis van het dorp. Het is geheel opgetrokken uit materiaal, dat de omgeving oplevert. Het geraamte bestaat uit stevige rondhouten, welke door rotan met elkaar zijn verbonden; de wanden zijn gemaakt van de dikke hoofdnerven van de bladeren van de sagopalm; het dak bestaat uit gedroogde palmbladeren.

Over de vloer ligt een dikke laag gedroogd gras, waarover ieder z'n matje heeft gespreid. Op regelmatige afstanden liggen dikke koeken van grijze modder. Het zijn de stookplaatsen van het huis.

¹⁾ Over moerasbewoners vindt men interessante beschrijvingen in: C. Meuwese M.S.C. en J. Verschueren „Nieuw-Guinea, Uw naam is wildernis.”

In dit huis brengen de mannen de nacht door. Het is ook de plaats, waar de mannen bijeen komen, wanneer er beraadslaagd moet worden over belangrijke ondernemingen of voor het verrichten van een ritueel, dat niet mag worden bijgewoond door de vrouwen. Het is tevens de plaats waar de amuletten of heilige voorwerpen worden bewaard, welke de vrouw niet mag aanschouwen.

De overige huizen zijn vrouwenhuizen. Ze zijn aanmerkelijk kleiner dan het mannenhuis, doch komen in bouwvorm vrijwel daarmee overeen.

Het inwendige is verdeeld in kamertjes, welke in gezinsverband door de vrouwen en kinderen worden bewoond.

Ook in deze samenleving, waarin de gescheiden woonwijze van man en vrouw regel is, blijft het gezin een waardevol deel van de totale gemeenschap.

Het is een kleine, welvarende gemeenschap, die in z'n naaste omgeving vrijwel alles vindt wat nodig is. Met de bewoners van naburige dorpen leeft men op voet van vrede en vriendschap en meermalen wisselt men geschenken uit en komt men met hen samen voor het vieren van een feest.

Toch, soms is er onrust in het dorp. Angstaanjagende geruchten doen overal de ronde.

Het zijn oncontroleerbare verhalen, schrikwekkender naarmate ze worden doorgegeven. Voor de opgewonden dorpsgenoten staat vast, dat er dorpen zijn uitgemoord en vele koppen zijn gesneld, ergens in het binnenland. Men schreeuwt het elkaar toe. Men groept bijeen en rekt elkaar voor met handen en voeten, steentjes en vruchtenpitten hoeveel koppen er gevallen zijn.

De mannen zoeken hun wapens bijeen. De rotanpees van de manshoge boog wordt op z'n deugdelijkheid onderzocht. De van weerhaken voorziene punten der „mensenspilen” worden met zorg aan de schacht bevestigd. De dolk van casuarisbeen, lang en veerkrachtig, wordt binnen handbereik gelegd.

Hoog in de bomen bouwt men uitkijkposten, waar wellicht des nachts, als de vrees voor een overval sterker gevoeld wordt dan overdag, de vrouwen en kinderen een veilige plaats zullen vinden.

Langzamerhand maakt de vrees voor een overval plaats voor het verlangen om zelf op sneltocht te gaan. Er staan nog graven boven de grond en ze mogen niet worden afgebroken, voordat er koppen zijn gesneld. Het is een dure verplichting jegens de doden van het jaar.

De vrouwen mogen hun rouwdracht niet afleggen en geen vis of vlees gebruiken, zolang er geen kop gesneld is voor de overleden echtgenoot.

De jonge mannen mogen niet huwen, zolang ze hun moed en mannelijke kracht niet hebben getoond door het snellen van een kop.

De trommen worden te voorschijn gehaald, hoge zandloper-vormige trommen, die aan de bovenzijde zijn overspannen door de huid van een leguaan. De vrouwen groepen bijeen en hoog boven het gedreun der trommelslagen klinkt hun tergend gezang. Ze bezingen de lafheid en gemakzucht van de man en sporen hem aan op sneltocht te gaan. De mannen blijven het antwoord niet schuldig en bezingen de heldendaden, die ze bij vorige tochten hebben verricht.

De opwinding stijgt. Men raadpleegt de medicijnmeester, die de taal der geesten verstaat en weet of men wel of niet succes zal hebben.

Als alle voortekens gunstig zijn, vangen de voorbereidingen aan. De vrouwen trekken de sago-palmbossen in om een voedselvoorraad te hebben voor de eerste dagen van de tocht.

Er worden nieuwe prauwen gehakt. Het is één en al bedrijvigheid, waaraan ieder, die werken kan, meedoet, want het is aller belang dat de tocht slaagt. Mannen, vrouwen en kinderen stappen in de prauwen en de tocht begint, die wellicht maandenlang zal duren.

Straks behoort ook dit tot het verleden.

Het aantal bestuursposten neemt geleidelijk toe en Missie en Zending dringen steeds verder binnen in dit moeilijk toegankelijke gebied. In Merauke en Okaba, in Tanah Merah en Masin, aan de Flamingo-baai en de Mimikakust, in Ninati, niet minder dan 360 km hemelsbreed van de zuidkust gelegen, slaan bestuursambtenaren, missionarissen en zendelingen de handen ineen, om de pacificatie te voltooien.

Bij de bergbewoners In het Centrale Hooggebergte ligt het merendeel der dorpen tussen 1200 en 1800 m boven zee. Het zijn, althans in het Nederlandse deel, doorgaans open gehuchten van een zeer beperkt aantal huizen. Dorpen, welke niet meer dan 3—12 huizen tellen, zijn er lang niet zeldzaam.

In z'n eenvoudigste vorm bestaat zo'n dorp uit een mannenhuis, dat uitsluitend bewoond wordt door mannen, zowel gehuwde als ongehuwde, van eenzelfde clan, en enige vrouwenhuizen.

Het mannenhuis is het voornaamste huis van het dorp. Het is wat groter en doorgaans ook degelijker van constructie dan de vrouwenhuizen. Het is de verblijfplaats van de mannen; evenwel is van een streng verbod van het betreden ervan door de vrouwen, voorzover bekend, nergens sprake.

Als de duisternis invalt trekken de mannen zich terug in het mannenhuis. De deuropening wordt afgesloten met dikke platen van boombast of met enkele ruwbehakte planken en men schaaft zich rond de stookplaats, waar op een lemen plaat een knappend houtvuurtje de nodige warmte verschaft. Men rookt er z'n pijpje, bespreekt er de gebeurtenissen van de dag, ontvangt er de bewoners van andere dorpen, wanneer er beraadslaagd moet worden over belangrijke aangelegenheden en men brengt er de nacht door.

Opmerkelijk is, dat ook daar, waar man en vrouw onder één dak wonen, de gescheiden woonwijze regel is.

In het Weylandt-gebergte bijv. heeft de woning een middenvertrek, dat mannenverblijf is. Rondom dit vertrek liggen een aantal kleine kamertjes, die bestemd zijn voor de vrouwen. De vrouwenvertrekken hebben een opening naar buiten, doch staan niet in verbinding met het middenvertrek.

De vrouwenhuizen zijn bestemd voor de vrouwen en voor kinderen, zowel jongens als meisjes, die de moederlijke zorg nog nodig hebben.

De gescheiden woonwijze is regel, doch het gezinsverband wordt daarbij niet uit het oog verloren. De gehuwde vrouw heeft voor haar en haar kinderen de beschikking over een eigen woning of een apart vertrek in het vrouwenhuis. Ongehuwde vrouwen wonen doorgaans bij elkaar onder toezicht van een oude vrouw of tante.

Grote dorpen, van 30–60 huizen bijv., vindt men hier en daar in het gebergte wel, doch dan wonen er vaak verschillende clans bijeen en heeft het dorp meer dan één mannenhuis. Is de aanwas van de bevolking wat groot, dan trekt een deel der clanleden weg en bouwt op grotere of kleinere afstand van het moederdorp een nieuwe nederzetting, en ontgint een nieuw stuk grond. Hierdoor kunnen de leden van eenzelfde clan soms over grote afstanden uitzwermen.

In het algemeen zijn de huizen klein. In vele streken mogen ronde huizen met een middellijn van 4 à 6 meter en rechthoekige huizen van 6 à 8 m lengte en 4 à 5 m breedte reeds tot de grote huizen gerekend worden. Gezinswoningen van één-kamer-model, bestemd voor de gehuwde vrouw en haar kinderen, zijn vaak niet groter dan 2½ bij 3 m.

Ondanks de geringe technische middelen, waarover de bergbewoner beschikt, weet hij het materiaal, dat in z'n omgeving te vinden is, uitstekend te benutten om zich te beschermen tegen kwade invloeden van klimaat en bodemgesteldheid.

Bijzondere maatregelen tegen menselijke vijanden, zoals omheinde of omwalde dorpen, zijn in het Nederlandse deel schaars aanwezig; in het Australische deel komen ze echter vaak voor.

De woningen worden opgetrokken uit hout, dat in de uitgestrekte wouden van het gebergte in onbeperkte hoeveelheden aanwezig is. Bamboe en palmhout zijn vrij schaars en worden niet gebruikt.

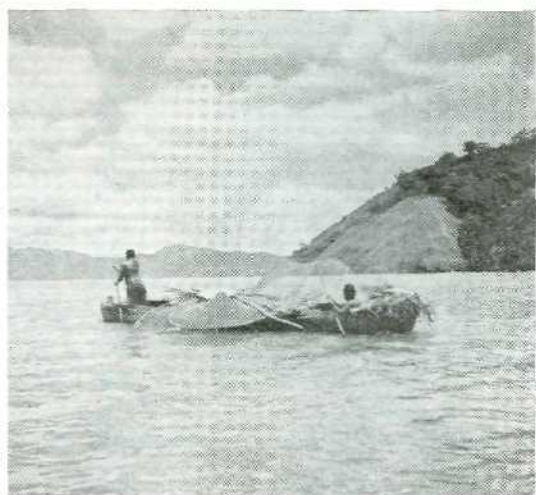
Rondhouten worden gebruikt voor het geraamte, voor ondersteuning van het dak en voor de omwandingen. De wanden bestaan ook vaak uit planken, van 3 tot 5 m lengte en 1 tot 2 dm breedte.

In hooggelegen delen geeft men in verband met de gewoonlijk koude nachten de woning vaak een dubbele wand, waarbij de tussenruimte wordt gevuld met gras, varens of aarde.

Belangrijk voor de woningbouw is ook de boombast.

Men schilt die in lange, brede platen van de stam en gebruikt ze als vloer- of wandbedekking.

Bladeren van de Pandanus en gras gebruikt men voor dakbedekking; rotan, dat in overvloed in de bossen aanwezig is, als bindmiddel.

Kreeftenvangst met netten, op de Wisselmeren

Foto dr J. V. de Bruyn

blz 61

Prachtig begroeide oevers van de Flyriver, Austr. Nieuw-Guinea

Foto Pearls and Savages (E. Hutley)

blz 49

Mannenhuis te Urama, Austr. Nieuw-Guinea. Het is vrouwen en kinderen op straffe des doods verboden dit huis te betreden

blz 55

*Moerasbos op het Halmahera-land
in Noord Nieuw-Guinea*

blz 28

*Nieuw type woning van de Marindinezen op
Zuid Nieuw-Guinea*

blz 83

*Papoea uit het Jaka-gebied wil missionaris
Meuwese zijn stenen bijl geven*

blz 52

*De besneeuwde Carstentoppen op
Noord Nieuw-Guinea*

Foto J. V. Meininger

blz 24

De vloer bestaat nu eens uit vastgestampt leem, dan weer uit rondhouten en planken en is bedekt met gras of boombast.

Matineus is de bergbewoner niet. Hij gaat vrijwel ongekleed en voelt er weinig voor z'n verwarmde woning te verlaten, voordat de morgenzon de kille nevels heeft doen optrekken. Bij het aanbreeken van de morgen worden de vuurtjes opgerakeld. Ieder roostert een paar bataten voor z'n ontbijt en wacht af tot de zon wat hoger aan de hemel staat. En dan vangt het bedrijvige leven van de bergbewoners aan. Gedurende de eerste morgenuren heeft ieder wel wat te doen in z'n naaste omgeving. De mannen brengen de varkens naar een verlaten ladang, verzorgen de tuintjes van suikerriet en tabak, welke in de buurt van de huizen altijd aanwezig zijn en halen het materiaal bijeen dat ze in de loop van de dag nodig hebben.

De vrouwen vegen het huis en het erf schoon met takken, welke als bezem dienst doen, halen water en verzorgen de kinderen. Dan gaan allen naar de tuinen, naar het bos of een ander werkterrein, afhankelijk van de omstandigheden. Het dorp blijft vrijwel geheel verlaten achter.

Ieder heeft een eigen taak. De man kapt de zware bomen bij de aanleg van een nieuwe ladang, zorgt voor de drainage, als dat nodig is, door het graven van afvoergoten en legt de omheiningen aan.

De vrouw, bijgestaan door de kinderen, ruimt het onderhoud op en heeft verder het leeuwenaandeel in de aanleg van kweekbedden, het planten en het oogsten van bataten en andere gewassen.

Het bouwen van huizen, het verzamelen van het materiaal daarvoor, het hakken van prauwen (bijv. bij de Wisselmeren) de jacht, het verzamelen van allerhande bosproducten, het vervaardigen van gereedschappen en wapens is mannenwerk. Het verzamelen van veldvruchten, groenten, brandhout, het halen van drinkwater, de bereiding van het voedsel, de opvoeding der kinderen is weer vrouwenwerk.

Daarnaast ziet men de vrouw voortdurend bezig met het vlechten van tassen en draagnetten en het maken van regenkappen van pandanblad.

Ieder heeft z'n werk en de arbeid is redelijk verdeeld over man en vrouw.

Een uurtje voor zonsondergang keren allen terug. De vrouwen leggen het draagnet af, dat gevuld is met bataten en groenten

en beginnen aan het toebereiden van het avondmaal.

In het midden van het kleine pleintje, dat vrijwel steeds in het dorp aanwezig is, ligt de smoorkuil. Het is een kuil van 70 tot 100 cm in doorsnede bij een diepte van 1 à 2 dm. De bodem is bedekt met varens, waarvan de punten ver over de rand uitsteken. Op een houtvuur naast de kuil worden platte stenen verhit.

De bataten, gewassen en schoongeschrapt, en de groenten worden gewikkeld in de vochtig gemaakte bladeren van de banaan. Als de stenen voldoende verhit zijn, worden ze in de smoorkuil gelegd. De vochtige pakjes worden er bovenop gelegd, en het geheel wordt afgedekt. Na een half uur is alles gaar. De hoofdschotel bestaat uit bataten en grote hoeveelheden groenten. Het menu wordt op allerlei wijzen aangevuld, zoals met ge-roosterde bananen, stukken komkommer, papaja, citroenen, pandanusvruchten en andere plantaardige gerechten. Vlees wordt zelden gegeten.

De varkensteelt wordt wel overal beoefend, doch is blijkbaar niet bedoeld om een geregelde voorziening van vlees mogelijk te maken. Alleen bij feestelijke gelegenheden, zoals bij geboorte, huwelijk e.d. wordt varkensvlees gegeten.

Dakversiering te Kajau Indjau.

Hoofdstuk IV

BESTAANSMIDDELEN

Papoea-economie Een algemeen karakteristiek van de Papoea-economie is moeilijk te geven. Een deel der bevolking is het stadium van de verzameleconomie — waaraan een halfnomadische levenswijze is verbonden — nog nauwelijks te boven.

In het Centrale Hooggebergte echter wonen volkeren van gezeten landbouwers, die in goed aangelegde en zorgvuldig onderhouden tuinen knolgewassen, groenten, suikerriet en tabak verbouwen. Tussen deze uitersten ligt een grote verscheidenheid.

Verzamelaars Echte verzamelaars, die uitsluitend leven van wat het bos, de rivier en de zee aan voedsel opleveren, zijn in Nieuw-Guinea schaars aanwezig. Men treft ze nog wel aan in het binnenland achter de zuidwestkust. Ze wonen bij voorkeur op de grens van de zoetwater- en brakwatermoerassen, waardoor zowel de sagopalm, die de sago, als de nipa-palm, die de sagoeweer moet leveren, binnen hun bereik zijn.

Verder gebruiken ze als voedsel behalve het merg van de sagopalm, uitspruitsels van varens, jonge vruchtkolven van een bepaalde rietsoort, palmiet van de niboeng en andere palmsoorten en de vruchten van de broodboom, nipapalm, pandanus en andere vruchtbomen. Het menu wordt verder aangevuld met dierlijk voedsel door het vangen van krabben, vis, slangen, krokodillen, wilde varkens, kangoeroes en wat dies meer zij. Bij verscheidene van deze stammetjes vormen schaaldieren en bepaalde weekdieren echter het hoofdbestanddeel van het dierlijk voedsel.

Zelden blijft men langer dan drie maanden in dezelfde hutten wonen. Is de sago-voorraad uitgeput en leveren jacht en visserij niet meer voldoende op, dan verhuist men naar een ander gebied en laat de armzalige woongelegenheid aan de natuur over. Het zijn dus echte zwervstammen.

Bovengenoemde verzamelaars buiten beschouwing latende kan men zeggen, dat in Nieuw-Guinea overal land- of tuinbouw wordt uitgeoefend, ook daar waar sago de hoofdschotel vormt.

**Hoofdvoedings-
gewassen** *Sago* is het hoofdvoedsel in de moerassige laagvlakten. Doorgaans is dit voedsel afkomstig van vrijwel aan de natuur overgelaten sagopalmbossen; hier en daar wordt de sagopalm aangeplant en verzorgd.

Het menu wordt aangevuld met producten van jacht en visserij, en, waar mogelijk, met knolgewassen en vruchten uit meestal zeer primitieve tuintjes. Waar de sagopalm niet wil gedijen bestaat het hoofdvoedsel uit *knolgewassen*. Langs de kusten komt de kokospalm veel voor.

Een geheel aan de natuur overgelaten sagopalmbos — de sagopalm komt uitsluitend voor in zoetwatermoerassen — vormt, als reeds is opgemerkt, een ondoordringbare wildernis. Wil de sago-eter zijn bestaan veilig stellen en niet gedwongen zijn tot een zwervend bestaan, dan is een regelmatige ruïning tussen de stammen noodzakelijk.

En dan zal het in de meeste gevallen toch nog nodig zijn op de oeverwallen der rivieren en op de vlakke ruggen, welke boven het drassige land uitsteken althans enige land- of tuinbouw uit te oefenen. In de meeste delen der moerassige laaglanden is dat dan ook het geval. Men verzamelt „wilde” sago, doch legt daarnaast sagotuinen aan door het weggappen van overtollige spruiten in het natuurlijke bos, of door opzettelijk aanplanten.

Laten de omstandigheden het toe, dan worden er bovendien knolgewassen verbouwd en tuintjes aangelegd, waarin de banaan, de kokospalm en andere gewassen worden geplant.

Waar de sagopalm van nature aanwezig is, heeft de Papoea het gemakkelijker dan in streken, waar men geheel is aangewezen op de land- en tuinbouw, zoals dit bijv. het geval is in het Centrale Hooggebergte of op Frederik Hendrik-eiland.

**Enkele
beschrijvingen** Voor de *Mimikanen*, die een kuststrook bewonen ten westen van de Mimikarivier, is de natuurlijke provisiekast steeds gevuld: sago in het bos, vis in de rivier en in de zee, weekdieren op het strand. Er worden wel enige gewassen verbouwd, doch de hoofdschotel wordt verkregen door inzamelen.

Op het brede, witte strand nabij de monding der rivieren liggen hun eenvoudige dorpen. Enige keren per jaar gaat de gehele gemeenschap het binnenland in om sago te halen. De sagopalm wordt in het achterland van de Mimika-kust nl. overvloedig

aangetroffen. Heeft men een complex van sagopalmen gevonden, die een rijke oogst beloven, dan bouwt men op de oeverwal van de rivier enige armzalige hutten en het inzamelen vangt aan. Na enige weken keert men weer terug naar de oude nederzetting.

Op *Frederik Hendrik-eiland* ¹⁾ echter heeft de Papoea zich een bestaansmogelijkheid moeten scheppen.

Frederik Hendrik-eiland is van nature een uitermate drassig land. Het vormt een kom, waarin de waterstand in de regentijd zo hoog is, dat iedere landbouw er onmogelijk was en in de meeste delen ook de sagopalm niet wilde groeien.

De bewoners hebben kunstmatig een groot aantal eilandjes gevormd uit ronddrijvende moerasplanten en biezenformaties. Ze sleepten die naar de ondiepe plaatsen, bezwaarden ze met opgedolven slijk en verankerden ze aan de bodem van het moeras. Op deze eilandjes wordt de tuinbouw intensief beoefend. Men legt er knollenveldjes aan, plant er bananen, klapperbomen en andere gewassen, terwijl in afzonderlijke percelen de sagopalm wordt aangeplant. Het verkeer tussen de eilandjes wordt onderhouden met prauwen.

Ook in het land der *Marindinezen* vraagt de voedselvoorziening zorg en overleg. Lage, zanderige ruggen, ten naastebij evenwijdig lopend met de kust, wisselen hier af met dieper liggende moerasstroken. De ruggen zijn beplant met kokospalmen, terwijl de zoetwatermoerassen voor een deel in cultuur zijn gebracht.

In gezamenlijke arbeid heeft men hier dijken opgeworpen, welke aan beide zijden worden begrensd door een vrij diepe sloot.

loodrecht op de richting van de dijk liggen de langgerekte tuinen van opgedolven slijk, omgeven door sloten.

Langs de randen der tuinen plant men de sagopalm; in de tuinen zelf verbouwt men allerlei knolgewassen, suikerriet, cassave, pompoenen, sirih en andere gewassen.

Dergelijke „eilandtuinen” treft men aan tot ver in het binnenland.

In het *Centrale Hooggebergte*, het woongebied der zgn. Bergpapoea's, bereikte de landbouw een hoger peil dan in de meeste delen der laaglanden.

---

¹⁾ Een beschrijving van dit eiland vindt men o.a. in H. Neverman „Onder koppersnellers en moerasmensen”

Het merendeel der nederzettingen ligt daar namelijk op een zodanige hoogte dat de sagopalm er niet groeien wil. Het wild is er ook schaarser dan in de laagvlakten en de rivieren zijn er arm aan vis.

De bergbewoner is voor zijn levensonderhoud dus vrijwel geheel aangewezen op de landbouw. De varkensteelt wordt wel algemeen beoefend, doch is op haar beurt weer in hoge mate afhankelijk van de oogst van zoete aardappelen en andere knolgewassen.

De bergbewoner verkeert in de gunstige omstandigheid, dat in het gebergte van een langdurige droge tijd geen sprake is. Het gehele jaar door kunnen de ladangs ontgonnen worden, waardoor de gewassen in een verschillend stadium van groei overal te vinden zijn. De noodzaak van het overbruggen van tijden van voedselschaarste is hier minder groot dan in het zuidoostelijk kustgebied, waar een maandenlange droogte iedere grond bewerking onmogelijk kan maken.

Het meest verbouwde gewas is de zoete aardappel (bataat). De bataat wil in een drassige bodem niet goed gedijen. De bladvorming is dan te groot, waardoor de knollen niet tot volle ontwikkeling komen. Bovendien is er kans dat de knol wegtrot. De grond mag ook niet diep worden omgewerkt, anders groeit de knol uit tot een penwortel. Bovendien heeft de plant behoefte aan een zeker percentage kalk in de bouwkrui.

De Papoease landbouwer heeft bij deze cultuur een grote ervaring opgedaan. In de drassige omgeving van de Wisselmeren bijv. worden de bedden met grote zorg aangelegd. Eerst legt men een grasmat, waardoor het vormen van een penwortel bemoeilijkt wordt. Dan volgt het ophogen. Dat geschiedt met een plat stuk hout, dat aan de zijden wat is aangescherpt en in een punt eindigt. Hiermede woelt men kluiten aarde los en werpt ze tot een bed bijeen. Rondom het bed ontstaat op deze wijze een drainagegoot, welke met andere het overtollige water loost in een diepe ringsloot, welke om het bouwveld is gegraven. Zijn de knollen geoogst dan haalt men een laag van 10 à 15 cm van het bed af, legt een nieuwe grasmat en hoogt het bed weer op.

Er zijn verschillende variëteiten van bataten. Elke variëteit stelt haar eisen aan de bodemgesteldheid en de Papoea weet nauwkeurig voor iedere variëteit het juiste terrein te bepalen.

Andere gewassen Behalve de hoofdvoedingsgewassen verbouwt men vrijwel overal in Nieuw-Guinea suikerriet en tabak. Het suikerriet komt in Nieuw-Guinea in tal van variëteiten voor, waaronder een enkele met reusachtige afmetingen ($3\frac{1}{2}$ à 4 m lang en een stengeldikte van $6\frac{1}{2}$ à 7 cm). Het suikergehalte is niet hoog. Ook tabak is een algemeen bekend gewas. Vaak teelt men het met de meeste zorg en beschermt men de zaailingen door middel van afdakjes tegen zon en regen.

Granen en peulvruchten worden nog schaars verbouwd. Een gunstige uitzondering hierop maken de Vogelkop en enkele andere streken, waar maïs, rijst, grondnoten, erwten en bonen worden verbouwd.

Als speciaal voedingsgewas mag nog de aardappel genoemd worden, welke door de Arfakkers uit de omgeving van de Anggimeren (gelegen in de Vogelkop) wordt verbouwd.

Veeteelt De veeteelt beperkt zich vrijwel geheel tot de varkensteelt.

Technische hulpmiddelen De technische middelen, waarover de Papoea beschikt om in zijn onderhoud te voorzien, zijn gewoonlijk nog uiterst beperkt. In afgelegen delen zijn de stenen bijl en de graafstok nog de voornaamste werktuigen voor het aanleggen van een bouwveld. IJzeren bijlen, kapmessen en andere metalen werktuigen dringen echter geleidelijk het land binnen. Aan de kusten en in de laaglanden zijn ze reeds veelvuldig in gebruik. In verscheidene delen van het Hooggebergte neemt de stenen bijl nog een voorname plaats in.

Dat in het gebergte de stenen bijl zich langer handhaaft, is niet uitsluitend een gevolg van het isolement der bergbewoners. Aanvankelijk waren stalen voorwerpen bij de bergbewoners ternauwernood gewild.

De stenen bijlkling was in de bergstreken van veel betere kwaliteit dan die van de kustbewoners en van zodanige hardheid, dat men er de dikste bomen mee kon kappen.

Pas later ging men de stalen bijlen en messen meer waarderen.

Magisch-rituele hulpmiddelen In de strijd om het bestaan speelt de „magie” een grote rol. Een goede of slechte oogst, een rijke of een arme visvangst, voorspoed en tegenslag worden niet ondergaan als een gevolg van omstandigheden of begrepen als een tekort aan kennis en techniek. Door het bedrijven van magie — door middel van rituele handelingen, waardoor de Papoea meent dwingend invloed te kunnen uitoefenen op de „hogere machten” — tracht hij zijn bestaan veilig te stellen.

De Kiwai rooit een stukje bos voor de aanleg van een akker en laat de grootste boom staan. Het is de woonplaats van een geest, die het gewas tijdens de groei moet beschermen. Hij spreekt de beschermgeest toe, brengt hem offeranden en doet hem schone beloften als zijn akker rijkelijk vrucht wil dragen.

Het ceremonieel, waarmede dit alles gepaard gaat, is voor hem dikwijls van veel meer waarde dan een intensieve bewerking van de grond.

Tegen schadelijk gedierte verdedigt de Papoea zijn bezit niet alleen door het omheinen van zijn akker, doch ook door bijv. een hondenschedel te plaatsen onder de omheining of het deponeren van een mensenbot op zijn akker.

Elders legt men pakjes kruiden in varenbladen gewikkeld, of takken van bepaalde heesters neer om aan boze geesten de toegang tot de bouwvelden te beletten.

Naast de huizen en in de hoeken der tuinen vindt men vaak kleine, omheinde plekjes, waarin gewassen groeien, welke uitsluitend bestemd zijn als voedsel voor geesten.

De jager versiert de pijlen met speciale tekens, die het wild binnen zijn bereik zullen brengen en de trefkans van de pijl zullen vergroten.

De visser voorziet de voor- en achterstevan van zijn prauw van vis- en vogelfiguren of andere tekens, om zich te verzekeren van de hulp van bovennatuurlijke machten.

De handelaar onderneemt geen verre reis zonder vooraf de geesten van de voorvaderen te hebben geraadpleegd.

De magie is nog in de meeste streken onafscheidelijk verbonden aan de strijd om het bestaan.

Zelfvoorziening Een opvallende trek van het Papoea-leven is de neiging tot zelfvoorziening. Zo enigszins mogelijk voorziet ieder geheel in eigen behoeften en haalt uit zijn natuurlijke omgeving het merendeel van wat hij nodig heeft. Daartoe is de Papoea landbouwer, veeboer, jager, visser, hout-

en steenbewerker tegelijk. Tot specialisatie komt men zelden. In een dorp ziet men gewoonlijk niet, dat bepaalde mensen zich speciaal bezighouden met het maken van stenen bijlen of draagnetten, met de varkensteelt, of met het verbouwen van voedselgewassen.

Deze neiging tot zelfvoorziening komt zelfs tot uitdrukking in de kleinste sociale eenheid, het gezin. Ieder gezin verbouwt zijn eigen voedingsgewassen, beoefent de veeteelt ten behoeve van 't eigen gezin en maakt, voor zover mogelijk, zijn eigen gebruiksvoorwerpen.

Naast enig collectief bezit, bijv. van grote handelsprauwen, heilige voorwerpen en gronden, welke niet vervreemd mogen worden van de clan, is het individuele bezitsrecht vrijwel overal aanwezig.

Wel is er een sterke clangeest, waardoor in tijden van voedselschaarste het voedsel gelijkelijk voor alle clan-leden beschikbaar is.

Niet overal zijn de verhoudingen gelijk, doch vaak is de toestand aldus: een bevolkingsgroep heeft een bepaald gebied, waarvan elk dorp weer een eigen terrein heeft, waarop alle dorpsgenoten mogen jagen, vissen en eventueel sago-winnen. Daarnaast zijn dan de ontgonnen gronden clanbezit en de tuinen, althans zolang ze in gebruik zijn, individueel bezit. De tuinen liggen echter op de grond van de clan en kunnen niet door schenking, verkoop of vererving buiten de clan worden gebracht.

Ruilhandel Hoewel de neiging tot zelfvoorziening in de Papoea-wereld zeer sterk is, ontbreekt het ruilverkeer niet. Er is welhaast geen enkele omgeving welke geheel kan voorzien in de overigens bescheiden eisen, die de Papoea aan het leven stelt.

In het Hooggebergte bijv., waar men, zoals gezegd, hoofdzakelijk van plantenkost leeft, is een grote behoefte aan zout. Meermalen behelpt men zich met een surrogaat, nl. plantenas.

Velen echter geven de voorkeur aan het zout, dat uit zoutbronnen wordt gewonnen. Deze worden slechts op een beperkt aantal plaatsen aangetroffen, waardoor bepaalde groepen het alleenrecht tot exploitatie hebben en het zout in de vorm van koeken in de handel brengen.

Gewilde handelsartikelen zijn ook de steensoorten, die men nodig heeft voor het vervaardigen van stenen werktuigen.

Vanuit een centrum, dat vermoedelijk halverwege tussen de Carstensztoppen en de Wilhelminatop ligt, worden stenen bijlen, messen en bijteltjes, geslepen doch ongepolijst, zorgvuldig verpakt in pandanbladeren, over afstanden van honderden kilometers verhandeld. Uit omliggende streken trekt men zelf naar de centra van zoutwinning en steenwinning, doch in verafgelegen streken betreft men het materiaal van handelaren, die van de ene nederzetting naar de andere reizen.

Een belangrijk handelsartikel is ook het varken. Een goede varkensteelt vereist een geregelde uitwisseling van fokdieren. Bovendien moet men bij bijzondere gelegenheden, bijv. geboorte, huwelijk, ziekte of dood, over een varken kunnen beschikken als offerdier. Varkens worden dan ook vaak verhandeld tegen stenen bijlen, draagtassen en tabak, of worden betaald met schelpengeld.

De Papoea-handelaar trekt er dan ook vaak wekenlang, soms maandenlang, op uit, ondanks het feit, dat er niet altijd vrede heerst tussen de bergbewoners onderling.

Schelpengeld In het centrale bergland is het kauri-schelpje een algemeen geldend betaalmiddel. Het is afkomstig van de noordkust en wordt van dorp tot dorp over grote afstanden verspreid.

De schelpen spelen in het leven van de Bergpapoea een grote rol. Ze worden gebruikt voor de betaling van de bruidsschat. Kinderen en zuigelingen dragen meermalen een schelpje aan een touwtje om de hals als een voorbehoedmiddel tegen ziekten. Het schelpje wordt ook gedragen als een liefdesamulet en als afweermiddel tegen boze invloeden. Het werkt beschermend bij zwangerschap en geboorte. De magische kracht wordt nog verhoogd door het te dopen in varkensbloed.

Bovendien geeft het de Papoea macht en aanzien. Het bezit van veel schelpen verzekert hem van de medewerking van zijn dorpsgenoten bij de aanleg van tuinen, van het bezit van veel varkens en vele vrouwen.

Hij is een man van aanzien, die min of meer als hoofd van de nederzetting of groep wordt erkend.

Er is een ware honger naar schelpengeld. Waar een bestuurs-ambtenaar of explorateur zijn bivak opslaat komen de bergbewoners van heinde en verre opzetten. Schoorvoetend komen ze dan naderbij, doch al spoedig is alle schroom overwonnen. Na een plechtige „knokkelgroet” wordt het grote, versierde draagnet geopend en komen de voorwerpen voor de dag, waarop de vreemdelingen, zoals sinds lang in dit gebied bekend is, zo belust zijn: stenen bijlen, messen, fraai geknoopte tasjes, sieraden van stukjes orchideeënstengel en andere etnografica. Zorgvuldig worden ze op de grond uitgespreid. In een half-afgewende houding, alsof de zaak hem maar weinig interesseert, wacht de Papoea af, wat de vreemdeling zal doen. Het enige wat hij zegt is: kigi of woe of beba (= schelpengeld).

De vreemdeling haalt een snoer kralen voor de dag. De Papoea verwaardigt het ternauwernood met een blik.

„Kigi”.

Een ijzeren bijl, een stalen mes. Het Bergpapoeatie volhardt in zijn minachtende onverschilligheid.

Dan komen de schelpjes voor de dag. Plotseling is de Papoea één en al aandacht. Zijn ogen glinsteren en gretig steekt hij de hand uit naar dit warmbegeerde bezit.

Dan begint het loven en bieden en het keuren van de schelpen. Want niet alle schelpen voldoen aan de hoge eisen, die de Bergpapoea eraan stelt. Grotere zijn meer waard dan de kleinere; helderwitte meer dan geelwitte.

Hij bekijkt en betast ze van alle kanten, om ze ten slotte met zorg op te bergen in een klein tasje, dat met een lange band zorgvuldig wordt omwonden. Wellicht komt hij straks nog terug om een schelpje, dat achteraf bezien toch niet voldoet, te verwisselen voor een ander.

De waardeverhouding tussen de kauri-schelpjes en de handelsartikelen is niet voor alle streken gelijk, doch wel schijnen de Bergpapoea's over grote gebieden voor de waarde der verschillende goederen, in kauri-schelpjes uitgedrukt, een min of meer vastgestelde schaal te hebben, bijv. 2 à 3 schelpjes voor een big, 4 à 6 voor een middelmatig varken, 2 schelpjes voor een fraai geslepen bijl enz.

Gedurende de laatste decennia stromen de schelpjes in grote hoeveelheden het gebied van de Bergpapoea's binnen.

Zending, Missie, Bestuur en de vele expedities deden de schelpenvoorraad in omvang toenemen en veroorzaakten dientenge-

volge een devaluatie, die de Bergpapoea's voor gelijksoortige problemen stelt als een devaluatie in Europa.

Het economische leven wordt erdoor ontwricht en de sociale verhoudingen worden erdoor verstoord. Zo maken de kaurischelpjes bij menige stam het hoofdbestanddeel uit van de bruidsschat (koopsom) en voor menige jonge Papoea wordt het steeds moeilijker aan de hoger gestelde eisen van de vader van het meisje te voldoen. Het hoofdschap is, zoals reeds werd opgemerkt, vaak gebaseerd op rijkdom en het wordt voor de oude Papoea wel eens moeilijk om zich te handhaven tegenover jonge Papoea's, die bestuursambtenaren of anderen op een tournee vergezellen en dan van de gelegenheid gebruik maken om handel te drijven.

Het economisch bestel en — daarbij aansluitend — eveneens bepaalde sociale verhoudingen, zijn nauw verbonden met de waardevastheid van de kaurischelp.

Export Van oudsher bestonden er handelsbetrekkingen tussen de kustbewoners en uitheemse handelaars. In het bijzonder Chinezen hebben zich reeds vroeg als opkopers aan de kusten gevestigd.

Het eerste product, waarin een levendig handelsverkeer ontstond, was de huid van de paradijsvogel. De Papoea nam al spoedig de jacht op deze en andere vogels van de uitheemse jagers over en stond de jachtbuit voor goederen — lappen stof, metalen voorwerpen, kralen e.d. — af aan opkopers, doorgaans Chinezen.

In 1931 is de jacht op paradijsvogels, kroonduiven, papegaaien en tal van andere vogels verboden om de vogelstand van Nieuw-Guinea te beschermen.

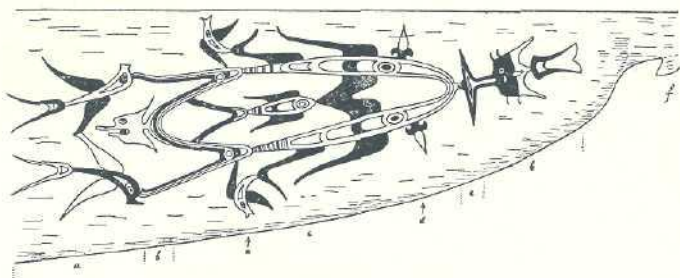
Nadien traden als handelsartikelen op de voorgrond: de bos(bij)-producten copal, damar; nootmuskaat (Papoeanoot), foelie, massooi; verder copra en enkele visserij-producten als schelpen (o.a. Lola-schelpen), tripang en schildpad.

Na de 2e wereldoorlog werd de export van krokodillenhuiden van enige betekenis.

Nijverheid De inheemse nijverheid beperkt zich tot het vervaardigen van de weinige gebruiksvoorwerpen, die het dagelijks leven vraagt — stenen bijl, stenen mes, jacht- en vismateriaal, knoopwerk, vlechtwerk, prauwen e.d. —, wat een-

voudige sieraden (halskettingen, armbanden, schortjes van kralen enz.) en het materiaal voor rituele feesten.

Het weven, de metaalbewerking en de pottenbakkerskunst zijn, zoals reeds elders werd opgemerkt, ook thans nog in de meeste delen onbekend.

Versierde voorsteven van een prauw

Hoofdstuk V

PAPOEA-KUNST

De kunst neemt in het leven van de Papoea geen afzonderlijke plaats in. De kunstuitingen vormen als regel een integrerend deel van het geheel van rituele handelingen, die deze mens meent nodig te hebben om zich bepaalde levenszekerheden te verschaffen.

Hun afhankelijkheid van de natuur heeft hen ertoe gebracht allerlei invloeden op het leven van alle dag toe te schrijven aan al of niet gepersonifieerde geheimzinnige krachten.

Deze krachten dwingend te beïnvloeden is de voornaamste doelstelling van het plegen van rituele handelingen en dus ook van muziek, dans, sculptuur en ornament.

Dit dwingend zich laten gelden ten opzichte van hogere machten door middel van uitbeelden, noemt men magisch handelen.

Op de voorgrond staat dus het dienend karakter van de kunst. Wanneer de Papoea-kunstenaar, met de primitieve werktuigen waarover hij beschikt, uit het ruwe hout een menselijke figuur, een hagedis of een vogel snijdt, of in de harde epidermislaag van de bamboe bepaalde figuren aanbrengt, wil hij aan de stof de magische kracht geven, welke hem en de zijnen ten goede zal komen.

Treffend komt deze doelstelling tot uiting in de plastische kunst van de voorouderbeelden, de zgn. korwars van het Geelvinkbaai-gebied.

Bij het vervaardigen van dergelijke beelden heeft niet de bedoeling voorgezet een min of meer goed gelijkend konterfeitsel van de overledene te maken. Naar de primitief-denkende mens gelooft, is een dergelijk beeld een magische krachtbron, waarvan hij de krachten kan aanwenden tot het bereiken van een bepaald doel. Er bestaat een causaal verband tussen voorkomen en beeld, waaruit te verklaren is, dat er korwars voor komen, waarop, of waarin de schedel van de voorouder een plaats vindt.

Hiermede staat eveneens in verband het abnormaal groot uitbeelden van het hoofd. Het hoofd van de mens wordt hier gezien als de plaats, waar de geestelijke krachten voornamelijk zijn geconcentreerd.

Zo ook is de uitbeelding van de hagedis, slang, krokodil, vogel enz., ook wanneer tengevolge van bepaalde deformaties de natuurlijke vorm ternauwernood terug te vinden is, de drager van bepaalde magische krachten.

„Om zich te verzekeren van de bijstand van de gestorvene, maakte men van hem een houten beeldje direct na het overlijden. Na enige tijd kwam dan de spiritistische familie-oudste en riep de dodenziel op, die werd uitgenodigd het houten beeldje als zetel te nemen. Dit beeldje (de korwar) werd dan ergens in huis bewaard, meegenomen op reis en bij voorkomende ziekte naast de patiënt neergezet; af en toe zette men ook wat tabak, of een van de geliefde kostjes van de overledene voor het zielebeeldje neer.

Wat betekent dit alles?

Het betekent dit, dat men er vast van overtuigd was, dat de overledenen voortleefden, dat ze twee zielen hadden, waarvan de ene naar het zieleland ergens in het westen ging en de andere in de buurt van zijn oude omgeving kon worden vastgehouden door de korwar.

De Korwar was dus om zo te zeggen zijn tweede thuis, het symbool van z'n voortgezet verblijf onder de familieleden. Wanneer U vroeg waarom ze deze beeldjes maakten en waarom ze er dan toch prijs op stelden, dat de doden bij hen zouden blijven, kreeg U ten antwoord: „Nggo swar si bae? Is het niet, omdat wij van hen houden?”

Wanneer U echter scherp oplette kon U tevens constateren, dat men aan het ene beeldje veel meer aandacht besteedde dan aan het andere. Was dat misschien, omdat men van de ene dode nu eenmaal meer hield dan van de andere?

Misschien ook dat, maar vooral, omdat het ene beeldje beter z'n bruikbaarheid had bewezen dan het andere.

De functie van de Korwar was nl. het afweren van ziektegeesten en het onderhandelen met de machten van de verschillende windstreken, zodat ze regen en wind op tijd zouden zenden.

En elke Korwar moest daarvoor zijn bruikbaarheid bewijzen. Na hun overgang tot het Christendom bracht een jonge man mij eens een Korwar van een familielid. Het beeldje was met een hakmes zwaar toegetakeld. Het waren geen verse sporen en ik vroeg, hoe het zo kwam. Toen kreeg ik ten antwoord: „O, dat heeft mijn vader gedaan, toen mijn zusje ziek werd.” Bekend is ook het geval, dat bij een sterfgeval van een ge-

liefd hoofd z'n familie alle Korwars in zee smeed; ze waren immers machteloos gebleken.

Ontroerend was het vaak te zien, hoe jonge moeders in hun gevlochten tasjes een kleine Korwar hadden, die ze overal mee heen namen.

Op deze wijze namen ze hun gestorven kinderen mee.

Vlak voordat een dergelijke jonge moeder zou worden gedoopt, kwam ze mij haar kleine Korwar brengen.

De tranen stonden haar in de ogen toen ze het aan mij gaf:

„Ja swar i ra*o* i bala kaker*u*mbri*f* kwar!”

„Ik heb haar zo lief gehad”, zei ze; „ze was nog erg klein, maar lachte al.”¹⁾

De volstreekte vrijheid van de westerse kunstenaar om naar eigen visie een uitbeelding te geven van mens of dier bestaat voor de Papoea niet. Naar zijn overtuiging bezitten slechts de overgeleverde vormen de magische krachten, die hij voor het bereiken van bepaalde doeleinden behoeft. De Papoea-kunst is dientengevolge sterk traditioneel gebonden.

Binnen het raam van deze – aan de stam gebonden – traditionele vormgeving heeft de Papoea-kunstenaar nog voldoende ruimte om van zijn aangeboren kunstzin te doen blijken.

Gezien het ingewikkelde cultuurpatroon, dat Nieuw-Guinea ons toont, is het duidelijk, dat ook de kunstuitingen niet samen zijn te vatten onder één kunststijl. Er zijn dan ook een negental stijlgebieden te onderscheiden, en wel in Nederlands Nieuw-Guinea:

- het noordwestelijke kustgebied
- het gebied van Humboldtbaai-Sentanimeer
- het zuidwestelijk kustgebied
- het gebied van de Marind-anim

en in Australisch Nieuw-Guinea:

- het Sepikgebied
- het gebied van de Huon Golf
- het Massimgebied
- het gebied van de Golf van Papoea
- het gebied van de Torresstraat.

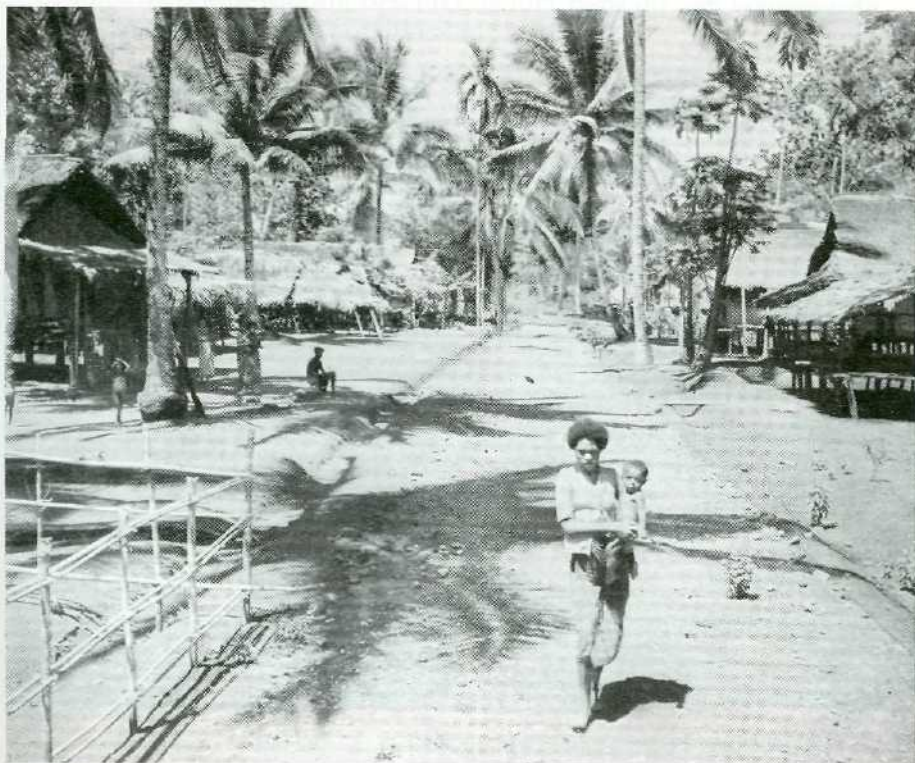
Deze indeling is grotendeels gebaseerd op de studie van museumstukken en maar zeer gedeeltelijk op wetenschappelijk „fieldwork.”

¹⁾ F. C. Kamma „Kruis en Korwar in Nieuw-Guinea”

Hollandia. Een leerling van de cursus voor tractor-chauffeurs krijgt les in het onderploegen van groenbemesting

blz 87

Klapperlaan in Mandasmon, Nimboran. In zulk een omgeving probeert men de beschaving aan te passen aan de omgeving, niet omgekeerd

blz 101

Papoëa's tussen de bonen op de landbouw-proeftuin te Merauke

Foto J. H. Zindler

blz 88

Vrolijk spel in het onderwijs-internaat van de r.k. missie te Merauke

blz 89

Slechts in enkele streken is de kunst nog een levend cultuurelement en wel daar waar van invloed van de buitenwereld nog niet of nauwelijks sprake is.

In die gebieden, waar het Christendom werd (wordt) gebracht verliest de kunst steeds meer en meer de sterke gebondenheid met de – veranderde – geestelijke instelling van de Papoea en wordt van een levend cultuurelement tot een dood restant, dat geconserveerd wordt uit materiële overwegingen, nl. verkoop aan vreemdelingen.

Een factor van betekenis in deze achteruitgang van de kunst is gelegen in de geesteshouding van de gemoderniseerde Papoea, die de vroegere kunstuiting ziet als gebonden aan het „oude,” dat hij als minderwaardig is gaan beschouwen. Een ware honger naar de voortbrengselen van de westerse materiële cultuur treedt in de plaats van de waardering voor het eigene.

Dat de oorlog, tijdens welke de Amerikanen geweldige voorraden legergoederen het land binnen brachten, bovengenoemd proces in sterke mate heeft versneld is vanzelfsprekend. Het plotseling in aanraking komen van de stenentijdvakmens met alle technische middelen, waarover een land als Amerika in de moderne oorlogvoering beschikt, is niet bepaald een voorwaarde voor een geleidelijke ontwikkeling.

Zelfs het bespreken van de belangrijkste facetten van de genoemde stijlgebieden zou, gezien de doelstelling van dit boek, te ver voeren. ¹⁾ Hier wordt alleen een korte beschouwing gegeven van enkele belangrijke kunstuitingen (de korwar als kenmerkende sculptuur uit het noordwestelijk stijlgebied werd reeds besproken).

In de omgeving van de Humboldtbaai en het Sentanimeer komen schilderingen voor op geprepareerde boombast. De toegepaste kleuren zijn wit, zwart en verschillende okers.

In het gebied van de Humboldtbaai zijn de schilderingen te herkennen aan een vrije plaatsing van de samenstellende delen, die – in min of meer gestyleerde vorm – voorstellingen zijn van dieren, als hagedissen, slangen, boomkikvorsen, vissen, vogels.

---

¹⁾ Zie hiervoor dr S. Kooyman „De kunst van Nieuw-Guinea”

In het gebied van het Sentanimeer vormen de samenstellende delen één gebonden ornamentatie, die sterk doet denken aan een horizontaal verloopende randversiering. Het geheel laat zich verdelen in een bovengedeelte, dat een abstract – op meetkundige grondslag – patroon vormt, waarin de spiraal een overwegende rol speelt en een benedengedeelte, waarin soms diervormen zijn te herkennen in gewoonlijk sterk gestyleerde vorm.

Bovengenoemde kunstvoorwerpen zijn zeer gezocht wegens hun hoge artistieke waarde.

De kunst van het Sepikgebied wordt gekenmerkt door een grote vormenrijkdom, hetgeen mede verklaard wordt door het bijzondere feit, dat hier uitwisseling van kunstvormen voorkomt tussen dikwijls zeer ver uit elkaar wonende groepen. De mensfiguur neemt een overwegende plaats in. De neus is steeds sterk geprononceerd en verschijnt in verschillende vormen: tot slurf uitgegroeid, snavelvormig, of puntig, maar daarnaast ook kort en breed. Vooral de maskers zijn van een expressiviteit, die de westerse mens in hoge mate imponeert.

Het gehele gebied van de kunst van Nieuw-Guinea overziende kan worden geconstateerd, dat het a-jour-werk van de tempelversieringen; het ingesneden reliefwerk van schilden, roeispanen, trommen, prauwen, etensschalen, dansschilden; de versieringen op dansschortjes; de beschilderingen op geprepareerde boombast, voorbeelden te over geven van kunstzinnig handwerk.

Ook op musicologisch gebied vertoont Nieuw-Guinea een beeld van grote verscheidenheid. De Papoea is zanglustig (en danslustig) en beschikt over vele liederen en gezangen, welke toepasselijk zijn op bepaalde omstandigheden. Mythische gezangen, welke gezongen worden bij geboorte, huwelijk of op het dodenfeest; liefdesliederen, gezongen in de prauw of in huis; slavenliederen, gezongen bij raaktochten; roelieder (in canonvorm); morgenliederen, gezongen bij initiatie-plechtigheden¹⁾ en andere.

Een geliefd instrument is de trom. Deze is vaak beker- of zandlopervormig en bespannen met de huid van de leguaan. Verder gebruikt men, afhankelijk van het woongebied, de schelptrom-

¹⁾ De initiatie-plechtigheden vormen de jonge man of jonge vrouw tot een volwaardig lid van de gemeenschap.

pet, vaak een tritonschelp, waarvan in de kegelvormige punt zijdelings een rond gat is geslepen; trompetten, vervaardigd uit hout of bamboe; de fluit, in allerlei vormen tot en met die van de zgn. panfluit; mondharpjes van bamboe of hout; het donderblok, een prauwvormig bijgewerkte boomstam, gewoonlijk met rechthoekige uitholling middenin; houten spleettrommen; bamboebrulbuizen; ocarina's, vervaardigd uit de kokosnoot, een- en driesnarige bamboe-idiochorden; dansrammelaars van schelpensnoeren; dansstaven en -speren voor ritmische begeleiding; en nog andere muziekinstrumenten.

Ook wordt de zang vaak gecombineerd met de dans.

Het bovenstaande geeft enigermate een beeld van de grote verscheidenheid der kunstuitingen van de Papoea's; een belangwekkend beeld, omdat achter die kunstuitingen de mens te vinden is, die de kunst bedrijft om het leven te verankeren.

Zandloper-trom van de Humboldtbaai

Hoofdstuk VI

ZENDING EN MISSIE IN NEDERLANDS NIEUW-GUINEA

De Papoea van thans leeft in menig opzicht op de grens van twee werelden. Het dorp en de stam, die hij eens het middelpunt der wereld waande, gaat hij zien als een onbetekenend deel van een groter geheel. De magie, de religieuze feesten en de voorouderverering, die hem een steun waren in de strijd om het bestaan, verliezen hun glans en aantrekkelijkheid.

In de oude, vertrouwde omgeving, waarin alles besloten lag wat hij van waarde achtte, dringt het Westen binnen in tal van verschijningsvormen en wekt verwachtingen, waaraan nog lang niet voldaan kan worden; heilsverwachtingen, die voor een deel op het geestelijke, voor het grootste deel op het materiële zijn gericht.

„De Papoea weet het nu wel: die wereld, eens zijn wereld, de wereld, waarin zijn voorvaderen bovennatuurlijke krachten hadden ontplooid; die geheimzinnige, angstwekkende en tegelijk zo zeldzaam vertrouwde wereld, dat is de echte wereld niet. Dat is de wereld van het verleden, die in het heden geen betekenis meer heeft.

De werkelijke wereld is de wereld van de blanke, de wereld van de vliegtuigen, bioscoop en auto's, van kleren, ijzerwaren en etenswaren in blik, van een langer leven door betere medische zorg, van een beter en rijker leven; dat is de wereld waar de Papoea naar kijken mag en waar hij toch niet bij hoort, waar hij de weg niet weet; de wereld, die hij niet verstaat en waar hij toch in wil.

De honger naar een beter en gelukkiger leven, die wij hebben gewekt, kan men waarnemen op de vreemdste wijze. De eerste keer, dat ik daar sinds m'n terugkeer naar Nieuw-Guinea, in het begin van 1951, mee in aanraking kwam, was in Australisch Nieuw-Guinea, waar ik logeerde op een pas opgerichte „kostschool." Daar waren ook enige „leerlingen" van achter in de twintig en ik heb zelden iets aandoenlijkers gezien dan de ijver, waarmee deze bezig waren heel eenvoudige sommetjes te maken.

Het hoofd van de school zei me: Dat gaat nu al maanden

zo en ze verwachten er iets van; wat weet ik niet, maar iets dat het leven er hun nooit voor zal geven." ¹⁾

Lang voordat op Nieuw-Guinea van een geregeld bestuur sprake was, trokken Zending en Missie het land binnen om met veel geduld en eindeloze toewijding de kerstening van de bevolking ter hand te nemen. Daarbij realiseerden zij zich, dat in primitieve gemeenschappen de religie een centrale plaats inneemt en dat, naar de opvatting van de Papoea, een goede oogst bijv. niet alleen afhankelijk is van de bewerking van het land, maar meer nog van de wijze, waarop men rekening weet te houden met hogere machten.

Bij herhaling is geconstateerd, dat Papoea's, die waren overgegaan tot het Christendom, het uitblijven van de verwachte geluksstaat met een lang leven, geen ziekte, rijkdom e.d., toeschreven aan de afgunst van sommige zendelingen, die het geluk- en rijkdombrengende geheim niet aan de Papoea's wilden openbaar maken.

Naar de primitieve denkwijze van de Papoea moet de overgang tot het Christendom gepaard gaan met een verbetering van de materiële omstandigheden en met een langer leven.

Zending en Missie namen dan ook van meet af aan de medische zorg ter hand, legden tuinen aan en poogden de Papoea's betere landbouwmethoden bij te brengen. In vele gevallen ging deze arbeid aan de kerstening vooraf. Tegelijkertijd bouwden ze een onderwijsstelsel op, dat in overeenstemming was met de bestaande omstandigheden. Het onderwijs op deze scholen – gewoonlijk beschavingsscholen genoemd – moest een bevrijdend karakter dragen: het moest de Papoea bevrijden van allerlei wanbegrippen en tevens de weg openen naar een nieuwe levensbeschouwing.

Het had meer sociale dan intellectuele inhoud en het leerprogramma – in westerse zin – was zeer beperkt.

Voor de meeste dorpscholen geldt dat nog steeds, doch in verschillende streken konden reeds scholen worden gebouwd, waarvan het programma overeenkomt met dat van westerse scholen. Dank zij de grote activiteit van Zending en Missie konden reeds vele jonge Papoea's toegelaten worden tot de Kweekscholen voor Volksonderwijzers, de Papoea-Mulo, Ambachtsscholen, de

---

¹⁾ Dr J. van Baal „Papoea: De poorten van deze wereld zijn open, maar hij mag er niet binnengaan.” (Trouw, Kerstnummer 1952)

Bestuurschool, Politie-school, opleidingen op medisch gebied en tal van cursussen.

De weg naar een nieuwe en betere wereld is voor de Papoea opengesteld.

Zending De Zending begon haar zegenrijk werk in 1855. In dat jaar zetten twee eenvoudige mannen, de zending-werklieden Ottow en Geissler, voet aan wal op het eilandje Mansinam in de Doreh-baai.

De reden van hun komst werd door geen enkele Papoea begrepen. Ze werden dan ook vol wantrouwen en achterdocht ontvangen.

De Papoea's met hun sterk gemeenschapsgevoel en hun gebondenheid aan clan of stam, beschouwden het als vanzelfsprekend, dat beide blanken uit hun eigen samenleving waren gestoten als straf voor een of ander zwaar misdrijf. In hun ogen waren het dus gevaarlijke individuen, die men zoveel mogelijk uit de weg moest gaan.

Ottow en Geissler werden gevolgd door vele anderen. Tot aan het einde der vorige eeuw stonden de zendelingen als enkelingen temidden van een wilde, vijandige bevolking en een vijandige natuur vrijwel zonder hulp van buiten.

Er zijn tijden geweest, dat het aantal graven van hen die vielen, groter was dan het aantal bekeerlingen.

Plotseling kwam er een ommekeer. Vanaf 1906 brak het Evangelie baan; nu hier, dan daar en ten slotte over de hele linie.

Ongetwijfeld heeft de vestiging van een geregeld bestuur in 1898 tot dat resultaat bijgedragen, doch ook andere oorzaken hebben ertoe meegewerkt.

In de jaren 1904 en 1905 heerste er in Nieuw-Guinea een pokken-epidemie, welke de Papoea's, alle bezwingen en verdere rituele handelingen ten spijt, niet tot staan wisten te brengen. De zendelingen wisten daarentegen, dank zij de toepassing van de vaccinatie, wel resultaten te behalen.

Meermalen ook trad de zending op als bemiddelaar tussen elkaar bestrijdende gemeenschappen en als gevolg hiervan gingen de Papoea's de zending zien als de beschermer tegen vijandige overvallen.

Elders weer was het de invloed van een slaaf, die aan de zendelingen was verkocht en tot voorganger was opgeleid.

In 1905, toen het 50-jarig bestaan van de Zending op Nieuw-Guinea werd herdacht, was het aantal Protestantse Christenen ongeveer 500; thans telt men er een 130.000.

In vele delen van Nieuw-Guinea zijn reeds classes gevormd en vergaderen eenmaal per jaar ressortsynoden. Zelfs is de vorming van een zelfstandige Papoease kerk in voorbereiding.

Missie In 1894 vestigde zich Pater Cocq d'Armandville in de omgeving van Fak-Fak en ving het werk van de Missie op Zuid Nieuw-Guinea aan. Een schipbreuk, die een ontijdig einde maakte aan het leven van deze priester, betekende tevens een voorlopig einde van het begonnen werk, want een vervanger was niet dadelijk beschikbaar.

Intussen was — in 1902 — aan de uiterste oostgrens, bij de monding van de Merauke-rivier, een bestuurspost gevestigd met het doel de snel- en strooptochten van de daar wonende Marindinezen tegen te gaan.

De stichter van deze bestuurspost, assistent-resident Kroesen, begreep zeer wel, dat het onbegonnen werk zou zijn met de weinige machtsmiddelen, waarover hij beschikte, nl. een kleine politie-bezetting, orde en rust te scheppen onder de in die tijd zo beruchte en gevreesde Marindinezen. Hij zag in de vreedzame weg van de kerstening de juiste manier om uiteindelijk blijvend resultaat te verkrijgen.

Ook hier stuitte de kerstening op grote weerstanden. Het was uiterst moeilijk om de religieuze aspecten van de cultuur dezer Papoea's te doorgronden door de geheimzinnigheid, waarmee de grote rituelen waren omringd.

Bovendien bezit de Marind-anim een sterk ontwikkeld gevoel van eigenwaarde. Hij beschouwt zich zelf als superieur ten opzichte van niet-stamgenoten. Alleen hij en zijn stamgenoten zijn de echte mensen, de „anim ha.” Wat daarbuiten staat is minderwaardig.

Tot voor de komst van de Europeanen waren zij een onbedreigd volk, dat rond zijn woongebied een brede strook niemandsland had geschapen door de zo gevreesde sneltochten.

Overtuigd van eigen voortreffelijkheid had de Marind-anim er geen behoefte aan vreemde gewoonten, of een nieuwe godsdienst over te nemen.

En dat zeker niet van vreemdelingen. Er verliepen dan ook ver-

scheidene jaren voor en al eer het bekeringswerk ook maar enig uitzicht gaf op mogelijk resultaat.

De missionaris Pater dr Matthias Neyens van de Apostolische Prefectuur op de Kei-eilanden gaf gehoor aan de oproep van assistent-resident Kroesen.

Onbevreesd en zonder enig gewapend geleide drong hij het gebied der Marindinezen binnen om zich plaatselijk te oriënteren en iets van hun taal, zeden en gewoonten te leren kennen. Zijn indruk was: „Wat ik daar gehoord en gezien heb, heeft mij genoeg doen begrijpen, dat men er hard zal moeten werken en veel lijden. Als we na tien jaren een kleine kern hebben, mogen we blij zijn.”

De toekomst zou uitwijzen, dat hij juist had gezien.

Aan de Missie op Zuid Nieuw-Guinea is de naam van Pater Vertenten onafscheidelijk verbonden.

Het volk der Marindinezen, de reuzen der zuidkust, dreigde uit te sterven door een ziekte, die plotseling epidemisch optrad en door de ongebonden levenswijze van de bevolking snel om zich heen greep – het venerisch granuloom – dat het bestaan van het volk tot in de wortel aantastte.

Daarbij kwam nog de Spaanse griep, die na de eerste wereldoorlog dit toch al zo verzwakte volk teisterde. Men neemt aan, dat in een tiental jaren (1910–1920) de bevolking tot op een derde uitstierf.

Nadat het onmogelijk was gebleken officiële instanties te overtuigen, dat er spoedig en effectief hulp moest worden geboden, deed Pater Vertenten een beroep op de publieke opinie. In de pers verscheen een artikel van zijn hand onder de titel: „Zuid Nieuw-Guinea sterft uit.”

Deze actie had succes. Doktoren werden uitgezonden en naast het centrale ziekenhuis in Merauke verrezen hier en daar hulpziekenhuizen.

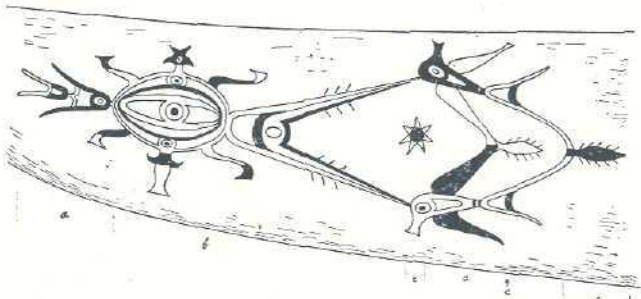
Van bestuurszijde werd een einde gemaakt aan wantoestanden, die men nadelig achtte voor de volksgezondheid.

Nadien nam het missiewerk een grote vlucht. Het breidde zich uit langs de gehele zuidkust en drong langs de grote rivieren door tot ver in het binnenland.

Medio 1952 was het aantal inheemse katholieken ± 35.000.

Het Christendom dringt steeds dieper het land binnen. Ook in het Centrale Hooggebergte zijn reeds zendingsposten en missie-staties gevestigd.

Nooit kan het aandeel, dat Zending en Missie hadden en hebben in de openlegging van het land en de ontwikkeling van de bevolking, hoog genoeg worden geschat.

Achtersteven van een prauw, beschilderd in zwart en rood

Hoofdstuk VII

PLANNEN EN RICHTLIJNEN BETREFFENDE DE ONTWIKKELING VAN NEDERLANDS NIEUW-GUINEA

Nieuw-Guinea is nog steeds het land der „onbekende mogelijkheden.” De natuurlijke gesteldheid van het land, het ongezonde klimaat der moerassige laagvlakten, het geringe arbeidspotentieel der Papoease bevolking en de afgelegenheid van het eiland t.o.v. Nederland zijn remmende factoren voor de ontwikkeling van land en volk. Hierdoor staan de exploratie en exploitatie nog in de kinderschoenen.

Geen economische ontwikkeling is mogelijk zonder een aantal basisfaciliteiten. Hiertoe behoren onder meer: goede havens, vervoersmogelijkheden te land, te water en door de lucht en centra van samenleving, waar behuizing, kantoorruimte, water- en electriciteitsvoorziening, onderwijs en gezondheidszorg het de werker en z'n gezin mogelijk maken er te wonen, zonder schade van lichaam en geest.

Grote delen van het land zijn, naar westerse maatstaf, nog alleen bereikbaar over water of door de lucht. De natuurlijke gesteldheid van het land en het tekort aan arbeidskrachten maken het voorshands onmogelijk Nieuw-Guinea te voorzien van een uitgestrekt wegennet, dat geschikt is voor gemotoriseerd verkeer. Dergelijke wegen vindt men nog vrijwel alleen in en om de grotere centra en tussen de olieterreinen en hun afvoerhavens.

Verscheidene havens van Nederlands Nieuw-Guinea zijn in de na-oorlogse jaren van een redelijke outillage voorzien. De voornaamste daarvan zijn die van Hollandia, Biak, Manokwari, Sorong, Merauke, Fak-Fak en Steenkool.

Een moeilijk toegankelijk land als Nieuw-Guinea kan niet worden opgelegd en op doeltreffende wijze worden bestuurd zonder een uitgebreid luchtnet. Het aantal luchtvaartterreinen breidt zich dan ook gestadig uit, waarbij ook aandacht wordt besteed aan de inrichting van watervliegtuigbases.

Het binnenlands verkeer wordt voor het merendeel onderhouden door de „Nieuw-Guinea Luchtvaart Maatschappij,” „de Kroonduif,” welke in 1954 werd opgericht. Ze onderhoudt de

verbindingen tussen Biak enerzijds en Hollandia, Sorong, Manokwari, Fak-Fak, Enarotali, Ajamaroe anderzijds, evenals de verbinding Hollandia—Merauke v.v. en Merauke—Tanah Merah v.v. De Nederlands Nieuw-Guinea Petroleum Maatschappij beschikt ten behoeve van haar bedrijf over eigen en gecharterde vliegtuigen, waaronder enige helicopters.

De Christian and Missionary Alliance heeft een eigen vliegtuig voor bevoorradingsvluchten naar de zendingsposten aan de Wisselmeren en in de Baliemvallei.

De verbinding met Nederland en Australië wordt onderhouden door de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij (K.L.M.), die de lijndienst Amsterdam—Biak—Sydney v.v. verzorgt. De Qantas Empire Airways onderhoudt de verbinding Lae (Australisch Nieuw-Guinea) — Hollandia v.v.

Het aantal centra van samenleving, dat aan hogergenoemde eisen voldoet, is nog relatief klein. *Hollandia*, de zetel van het Nederlandse bestuur, heeft reeds vele goedgebouwde en stenen woonhuizen, een paar hotels, een onderwijsvoorziening van kleuterschool tot en met middelbare school, ziekenhuizen en poliklinieken, een gevarieerde winkelstand en wat verder een op westerse leest geschoeide samenleving vraagt.

Manokwari, dat tijdens de oorlogsjaren vrijwel geheel werd verwoest, werd weer opgebouwd. Dank zij de land- en tuinbouw en de veeteelt der Indo-Europese kolonisten achter Manokwari is de voedselsituatie van deze plaats goed te noemen.

Biak met z'n modern K.L.M.-hotel, goed geoutilleerd vliegveld en stationsgebouw, krijgt voor het internationaal luchtverkeer steeds meer betekenis. Er is een stadsplan opgesteld, waarvan de verwezenlijking in zicht is.

Merauke, het oudste bestuurs- en missiecentrum van Nederlands Zuid-Nieuw-Guinea werd tijdens de oorlog door bombardementen voor een groot deel vernield. Het is weer opgebouwd en opnieuw een centrum van grote activiteit.

Te *Sorong* en omgeving hebben zich in korte tijd grote veranderingen voltrokken. In 1946 was er nog weinig meer te vinden dan moeras en oerwoud. In enkele jaren verrees er een stadje, waar thans enige honderden Nederlanders en enige duizenden Indonesiërs en Papoea's wonen.

Het is het administratieve centrum van de oliewinning, waar men de werkzaamheden regelt en coördineert, die de topografen, wegenbouwers en employé's van de boorterreinen verrichten.

Behalve de bovengenoemde grotere centra zijn er nog tal van kleinere centra, waar geleidelijk aan voorzieningen getroffen zijn op het gebied van woningbouw, waterleiding en verlichting, zodat ook daar de ergste kanten van het pioniersleven spoedig tot het verleden zullen behoren.

Mogelijkheden op het gebied van landbouw en veeteelt Van de bodem van Nieuw-Guinea en van de economische waarde van z'n natuurlijke hulpbronnen is nog betrekkelijk weinig bekend.

Zoals gezegd, mag op jong-vulkanische gronden, die elders in de tropen rijke oogsten leveren, in Nederlands Nieuw-Guinea niet gerekend worden. Men bedenke echter, dat jong-vulkanische gronden slechts een klein deel van het totaal oppervlak der tropengebieden omvatten.

Nog in de vooroorlogse jaren is een aanvang gemaakt met het bodemkundig onderzoek in verband met eventuele landbouwkundige mogelijkheden. Daarbij is reeds de aanwezigheid aangetoond van enige terreinen van voldoende uitgestrektheid en bodemkwaliteit om te worden benut voor moderne landbouwbedrijven.

Ze liggen in de Momi-Ransikivlakte (6000 ha), de Grime-Sekolivlakte (12.500 ha) en in een vlakte ten oosten van Sarmi (2000–3500 ha). Bovendien was het bestuur reeds overgegaan tot de oprichting van de Gouvernements landbouwonderneming „Ransiki,” waarvan in het bijzonder de rubberboom en oliepalm gunstige resultaten beloofden. Tijdens de oorlogsjaren ging deze onderneming verloren.

In de na-oorlogse jaren zijn de exploratie-werkzaamheden voortgezet.

Het landbouwkundig onderzoek heeft in eerste instantie plaats op het proefcentrum Kota Nica (Hollandia); verder op de kleinere proefcentra Wosi (Manokwari) en Merauke, alsmede op een aantal verspreid liggende proef- tevens vermeerderingstuinen. In deze centra worden onderzoekingen verricht op het gebied van mechanisatie, bedrijfseconomie, vruchtwisseling, bemesting o.a. groenbemesting, onkruidbestrijding, bestrijding van ziekten en andere.

De overweging, dat het wenselijk was om een onderzoek op korte termijn naar de agrarische mogelijkheden in Nieuw-Guinea

in te stellen, heeft ertoe geleid, dat van Regeringswege een commissie van advies werd ingesteld, die haar bevindingen in een uitgebreid rapport heeft vastgelegd.¹⁾

De agrarische ontwikkelingsmogelijkheden liggen, naar deze commissie op grond van haar onderzoek en studie stelde, in Nieuw-Guinea nergens voor het grijpen. Ze moeten in dit grote gebied — alleen reeds wegens de over het algemeen geringe bodemvruchtbaarheid — nauwgezet worden gezocht. Ze liggen er wel, doch zijn afhankelijk van het tempo waarin en de wijze waarop de inheemse bevolking daarbij kan worden ingeschakeld. Aan research (zie boven) en aan gemeenschapontwikkeling (zie: community development) moet een ruime plaats gegeven worden. De agrarische ontwikkeling zal in de eerste plaats het belang moeten dienen van de inheemse bevolking, wier opvoeding tot een hoger levenspeil een der voornaamste taken vormt van het Nederlandse bewind over Nieuw-Guinea en die het grootste deel der krachten zal moeten opleveren om deze ontwikkeling tot stand te brengen. Een belemmering voor een snelle agrarische ontwikkeling wordt daarbij onder meer gevormd door de bestaande, historisch gegroeide toestand, waarbij in vele streken de bevolking niet slechts zeer verspreid woont, doch zich veelal in voor deze ontwikkeling ongunstige gebieden heeft teruggetrokken. Dit houdt in, dat een „resettlement” van de bevolking voor een snelle agrarische ontwikkeling noodzakelijk is.

Van grote landbouwondernemingen is in Nederlands Nieuw-Guinea nog geen sprake. Dergelijke bedrijven kunnen, naar de ondervinding in andere tropische landen heeft geleerd, alleen rendabel zijn, wanneer wetenschappelijk ingestelde proefstations (annex proeftuinen) daarbij voorlichting geven. Dat daarmee een begin is gemaakt, is hierboven reeds vermeld. Eén (wellicht meer) van genoemde proefcentra wordt uitgebreid tot een volwaardig agrarisch proefstation, waarin behalve het bodem- en landbouwkundig onderzoek, ook het bosbouwkundig en veeteeltkundig onderzoek worden ondergebracht.

In vele delen zal de ontwikkeling van boerenbedrijven, in aanmerking genomen de demografische factoren, slechts op gezinsbasis kunnen geschieden d.w.z. in hoofdzaak zullen de voorkomende werkzaamheden door de gezinsleden moeten worden verricht. Het midden-grote en „grootboerenbedrijf” vraagt, de omstan-

---

¹⁾ Rapport v. d. Commissie van Advies inzake de agrarische ontwikkelingsmogelijkheden in Nieuw-Guinea. Staatsdrukkerij 1955.

digheden in aanmerking genomen, mechanisatie. Klimaat en regenval zijn in menig gebied zodanig, dat aan de mogelijkheden tot mechanisatie op basis van rendabiliteit wordt getwijfeld.

In het zuiden van het eiland, namelijk in het gebied van Merauke zijn de omstandigheden voor mechanisatie echter gunstig gebleken (zie het vlees-rijstproject nabij Merauke), terwijl de mogelijkheid van circa 50 midden-grote bedrijven in de vlakte van Ransiki (nabij de oostkust van de Vogelkop) aanwezig wordt geacht. Daar — in de vlakte van Ransiki — ligt een complex van betere, ten dele ook gemakkelijk ontginbare en zelfs op semi-permanente wijze te exploiteren gronden, terwijl ook het klimaat voor gemechaniseerde landbouw er niet ongunstig is. Daarbij denkt men zich boerderijen van 30 ha, waarvan 10 ha cacao-land en 20 ha bouwland zullen zijn, beurtelings voor de helft te beplanten met eenjarige gewassen als mais, „droge” rijst, aardnoot, soya e.d. en te braken (groene braak). In het laatste geval kan tevens vee worden ingeschakeld. Het bouwland kan, als hierboven vermeld, machinaal worden gecultiveerd, waarbij combinaties van 5 boerderijen in coöperatief verband of anderszins een licht machinepark zullen exploiteren.

Een gunstige omstandigheid is dat hierbij een aantal te Ransiki, te Manokwari en elders gevestigde „klein-landbouwers” kunnen worden ingeschakeld en dus ook de „boer” aanwezig moet worden geacht.

RIJST- EN VLEESPROJECT NABIJ MERAUKE

Het klimaat en het algemeen beeld van de vlakte van Merauke zijn voor mechanische ontginning bij uitstek gunstig. Bovendien liggen er grote gebieden, waarvan eventuele bouwvelden op eenvoudige wijze van zoet water kunnen worden voorzien, terwijl de afwatering ervan wordt vergemakkelijkt door het grote verschil tussen eb enloed in de Arafoera-zee.

Hoewel de kustvlakte van Merauke in de maanden december tot en met april (veelal zelfs tot in mei) een overvloedige regenval heeft, is een stelsel, dat bevoeiing der velden mogelijk maakt, toch noodzakelijk. Uit regenwaarnemingen is namelijk gebleken, dat meermalen de regenval in de maanden december en april niet voldoende was voor een rijstaanplant. Een mechanisch rijstbedrijf van enige duizenden ha, als men hier tot ontwikkeling wil brengen, vraagt een zodanig bedrag voor de mechanische uitrusting, dat slechte kansen tot een minimum moeten worden teruggebracht.

De structuur van de bodem is goed, doch de vruchtbaarheid slechts matig. Het voorlopig onderzoek geeft aanleiding tot de veronderstelling, dat niet ieder jaar op hetzelfde veld rijst zal kunnen worden verbouwd. Door het toepassen van een rotatie met veeweiden en beplanting met groenbemesters kan de braak-

periode, welke daarvan het gevolg zou zijn, rendabel worden gemaakt.

Het rijst-veebedrijf zal Nederlands Nieuw-Guinea, dat ieder jaar grote hoeveelheden rijst en vlees moet invoeren ten behoeve van het Europese bevolkingsdeel en de Papoease arbeiders in dienst van het Gouvernement en het bedrijfsleven, op relatief korte termijn onafhankelijk maken van het buitenland op het gebied van rijst- en vleesvoorziening, terwijl het tevens dienstbaar gemaakt kan worden aan de ontwikkeling van een permanente boerenstand onder de Papoease bevolking.

Van landbouwkundige zijde heeft men in de eerste plaats aandacht voor een terrein van 10 à 12.000 ha op de rechteroever van de Koembe-rivier, dat vlak, draineerbaar en slechts licht begroeid is. Bovendien ligt het buiten het gebied, dat door de bevolking voor aanplantingen wordt gebruikt.

Met de praktische uitvoering is reeds een aanvang gemaakt – in eerste instantie een proefstation van ± 400 ha – waarbij de eerste aanplantingen bevredigende resultaten leverden.

Tussen de bestuursinstanties van Nederlands en van Australisch Nieuw-Guinea worden regelmatig gegevens uitgewisseld, onder meer op economisch gebied. Daarbij blijkt dat Australisch Nieuw-Guinea op economisch gebied een voorsprong heeft. De omstandigheden zijn er iets gunstiger en bovendien kwam men daar van Westerse zijde eerder tot grote activiteit dan in Nederlands Nieuw-Guinea.

Copra en rubber zijn daar de voornaamste ondernemingsproducten, terwijl koffie en cacao, zij het dan ook in bescheiden hoeveelheden, eveneens tot de exportproducten behoren.

Afzonderlijke vermelding verdient de Australische activiteit op economisch gebied in de provincie „Central Highlands.”

Reeds voor de oorlog hadden expedities een uitgestrekt plateau-landschap verkend, dat in het zuiden door een 2500 m hoge kalksteenbarrière van de Zuidkustvlakte is afgesloten. Dit plateau bevat een groot aantal valleien, hier en daar door hoge bergruggen omsloten, en bewoond door een landbouwende bevolking, welke ten tijde van de ontdekking nog geheel in het stenen tijdperk leefde. Men raamt de totale bevolking op ± 300.000 .

Gedurende de oorlog werden er in dit gebied vele luchtverkenningen uitgevoerd en kwam er belangstelling voor de mogelijkheden, welke hier liggen op het gebied van kolonisatie, landbouw en veeteelt.

Voor zover bekend is de bodem redelijk vruchtbaar en zijn de klimatologische omstandigheden gunstig voor de teelt van verscheidene handelsgewassen.

In vele valleien is een bestuurspost, politiepost en missiepost gevestigd. Airstrips vergemakkelijken het onderlinge verkeer en maken het mogelijk in voortdurend contact te blijven met de overige delen van Nieuw-Guinea en met het Australische continent.

Daar het Gouvernement kolonisatie van klein-landbouwers toestond, werd de oprichting van genoemde posten spoedig gevolgd door de vestiging van enkele Australische kolonisten, die zich o.a. gingen toeleggen op de aanplant van koffie. Verscheidene aanplantingen staan er goed voor en gaven reeds een oogst, welke per vliegtuig werd afgevoerd naar Lae of Port Moresby. „Het verloop onder de ambtenaren begint vrij groot te worden; men werkt enige tijd in dit gebied als ambtenaar, neemt vervolgens ontslag en vestigt zich als koffieplanter.”¹⁾ Te Arona, in het uiterste oosten van de provincie, werd na de oorlog de eerste theeonderneming geopend. Ook deze onderneming is alleen per vliegtuig bereikbaar en heeft een eigen airstrip. Het Gouvernement richtte intussen enkele pionier-landbouwstations op.

De veeteelt opent hier redelijke perspectieven. Vele Australiërs zien zelfs in dit gebied een toekomstig belangrijk weidegebied. In de provincie-hoofdstad Goroka werd de „Animal Industry Farm Goroka” opgericht. Het vee is afkomstig van Tropisch Queensland of bestaat uit zebu-kruisingen uit India. In Nondugl werd het „Government Sheep Station” opgericht, terwijl in het westelijk deel het „Government Station Mt. Hagen” werd opgericht.

Arbeiders zijn in dit deel van Nieuw-Guinea overvloedig verkrijgbaar. De hooglandcultures gaan hierdoor een betere toe-

---

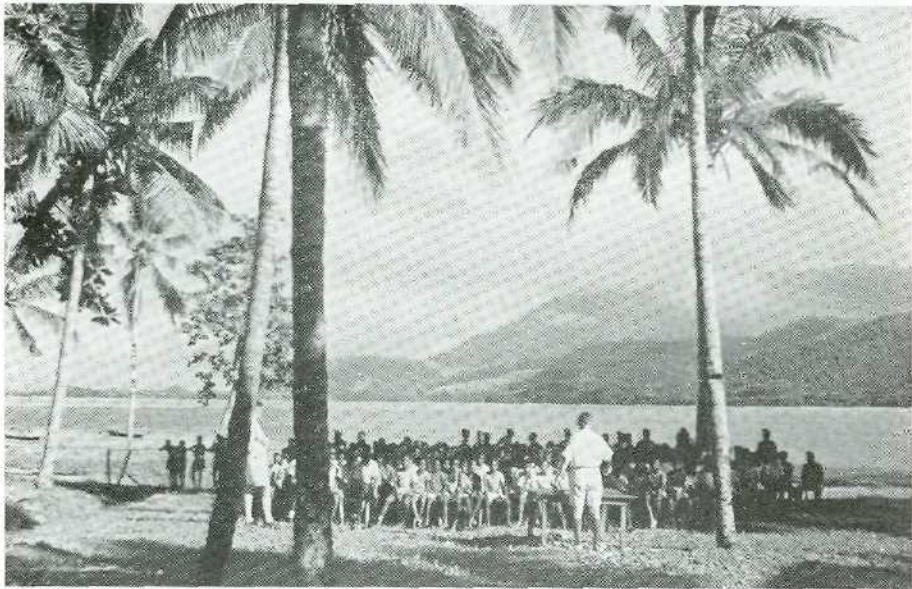
¹⁾ Landbouwkundig tijdschrift, Mei 1953, dr ir J. P. Sypkens.

In Australisch Nieuw-Guinea wordt goud gewonnen. Hier zijn arbeiders aan het werk in de Koranga goudmijn te Wau

Foto W. Brindle

blz 97

Zendingsonderwijs aan het Sentanimeer

blz 82

Te Merauke werken Papoease laboratorium-assistenten mee aan de gezondheidszorg
Foto J. H. Zindler blz 90

*Moderne personeelswoningen te Sorong van de Ned. Nieuw-Guinea Petroleum
Maatschappij*

komst tegemoet dan de laaglandcultures, welke voortdurend te kampen hebben met een tekort aan arbeidskrachten.

In de omgeving van Merauke werden voor de oorlog door Javanese en andere kolonisten honderden stuks rundvee gehouden. De runderen zijn door de oorlogsomstandigheden en de hieraan aansluitende evacuatie van vele kolonisten voor het grootste deel verwilderd. Een onderzoek wees uit, dat de uitgestrekte savaneterreinen in de omgeving van Merauke een goede gelegenheid bieden voor een extensieve runderteelt. Een andere oplossing voor de vleesvoorziening ligt in het „rijst-vleesproject” (zie elders) nabij de Koembe-rivier.

Een terrein, dat voor het houden van rundvee eveneens geschikt blijkt te zijn, ligt achter Manokwari.

Het Nederlandse zwartbonte melkvee gedijt daar goed.

In verband met de schaarste aan vers vlees en eieren is bij de Europese immigranten grote belangstelling voor de pluimveefok.

De visserij De zeeën rond Nieuw-Guinea zijn rijk aan vis.

De visvangst van de Papoeabevolking is echter nog overwegend ingesteld op zelfvoorziening. Men vist zelden uit handelsoverwegingen. De visserij naar schelpen (lola, burgos e.a.), zeekomkommers en haaien is daar wel op ingesteld.

Om de activiteit van de bevolking te bevorderen stelt het bestuur vismateriaal ter beschikking (vislijnen, netgarens, vishaken).

Intussen zijn er enige proefstations voor de zeevisserij geopend (te Sorong en te Manokwari) en is een onderzoek gaande naar de mogelijkheden van trawlvisserij en tonijnvisserij.

In de kustdorpen, waarvan de woningen op palen boven de zee zijn gebouwd, is de bevolking dermate met de zee vertrouwd, dat er voldoende belangstelling is voor de zeevaart en zeevisserij. Onder de vele scholen en cursussen, welke het land thans telt, zijn dan ook opleidingen voor de zeevaart en zeevisserij.

Het bosareaal Tot de natuurlijke rijkdommen van Nieuw-

Guinea behoort het uitgestrekte bosareaal. Het tropisch regenwoud bevat waardevolle houtsoorten en andere bosproducten. Het is echter heterogeen, terwijl in verband met de transportmoeilijkheden, grote delen ervan nog niet voor houtkap in aanmerking kunnen komen. Verkenningen hebben uitgewezen, dat de omstandigheden niet ongunstig zijn in het Momi-

Ransiki-gebied, in de Prafi-vlakte (bij Manokwari), op het eiland Adi en in de zgn. Moetoericoncessie van de N.N.G.P.M. nabij Steenkool.

Een gunstige omstandigheid is dat de ijzerhoutboom (*Intsia amboinensis*) in deze bossen vrij veel wordt aangetroffen. Het hout heeft een uitstekende reputatie en is zeer geschikt voor balken, stijlen, betimmeringen, scheepsbouw en dwarsliggers voor spoorwegen. Het is echter niet bestand tegen paalworm.

Van bosbouwkundige zijde is veel belangstelling voor de mogelijkheid tot aanplant van agathisbomen.

Geen andere houtsoort schijnt in Nieuw-Guinea zo gemakkelijk te groeien als deze woudreus, terwijl het hout zeer geschikt is voor de fabricage van cellulose, bezaagd hout enz. Bovendien levert de boom copal, zodat de boom tijdens de groei reeds een waardevol exportproduct oplevert. Copal wordt gebruikt bij de bereiding van lakken.

Naast hout en copal verdienen nog belangstelling: damar hiroe, massooi-bast en rotan. De uitvoer daarvan is nog van weinig betekenis, doch kan belangrijk worden opgevoerd.

De uitgestrekte vloedbossen bevatten grote hoeveelheden looibast, welke voor de looistofvoorziening van belang kunnen worden. De sago-bossen bevatten voldoende sago voor een waardevolle export.

Uit handelsoverwegingen wordt het bos door de Papoea nog slechts weinig benut. Hier en daar, zoals langs de kusten van de Radja Ampat-eilanden, op het Onin-schiereiland (Roembati) en langs de noordkust van de Vogelkop, begint de bevolking meer belangstelling te tonen voor de houtkap, doordat de olie-maatschappij het hout tegen hoge prijs opkoopt.

Voor de opbouw van Nieuw-Guinea — de bouw van woningen, scholen, ziekenhuizen, haven- en waterstaatswerken enz. — is de houtvoorziening van uitermate groot belang.

In Australië bestaat belangstelling voor zachte houtsoorten van Nieuw-Guinea, terwijl daarnaast als afzetmarkten goede mogelijkheden liggen in Japan, Singapore, Zuid-Afrika en Pakistan.

In dit verband mag nog gewezen worden op de triplex-in-

dustrie, welke zich heeft ontwikkeld in Australisch Nieuw-Guinea. De Bulolo Gold Dredging Cy, die zich sinds tientallen van jaren bezighoudt met de goudwinning, heeft in het Morobe-district een zeer moderne triplex-fabriek geopend, waar het hout van de Araucaria wordt verwerkt.

In Nederlands Nieuw-Guinea heeft deze activiteit de aandacht getrokken en wordt gezocht naar terreinen, waar een dergelijke industrie tot ontwikkeling zou kunnen komen.

Mijnbouwkundige mogelijkheden Tot dusver zijn in de bodem van Nieuw-Guinea slechts enkele delfstoffen gevonden, waarvan de exploitatie van economische betekenis is, nl. *aardolie* in Nederlands Nieuw-Guinea en *goud* in Australisch Nieuw-Guinea.

Aardolie In 1936 werd aan de N.V. Nederlandse Nieuw-Guinea Petroleum Maatschappij (N.N.G.P.M.) een concessie verleend tot exploratie en exploitatie in Nederlands Nieuw-Guinea.

Nog voor het uitbreken van de jongste wereldoorlog zag deze maatschappij haar langdurige en kostbare opsporingen bekroond met de ontdekking van de olievelden te Klamono en Mogoi-Wasian. Eerst na de oorlog kon de exploitatie worden ter hand genomen.

De N.N.G.P.M. is een belangengemeenschap, waarin de Bataafse Petroleum Mij voor 40 %, de Standard Vacuum Oil Company voor 40 % en de Far Pacific Investments Inc. voor 20 % aandeel hebben. De Bataafse heeft de leiding.

Van bovengenoemde olievelden is dat van Klamono door een pijpleiding verbonden met de havenplaats Sorong, terwijl die van Mogoi en Wasian elk door een pijpleiding verbonden zijn met Temboeni, vanwaar door een gemeenschappelijke leiding de olie wordt afgevoerd naar Moetoeri (aan de Maccluer golf). De raffinage heeft plaats buiten Nieuw-Guinea.

De mogelijkheid, dat er, behalve de thans in exploitatie genomen olieterreinen nog nieuwe zullen worden aangeboord, is niet uitgesloten. De exploratie is nog in volle gang.

Het werk van de Nederlandse Nieuw-Guinea Petroleum Maatschappij is voor de openlegging en ontwikkeling van Nieuw-

Guinea van grote betekenis. Het aantal Papoea's, dat in dienst van de olie-maatschappij treedt, neemt voortdurend toe. De na-orlogse omstandigheden maakten het aantrekken van Indonesische arbeidskrachten steeds moeilijker.

Een gevolg hiervan is, dat in toenemende mate Papoea's worden opgeleid tot geschoolde arbeidskrachten en zelfs voor min of meer leidende functies. De Papoea toont hierbij een grote ambitie voor de techniek.

Deze Papoea-arbeiders komen uit het gebied van de Vogelkop, de omgeving van de Geelvink-baai, van de Mimikakust, en van elders. Welhaast ongemerkt wordt hier een band gelegd tussen bevolkingsgroepen, welke voorheen nooit met elkaar in contact kwamen.

In dienst van de olie-maatschappij raakt de Papoea gewend aan geregelde arbeid, betere huisvesting, een hygiënische leefwijze en goede medische verzorging. Hij raakt vertrouwd met allerlei gebruiksvoorwerpen en technieken en leert voedingsmiddelen kennen, welke in zijn eigen dorp nog onbekend waren.

Van betekenis is ook, dat de Papoea's gewennen aan een gevestigd bestaan. Het verlaten dorp is in vele delen van Nieuw-Guinea en niet het minst in de Vogelkop, een gewoon verschijnsel. Er zijn allerlei redenen om te verhuizen. Meermalen verhuist men, omdat de bouwgronden uitgeput raken. Vaak echter is de verhuizing een gevolg van onderlinge veten, of omdat tegenspoed, ongelukken, epidemieën en dergelijke omstandigheden aan de ongunst van de geesten van het woongebied worden geweten.

De zekerheid van het bestaan in Sorong en op de boorterreinen biedt voor deze gedachtengang minder plaats. Natuurlijk zijn er aan deze opname in een moderne sfeer ook bezwaren verbonden. Teruggekeerd in zijn eigen dorp, voelt hij zich vervreemd van de groep, waaraan hij maatschappelijk gebonden was. Hij staat kritisch tegenover de magie, de religieuze feesten, de vreugde om het sobere maal, de woonwijze en de gewoonten, die hij in Sorong heeft verlerd. Hij heeft wensen en verlangens, welke in zijn eigen omgeving niet bevredigd kunnen worden. Hij zou terug willen keren naar de plaats, waar een overvloed aan begerenswaardige artikelen binnen zijn bereik lag. Doch dat wordt hem lang niet altijd toegestaan.

De Nederlandse bestuursambtenaar ziet namelijk nauwlettend toe, dat de landelijke gemeenschappen niet worden ontwricht, doordat een groot aantal van de krachtigste mannen naar de

werktreinen van de oliemaatschappij trekken. Een oplossing voor dit moeilijke probleem is wellicht te vinden in het verplaatsen van gehele dorpen naar de omgeving van Sorong en boortreinen, waardoor de dorpsgemeenschap in haar geheel het proces der vernieuwing kan meemaken.

Kolen In het bovenstroomgebied van de Wasian- en Moetoe-rivier ligt in de omgeving van kampong Horna het zgn. Horna-koolveld. Het bevat prima bitumineuze kool. Vermoedelijk zijn er twee winbare lagen. Het geheel ligt echter in een moeilijk toegankelijk gebied, zodat er, in verband met de transportmoeilijkheden, tot dusver weinig belangstelling voor is.

Nikkel, cobalt, chroom, bauxiet en „industriële delfstoffen” In hoeverre nikkel, cobalt, chroom, bauxiet en zgn. „industriële delfstoffen” (fosfaatgesteenten, mica, steenzout, kleisoorten en andere grondstoffen voor keramische producten) in exploitabele hoeveelheden aanwezig zijn, staat nog niet vast.

Het geologisch onderzoek is nog weinig gevorderd. Het verst gevorderd is men daarmee in het Cycloopebergte, waar de afdeling Mijnbouwkunde van de Technische Hogeschool te Delft een onderzoek instelde. Nikkel, cobalt en chroom zijn meestal gebonden aan bepaalde stollingsgesteenten (de zgn. ultra-basische stollingsgesteenten). Een zone van zulk een gesteente loopt van Celebes (waar nikkel wordt gewonnen) via Halmaheira, Noord-Nieuw-Guinea (noordelijke Vogelkop, Noordelijk Waterscheidingsgebergte en Cycloopebergte), naar Caledonië (waar sinds lang een bloeiende nikkelwinning is). De mogelijkheid dat deze ertsen in exploitabele hoeveelheden in Nieuw-Guinea worden aangetroffen, is dus aanwezig.

Goud In Australisch Nieuw-Guinea is de goudwinning tot grote bloei gekomen. Het belangrijkste goud-district was en bleef het Morobe-district. De productiviteit van deze goudvelden was zo groot, dat het transportvraagstuk op moderne wijze kon worden opgelost nl. door middel van vliegtuigen. De voornaamste maatschappij, die zich daar met de goudwinning bezighoudt is de Bulolo Gold Dredging Ltd. Nu de goudwinning terugloopt, houdt deze maatschappij, zoals gezegd, zich naast de goudwinning bezig met de houtproductie. Een type-

rend voorbeeld hoe de mijnbouw ertoe kan bijdragen om andere welvaartsbronnen aan te boren.

In het Nederlandse deel leverden de opsporingen naar goud weinig resultaat op. Langdurige onderzoeken zijn verricht in het bovenstroomgebied van de Eilanden-rivier, Digoel-rivier en andere. In al die gevallen waren de resultaten gering.

Het is mogelijk, dat rijke goudertsen inderdaad in het westelijk deel van Nieuw-Guinea ontbreken. Grote delen zijn echter nog niet onderzocht, zodat ook in dit opzicht Nieuw-Guinea het land der „onbekende mogelijkheden” is.

Opmerkelijk is nog, dat in het Australische deel tot dusver nergens aardolie in winbare hoeveelheden is aangetroffen. Sinds tientallen van jaren houdt men zich daar bezig met de exploratie op dit gebied, doch zonder resultaat.

Arbeidsproblemen Bij de ontwikkelingsplannen moet er terdege rekening mee gehouden worden dat slechts een klein aantal arbeiders voor werkzaamheden buiten de eigen sfeer beschikbaar is.

Het tekort aan arbeidskrachten is een probleem, dat eerst in de loop der tijden kan worden opgelost.

Van de totale bevolking van Nederlands Nieuw-Guinea (700.000 zielen) staat een belangrijk deel nog niet onder daadwerkelijk bestuur of verkeert nog in een cultuurstadium, dat een opname in een westers arbeidsproces onmogelijk maakt.

Daarbij komt nog dat het aantrekken van arbeidskrachten uit het Centrale Hooggebergte voor het vervullen van werkzaamheden aan de kust of in de laaglanden alleen mogelijk is met inachtneming van medische voorzieningen. In het Hooggebergte komen malaria en vele andere ziekten zelden of niet voor, waardoor het overbrengen van de bergbewoners naar de, door deze ziekten zo geteisterde laaglanden en kusten, gepaard gaat met vele gevaren, in het bijzonder wat betreft de malaria.

Het is nog altijd een vraagstuk, hoeveel werkkrachten men aan een primitieve gemeenschap kan onttrekken, zonder dat dit gepaard gaat met een ontwrichting van de landelijke samenleving. Van vele dorpen gaat het aantal bewoners niet uit boven de honderd à tweehonderd.

Man en vrouw hebben een veelomvattende en eigen taak in verband met de behoeften van het gezin, hoe gering deze in

onze ogen dan ook mogen zijn. Bovendien hebben zij te voldoen aan de collectieve verplichtingen van de clan of dorpsgemeenschap. Het onttrekken van mankracht aan een dergelijke gemeenschap leidt gemakkelijk tot economische en sociale ontwrichting ervan.

De werving van arbeidskrachten is dan ook streng gereguleerd en heeft plaats onder toezicht van het bestuur. Iedere landstreek en welhaast ieder dorp moet afzonderlijk op zijn mogelijkheden worden beoordeeld. Een telling, welke eind 1953 werd gehouden, wees uit, dat het aantal autochtone werkkrachten, beschikbaar voor arbeid buiten de eigen sfeer, slechts $\pm$ 12.500 bedraagt.

Naarmate de dorpseconomie zich wijzigt en efficiënte arbeidsmethoden ingang vinden, zullen meer werkkrachten beschikbaar komen, zonder dat het gemeenschapsleven hierdoor te gronde gaat. Men tracht dit te bereiken door middel van streek-ontwikkelingsplannen (community-development).

Uiteraard gaat dit gepaard met een voortdurende uitbreiding van het onderwijs, scholing van arbeidskrachten op ambachtsscholen en cursussen, voorlichting op het gebied van landbouw, veeteelt en nijverheid en betere medische voorzieningen.

„Community development” In de vlakte van Nimboran zijn de bewoners van enige tientallen dorpen betrokken bij de uitwerking van een proefproject, waarvoor de richtlijnen zijn vastgesteld in overleg met de Zuid-Pacific-Commissie.

De Zuid-Pacific-Commissie, waarin ook Nederlanders zitting hebben, streeft ernaar het maatschappelijke leven in de grotere en kleinere gemeenschappen van het Pacific-gebied op een hoger plan te brengen, zonder dat door eenzijdige ontwikkeling het evenwicht in de gemeenschap wordt verstoord. Vandaar dat zij zoveel mogelijk alle facetten van het maatschappelijk leven tegelijkertijd tracht te omvatten, als onderwijs, ziektebestrijding, hygiëne, vrouwenopvoeding, landbouw, veeteelt, handel, behuizing enz.

Het eerste proefproject werd geopend op het eiland Moturiki van de Fidji-groep, het tweede in de Purari-delta in Australisch Nieuw-Guinea en het derde in het *Nimborangebied*.

Het hoofdvoedsel in het Nimborangebied is sago, welke voornamelijk afkomstig is uit goed-onderhouden sagotuinen. Op kleine bouwvelden verbouwt men de yam, de cassave en andere voedselgewassen, terwijl de jacht, welke algemeen beoefend wordt, een overvloed aan dierlijk voedsel oplevert. In aanmerking nemende de bescheiden levenseisen van weleer, was het een welvarend gebied, dat vrijwel geheel voorzag in wat men nodig had.

De dorpen zijn klein. Het grootste dorp dat in het proefproject is opgenomen, telt circa 300, het kleinste circa 25 zielen. Elk dorp wordt bewoond door een of meer clans, waarvan de huizen in afzonderlijke groepjes bijeenstaan. Wellicht leidde in het verleden iedere clan een eigen bestaan, doch die tijd is voorbij. Thans vormen de clans een dorpsgemeenschap, waarin de clan nog wel een eenheid van betekenis is, doch voor vele doeleinden wordt samengewerkt.

Iedere clan heeft ook thans nog een eigen hoofd, de eram. De eram is het centrum van het sociale leven van de clan. Hij is de raadsman, treedt op als bemiddelaar bij voorkomende conflicten en heeft de leiding bij bepaalde ceremonieën. Een deel van z'n aanzien ging reeds verloren, toen zich in Nimboran de pacificatie voltrok. Bovendien deed de bevolking, toen ze tot het Christendom overging, afstand van de grote, heidense feesten, waarmede de installatie van een nieuwe eram gepaard ging.

Hierdoor heeft het leven der dorpsgemeenschappen reeds aan glans en aantrekkelijkheid ingeboet.

Een nieuw probleem doet zich voor, doordat het geld en vele moderne goederen in deze gemeenschappen doordrongen. De traditie wil, dat de familie-leden van de bruid de bruidsprijs vaststellen. In het verleden bestond deze in hoofdzaak uit stenen voorwerpen en oude kralen, welke slechts in beperkte hoeveelheden verkrijgbaar waren en dan nog slechts door ruiling van goederen, welke in eigen kring verkregen werden. Deze traditie stimuleerde het economische leven in het eigen gebied.

Geld en moderne goederen hebben de stenen voorwerpen en oude kralen verdrongen. Ze zijn in onbeperkte hoeveelheden

verkrijgbaar, indien men slechts bereid is in Hollandia of elders ervoor te gaan werken.

De hebzucht van de familieleden van de bruid heeft ertoe geleid, dat de bruidsprijs hoog is opgevoerd.

Een hoog percentage van de krachtigste werkers werd op deze wijze aan de gemeenschap onttrokken. Het werk van de vrouwen en achtergebleven mannen werd erdoor verzwaaard. Het sociale en economische leven werd erdoor ontwricht. Er kwam een groeiend gevoel van ontevredenheid. Bij de ouderen, omdat het gemeenschapsleven eronder leed; bij de jongeren, omdat het landelijke leven na een langdurig verblijf in Hollandia, in hun ogen arm en vervelend was.

Bij de uitwerking van het proefproject stelt men zich ten doel de bevolking in de gelegenheid te stellen in haar eigen gebied de middelen te vinden om aan de eisen van een gemoderniseerde levenswijze te voldoen.

Men experimenteert thans in dat gebied met allerlei gewassen, zoals maïs, aardnoten, soyabonen en andere, waarvoor in Hollandia en elders een afzetgebied te vinden is.

De mechanische ploeg en eg hebben er hun intrede gedaan.

De bevolking wordt in het gebruik ervan onderwezen. In een gemakkelijk bereikbaar centrum is een winkel geopend, waar de meest gevarieerde artikelen verkrijgbaar zijn o.a. textielwaren, gereedschappen, zaaizaad e.a. Het beheer ervan is toevertrouwd aan enige Papoea's, welke uit dit gebied afkomstig zijn. Er zijn volksschooltjes geopend, onder andere een school met internaat, waar de meisjes, behalve in de gewone schoolse vakken, ook les krijgen in huishoudelijk werk, hygiëne en kinderverzorging.

Er is een vakschool, waar timmerlieden en andere vakmensen worden gevormd. En er zijn ontwikkelingsavonden van allerhande aard.

Men tracht langs deze weg het economische en sociale leven in nieuwe banen te leiden, zonder dat een algehele ontwrichting van de landelijke gemeenschappen plaatsheeft. De ervaring, welke men hier opdoet, zal van waarde zijn voor vele andere gebieden van Nieuw-Guinea, waar de levensstandaard nog laag is en tal van mogelijkheden onbenut blijven.

Onderwijs en volksovoeding Op korte termijn Nieuw-Guinea voorzien van een onderwijsstelsel, dat het Nederlandse ook maar enigszins benadert, zou niet alleen onmogelijk zijn door het tekort aan volksonderwijzers, het ontbreken van een eenheidstaal, gebrek aan waardering voor onze schoolse kennis bij de ouderen en door andere omstandigheden, doch zou ook zinloos zijn.

Een onderwijsstelsel moet worden opgebouwd in overeenstemming met de behoeften der maatschappij en de mogelijkheid om de opgedane kennis en vaardigheid te benutten.

Zo hebben lezen, schrijven en rekenen nog geen functie in landelijke gemeenschappen, waar literatuur ontbreekt, de handelsbetrekkingen schaars zijn en het marktwezen primitief is. Ook de mogelijkheid om deze vaardigheden te benutten in dienstverband ontbreekt nog in menig gebied. Op de driejarige dorpscholen, welke men aanduidt als beschavingsscholen, wordt aan deze vaardigheden terecht weinig meer aandacht besteed dan de lokale omstandigheden vragen.

In en rond Hollandia, Manokwari, Biak, Sorong, Merauke en andere centra van Nederlandse activiteiten zijn winkels, postkantoren, bestuurskantoren enz. Daar ziet de Papoea de lees-, schrijf- en rekenkunst dagelijks toegepast in de praktijk, zowel door Europeanen als door Papoea's.

Bovendien speelt daar ook het geld een rol in de Papoease samenleving. Hierdoor hebben lezen, schrijven en rekenen een functie en vindt de Papoea, wanneer hij deze vaardigheden verwerft, ook emploi.

Op de scholen in deze plaatsen gaat het eigenlijke karakter der beschavingsscholen, waarover in het hoofdstuk over Zending en Missie reeds werd gesproken, wel niet verloren, doch wordt aan genoemde vakken meer tijd en zorg besteed.

Schoolse kennis is in de meeste streken niet primair. De behoeften van de maatschappij stellen aan onderwijs en volksovoeding andere eisen.

Wanneer we de Papoea-wereld in verband hiermede bekijken, zien we, dat het een wereld is van angst — angst voor boze geesten, voor dema's en de alom bedreven magie; een wereld van onnodig lijden en vroegtijdig sterven door een tekort aan inzicht op medisch gebied en aan hygiënische begrippen; bovendien

een wereld van armoede te midden van vele mogelijkheden om tot meer welvaart te komen.

In de primitieve gemeenschappen zijn het geestelijke en materiële onverbrekkelijk met elkaar verbonden. Dat houdt in, dat een bolwerk van bijgeloof en oude gewoonten, vaak wortelend in de voorouderverering, moet worden ondergraven, wat de grootste omzichtigheid vraagt. Immers, naast de angst voor boze geesten, dema's en magie van vijandig gezinden staat het vertrouwen in de geesten der voorouders, die hun nakomelingen leiden en steunen, als deze hun verplichtingen jegens hen en de stamgenoten nakomen, alsmede het vertrouwen in magisch-rituele handelingen, wanneer kennis en techniek tekort schieten in de strijd om het bestaan. Door de primitief denkende mens te beletten bovengenoemde verplichtingen na te komen door bijv. sneltochten, bloedwraak of soeangi-moorden te verbieden of hem op een of andere wijze beroven van zijn geloof in de doeltreffendheid van zijn magisch-rituele handelingen, zal hij zich machteloos gaan voelen tegenover geheimzinnige krachten, die zijn bestaan bedreigen.

Onderwijs en Volksvoeding moeten dan ook, zoals in het hoofdstuk over Zending en Missie reeds is opgemerkt, een bevrijdend karakter hebben, doch tevens een fundament leggen voor een nieuwe levensbeschouwing.

De gezondheidstoestand is slecht. Het ontstellend hoge sterftecijfer der kinderen en hun vaak slechte lichamelijke conditie hebben verscheidene aanwijsbare oorzaken. Een daarvan is de sterke verbreiding van de malaria. Van alle volksziekten is deze de voornaamste. De kindersterfte onder de inheemse bevolking (30--40 % en plaatselijk zelfs meer) is in hoofdzaak aan deze ziekte te wijten en onder de werkers in de steden is ze de voornaamste oorzaak van verzuim. Een effectieve malaria-bestrijding wordt dan ook van primair belang geacht. Daarnaast hebben framboesia, tuberculose en lepra als volksziekten grote aandacht. De strijd tegen volksziekten wordt gevoerd in overleg met de Wereldgezondheidsorganisatie en de Unicef.

De malaria-bestrijdingsdienst van Nieuw-Guinea, de hygiënische dienst van een onderneming als de N.N.G.P.M. en de lokale gouvernementsartsen hebben op vele plaatsen en veelzijdige wijze de strijd tegen de malaria aangeboden.

De bestrijding van de malaria in een land als Nieuw-Guinea is geen gemakkelijke zaak. Behalve in het Centrale Bergland komt deze ziekte overal voor. Weliswaar kan men zich in redelijke mate tegen het malaria-gevaar beschermen door gebruik te maken van klamboe, muskietengaas en meer lichaamsbekleding na zonsondergang, doch de levensgewoonten maken, dat in vele gevallen de hiertoe gevoerde propaganda nog weinig effectief is.

De strijd kan verder gevoerd worden tegen de parasieten in het lichaam van de mens, tegen de larven der malariamuskieten in de broedplaatsen en tegen de volwassen malaria-muskieten.

Met de eerste methode zijn lokaal wel successen bereikt, doch het is onmogelijk de gehele bevolking ertoe te brengen continu pillen of tabletten in te nemen.

Bij de tweede methode worden de larven vernietigd, hetzij door de broedplaatsen droog te leggen, hetzij door geregelde besproeiing ervan met petroleum. Plaatselijk zijn langs deze weg eveneens successen geboekt en is er bijv. in Hollandia-Haven, te Sorong en op het eiland Biak thans weinig malaria. Waar uitgestrekte sago-moerassen zijn, is deze methode echter bezwaarlijk. Geregeld bespuiten met petroleum zou de bevolking van voedsel- en bestaansvoorwaarden beroven. Bovendien worden er door de bevolking telkens weer stukken opgehakt voor voedsel en bouw materiaal. In dergelijke, door de zon beschenen plaatsen, waar de Papoea vaak een bepaalde groente — de kangoeng — kweekt, gedijt de muskietenlarve uitstekend.

De derde methode, waarbij de volwassen malariamuskiet wordt gedood, berust op de uitwerking van het in de oorlogsjaren ontdekte insecticide D.D.T. (dichloor-diphenyl-trichlooraethaan). Een muskiet, die korte tijd op een met dit insecticide bespoten wand heeft gezeten, sterft na enige tijd. Dergelijke wanden blijven nog verscheidene maanden na de bespuiting giftig voor het dier. De toepassing van deze methode is echter afhankelijk van de levensgewoonten der muskieten. Op muskieten, die 's avonds en 's nachts de huizen binnendringen, de mens steken en het huis terstond weer verlaten zonder op de wand te hebben gezeten, heeft uiteraard het middel geen uitwerking.

Er is een nauwgezet onderzoek ingesteld naar de doelmatigheid van deze bestrijdingsmethode. Daartoe werden aan de periferie van Hollandia enige proefhuisjes gebouwd. Het resultaat was

bijzonder gunstig, zodat thans de malariabestrijding volgens deze methode in volle gang is.

Ook andere volksziekten worden krachtig bestreden, wat gepaard gaat met het bouwen van ziekenhuizen, poliklinieken, de oprichting van consultatie-bureaus voor zuigelingen­zorg, moeder­cursussen en het zenden van medische teams tot in de meest afgelegen streken.

Een belangrijk deel van de medische zorg is in handen van de Missie en de Zending. Het is nog vaak moeilijk om enig vat op de bevolking te krijgen. Deze ziet de oorzaak van ziekte en dood nog meestal als de werking van boze geesten en geheimzinnige krachten en staat dan min of meer afwerend tegenover een medische behandeling, welke niet begrepen wordt. Hier moet een sfeer doorbroken worden en dient opvoeding van de bevolking vooraf te gaan. Deze vangt op de eenvoudigste schooltjes reeds aan, terwijl daarnaast Nederlandse en Papoease propagandisten de volwassenen trachten te bereiken.

Gebrek aan hygiëne en ondoelmatige voedingsgewoonten zijn eveneens van ongunstige invloed. Op de scholen heeft men de leerlingen wat betreft de noodzakelijke hygiëne min of meer in de hand, terwijl men ook op de voedingsgewoonten invloed heeft. Bij elke dorps­school behoort nl. een tuin, waarvan de zorg, onder toezicht van de onderwijzer, aan de leerlingen is toevertrouwd. Ze verbouwen er onder meer gewassen, welke hun voordien onbekend waren en de eenzijdigheid van het menu opheffen. Meermalen schenkt de school ook aandacht aan de veeteelt, waardoor de voeding, die vaak arm is aan dierlijke eiwitten, aanmerkelijk wordt verbeterd.

Ook bij deze tuin­arbeid moeten weerstanden worden overwonnen. De strenge scheiding tussen mannen- en vrouwen­arbeid wordt hier nl. niet in acht genomen. De jongens verrichten tuin­arbeid, welke door de dorpe­lingen als specifiek vrouwen­werk wordt beschouwd. Wanneer de man zich hiervoor leent, stelt hij zich bloot aan de spot en verachting van de dorps­genoten. Terug in de oude omgeving vallen velen weer terug op de oude gewoonten. Toewijding en geduld stellen hier hoge eisen.

De volwassenen tracht men te bereiken door middel van proef­tuinen, die tevens demonstratie­tuinen zijn en door opleiding van Papoea's tot propagandisten op het gebied van landbouw en veeteelt.

In menig gebied heeft de Papoea een uiterst armoedig bestaan, althans naar westerse maatstaf. In de beslotenheid van zijn dorpsgemeenschap kan hij zich welvarend voelen, ook al is hij chronisch ondervoed door de eenzijdigheid van het dagelijks maal, loopt hij vrijwel naakt, lijdt z'n lichaam door huidziekten en is er in zijn samenleving voor een gezinswoning geen plaats. Naarmate de beslotenheid van deze gemeenschappen wordt doorbroken, doordat arbeiders voor korte of lange tijd naar westerse centra trekken en tal van gebruiksgoederen deze dorpen bereiken, zullen zich gevoelens van armoede en ontevredenheid openbaren, omdat men zich onmachtig voelt aan het verlangen naar een hogere levensstandaard te voldoen. Het is dan ook noodzakelijk, dat de gehele dorps economie geleidelijk op een hoger niveau wordt gebracht.

Dat brengt met zich een verbetering van de landbouw, tuinbouw en veeteelt, zodat er surplusgoederen komen; een gewennen aan de teelt van handelsgewassen; het bijbrengen van technische vaardigheden als pottenbakken, smeden, timmeren e.a. en het stimuleren van beroepsdifferentiatie. Uiteraard moet een dergelijke wijziging in het economisch bestel gepaard gaan met een wijziging van de geestelijke instelling van de Papoea, van de sociale verhoudingen der dorpsgemeenschappen en een verruiming van de blik ten opzichte van andere dorpen en bevolkingsgroepen. In proefprojecten — zie het Nimboran-proefproject — zoekt men naar een oplossing voor deze problemen.

Het werk, dat op Nieuw-Guinea wordt verricht, vraagt van de Nederlanders, die zich geroepen voelen mede te werken aan onderwijs en volksopvoeding veel fantasie en toewijding, want zij moeten weten door te dringen tot de geestelijke achtergrond van het denken en doen van de dorpsbewoners, om tot resultaten te komen. Het vraagt ook eindeloos geduld, want de jongeren maken zich moeizaam los van de invloeden van de oude omgeving en daar heersende sfeer en vallen er vaak weer op terug.

Het vraagt ook nuchter en zakelijk inzicht, omdat elk ontwikkelingsplan moet zijn ingesteld op de bestaande mogelijkheden, welke wisselen van landstreek tot landstreek.

Bij dit werk rekene men niet met jaren, doch met generaties.

Hoofdstuk VIII

ENIGE FRAGMENTEN UIT AANBEVOLEN LITERATUUR

Marindinezen „Zijzelf werden aanleiding tot de komst van de vreemdeling in hun land. Hun wrede strooptochten brachten hen menigmaal op Engels gebied. „Dat moet uit zijn” zei het Engels Gouvernement. En het was uit. De Nederlandse Regering greep in en belette voortaan zoveel mogelijk het snellen op Engels gebied. Op Hollands gebied zouden ze tien jaar later nog op sneltocht uitgaan!

Wij spreken hier over een volk, dat in 1902 nog in de steenperiode leefde. Enkele spijkers hadden ze en wat bandijzer, met een stuk wrak aangespoeld: daar vochten ze om. Ze hadden honger naar ijzer. Ze sneden vlees met een bamboemes (sok), touw en bindsel met een scherpe schelp (ahatip), wilden ze een boom kappen, dan deden ze dat met hun stenen bijlen, die meer vermorzelden dan sneden. Voor de stookvuren gebruikten ze meestal dor hout, dat ze met zware knuppels kort sloegen. Boten en trommen werden meer uitgebrand dan gekapt. Bogen, boogpezen en rotan schraapten ze af met de scherpe slagrand van een wild varken.

Om te polijsten gebruikten ze hard grof blad, waarvan de onderkant aanvoelde als schuurpapier.

Een scherpe haaitand, in een steeltje bevestigd, deed dienst als boor. De holten hunner stenen knotsen boorden ze uit met harde bamboe; weken, maanden waren daarmee gemoeid. De punten hunner pijlen en lansen waren hard hout, been of nagels van casuaristenen. Vaatwerk was onbekend. Voor keukengerei hadden ze niets anders nodig dan een mandjevol stenen en een vuurtang van rotan. Als watervaten gebruikten ze cocosschalen en bamboekokers. Hun kalkkokers waren broze kalebassen. Zij boorden vuur met stokjes van bepaalde houtsoorten.

Primitiever kon het niet en toch voelden zij zich sterk, dapper en rijk.

Met weinig werk veel, ja overvloedig eten; en men werkt maar als men wil. Een meer dan lakse moraal. Enkel onbeschreven wetten. Geen hoofden en geen rechters, geen politie, geen gevang. Kerk of school onbekend, geen zon- of werkdagen. Elk

zijn eigen leverancier. Geld onbekend, dus nooit in de schuld. Nooit belasting!

Voor wat schelpen, kalk en wat vriendschap leverden de binnenlanders hun grote prauwen, trommels, schone pijlen, casuaris- en paradijsvogelveren. Iedereen is eigenaar, heeft meer grond dan hij ooit gebruiken kan. Zij waren zó berucht, dat ze nooit een buitenlandse vijand moesten vrezen. En toch waren ze diep ongelukkig: schrik voor dema's en geesten, maar vooral schrik voor toverij en bloedwraak maakte hun leven tot een voortdurende kwelling.

Zonder enig hoger ideaal, materialistisch, onbarmhartig, hovaardig, ikzuchtig, wulps en wreed, leidden zij een leven van dichtbij-de-grond, met als enig vooruitzicht een onzeker en treurig verblijf in Heis-miraav, het land der geesten.

Maar ze wisten niet beter. Zeker waren de arme binnenlanders, voortdurend opgejaagd door de sneltochten, er heel wat slechter aan toe. Het binnenland is ook veel armer aan eten, men vindt er weinig cocosnoten en er is minder vis en vlees. De rest van de wereld was hun onbekend.

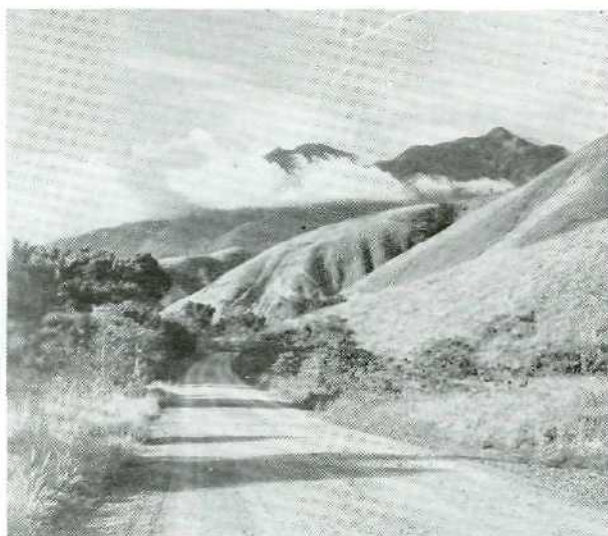
Toen de vreemden kwamen, schenen die erg tuk op cocosnoten; ijzer, dekens, tabak, van alles gaven zij daarvoor in ruil (gedroogde cocosnoot, copra, is zeer gezocht voor de bereiding van margarine).

Was dat geen bewijs, dat de vreemden te kort hadden aan cocosnoten?

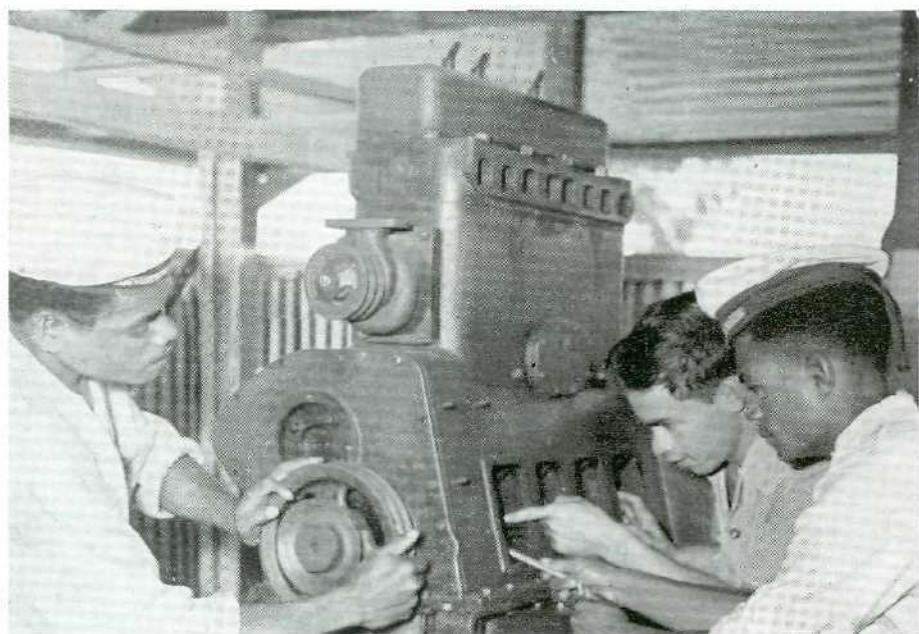
En de schone, rijke paradijsvogels, die werden alleen in Marindland gevonden, zegden de jagers dat zelf niet? Hoe konden zij er dan aan twijfelen, dat zij het beste land hadden dat er op de wereld bestond?"

(Uit: Vijftien jaar bij de Koppensnellers (1935) P. Vertenten)

De Manoewé's „Volgens de indeling, die de lui zelf aan hun stam geven, bestaat die uit Asmatters in het kustgebied, en Siro in het verdere binnenland, speciaal langs de loop der Eilandenrivier en haar machtige zijarmen. Uit de aard der zaak is van de Siro nog weinig of niets bekend, alleen bleek na de grote oorlog al gauw, dat er niet veel broederlijk gevoel tussen de Asmatters en de Siro bestaat, aangezien na een groots gevecht de Asmatters tamelijk wel volledig uit hun eigen gebied werden verdreven, zodat ze voor een flink deel hun toevlucht namen tot hun oude snelgebied: de Mimika-streek, waar ze bij duizenden neerstreken en de hulp van het daar aanwezige Bestuur kwamen inroepen.

Prachtige weg in het Cycloopeberge, Noord Nieuw-Guinea
Foto J. H. Zindler blz 23

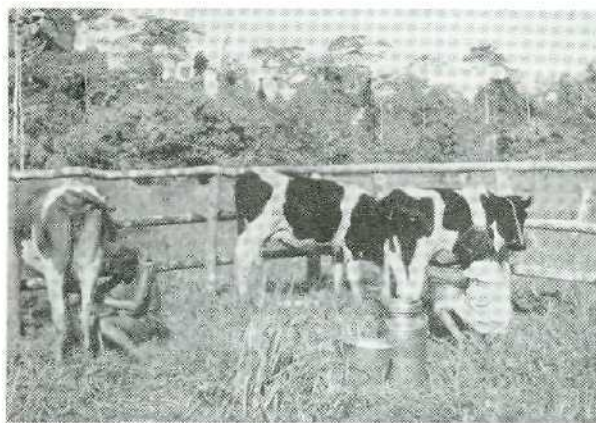

Op de zeevaartschool te Hollandia zet een instructeur de werking van een dieselmotor uiteen.

*Zo zijn de moderne woningen te
Hollandia*

blz 87

*Hollands zwart-bont melkvee bij
Manokwari*

Foto J. H. Zindler

blz 95

*Zagerij van het Boswezen te
Hollandia*

blz 87

Een andere groep zakte naar het Zuiden af en kwam, een goed jaar geleden, de bovenste Digoelmonding binnenvallen, na met hun inheemse prauwen maar even heel de Kasuarinenkust te zijn langs gevaren. Op een van mijn dienstreizen naar het zuidelijk deel van de parochie aan de Digoelrivier was ik de heren reeds tegengekomen. Ze maakten vanaf het eerste begin de indruk van een vreesloos, vrijgevochten volk, maar ze werden, evengoed als ze het voor het Mimika-gebied geworden zijn, aldra een probleem op zichzelf. Van „mijn” en „dijn” trekken deze mensen zich geen zier aan, en aangezien ze als doorgewinterde kompaniekeners best begrepen, dat er van menseneten in dit reeds jaren lang bezette gebied geen sprake kon zijn, zochten ze zichzelf een nieuw jachtgebied uit langs de Kasuarinenkust, die echter ongelukkigerwijs voor hen, reeds sinds de bepeiling van Kapitein Cooks in 1770, de naam heeft niet plus te zijn, met het gevolg dat ze daar in plaats van mensenvlees te halen nogal enkele van hun eigen mensenlevens lieten. . . .

Toen was Leiden natuurlijk andermaal in last! Nu hebben ze de Kompanie ineens weer heel hard nodig, want zij, goede en vredelievende Manoeweers, zijn zó maar gesneld door die „wildenen,” zonder dat ze natuurlijk iets anders van plan waren geweest dan eerlijk naar huis te gaan.

De Manoeweers zijn zowel in het Mappi-gebied als in de Mimika hoe langer hoe meer een probleem van omvang geworden en men ontkomt niet aan de gedachte, dat een al te zoetsappige houding vóór de oorlog en een al te vriendelijke behandeling door Jappen en Geallieerden onder die oorlog, deze grote, wilde kinderen tamelijk grondig hebben bedorven. De enige oplossing zal dan ook zijn hen terug te sturen naar hun eigen grondgebied en hen daar met een begrijpelijke maar streng doorgevoerde discipline onder bestuur te brengen. . . . Hadden we er de mannen maar voor om dat te doen.”

(Uit: Nieuw-Guinea. Uw naam is wildernis, door C. Meuwese M.S.C. en J. Verschueren M.S.C. 1950)

**Bij de Papoea's van
Frederik Hendrik-eiland**

„De aanblik van het dorp is nog veel merkwaardiger dan de voorstellingen, die ik mij van een dorp der moerasmensen gemaakt heb. Pater Drager, uit Okaba, heeft mij weliswaar al verteld, dat ik voorbij Kimáan een „tropisch Venetië” zou vinden, maar de werkelijkheid is nog eigenaardiger dan het gedachtenbeeld, dat deze doeltreffende omschrijving opriep.

Een brede waterweg, waaruit zich kleinere stroompjes aftakken, leidt als hoofdverkeersader door het dorp, dat zelf uit een groot aantal lange smalle eilandjes bestaat, die alle door mensenhand dus kunstmatig zijn ontstaan en waarvan elk behalve een tuin met aanplantingen een afdak bezit als dagverblijf en een huis in de vorm van een bijenkorf, voor het doorbrengen van de nacht.

In de gehele nederzetting is geen enkel voetpad te vinden. Voor het verkeer tussen het ene huis en het andere heeft men al een boot nodig en de eilandjes zelf geven ook maar heel weinig ruimte om er zich op te bewegen.

In de droge tijd wordt er zowel op de huis- als op de tuineilandjes hard gewerkt. Men haalt dan de klei-achtige grond uit de moerasbodem naar boven, vermengt deze laagsgewijze, met stelen van de palmbladeren, bananenstammen, allerlei blad en hout en stapelt die lagen zó hoog op, dat men ook na het stijgen van het waterpeil in de regentijd, veilig op de eilandjes kan wonen.

Er wordt bij de opbouw van deze kunstmatige eilandjes ook terdege op gelet, dat er goede humus ontstaat uit het opeengehoopte loof en uit de wortels van de moerasplanten. Hetgeen er op deze grond groeit, schept, in zijn overvloed, bepaald iets dat op een paradijs gelijkt, temidden der eentonige rietmoerasen. In de tuinen, op de eilandjes, groeien klappers, pandanus en broodvruchtbomen, bananen, yams, djamboebomen, piangpalmen en alles wat men overigens nog aan voedsel-opleverende planten in Nieuw-Guinea kent. Alleen de sagopalmen groeien in reusachtige percelen op aparte tuinen-eilanden buiten het dorp. Aan gene zijde daarvan liggen dan weer nieuwe eiland-aanplantingen; en zo wordt er geleidelijk steeds meer land in het moeras geschikt gemaakt om bebouwd te worden, zonder dat men daarbij andere werktuigen gebruikt dan de handen en een stok van hard hout, die van een punt voorzien is en die bij het planten goede diensten bewijst."

(Uit: „Onder koppensnellers en moerasmensen" door H. Neverman)

Mamberamo-Papoea's „Het sacrale huis had mijn zeer bijzondere belangstelling gehad. Men noemt het ook wel „mannenhuis," maar dat is wel zeer eenzijdig uitgedrukt. Inderdaad hebben daar alleen mannen toegang, maar het is veel meer dan een exclusieve sociëteit: het is het gods-

dienstige centrum van de gemeenschap, een soort tempel dus, waarin ook de heilige fluiten worden bewaard.

Deze fluiten vormen het heiligste bezit van de Mamberamo-Papoea's; hij spreekt er steeds zeer ernstig over. Het is de vrouwen op straffe des doods verboden ze te zien, laat staan ze aan te raken. Men beweert zelfs, dat de vrouwen niets weten van hun bestaan; dat ze denken dat het geluid, dat ze horen als er op geblazen wordt, van geesten afkomstig is.

In Bakoesa was het sacrale huis klaar op de omwanding na, maar het mocht niet afgebouwd worden, voordat het dorp met alles en ieder in het reine was. Dat was Bakoesa echter niet! Een jaar geleden was er iemand gedood en die moord was niet vergolden. Een wedermoord mocht niet meer plaats hebben sinds het bestuur er was gevestigd."

(Uit: „Met kapmes en Kompas door Nieuw-Guina", door Jan van Eechoud)

Waris (aan de Bovenkeeromrivier ten z. van Hollandia) „De kampongs zijn gelegen op heuveltoppen, die dikwijls moeilijk te bereiken zijn. De huizen zijn rondom een pleintje gebouwd, de openingen (van deuren is niet te spreken) komen op dit plein, waar bij feestelijke gelegenheden gedanst wordt, uit. In elke woning, welke uit één ruimte bestaat, woont slechts één gezin. De huizen staan op palen $\pm$ 2 m boven de grond. Ze zijn niet groot, ongeveer 2 bij 3 m. De vloer bestaat uit gespleten niboeng (een palmsoort), de omwanding is gemaakt van gespleten hout of gaba-gaba (de nerven van de bladeren van de sagopalm). Het dak is van bladeren. Langs een tegen de woning geplaatste boomtak klimt men naar binnen. Alles maakt een slordige indruk.

Over het algemeen hebben de hoofden meer dan één vrouw. Bras van Moeënka heeft zes vrouwen, anderen hebben er drie en velen twee. De „kleine" man heeft over het algemeen slechts één vrouw. De meeste huwelijken zijn zgn. *ruilhuwelijken*. Hierbij gaat een vrouw uit de ene nederzetting over aan een man uit een andere kampong, die daarvoor een zuster of nicht teruggeeft. Bij deze wijze van huwelijksluiting heeft slechts de uitwisseling van kleine geschenken plaats. Heeft een man geen vrouwelijke verwanten, die hij kan ruilen, dan kan hij een koop-huwelijk sluiten. Hierbij is de betaling veel hoger. Deze betaling wordt meestal door de familieleden van de man, soms door de gehele nederzetting bijeengebracht, aangezien de enkeling, ten-

zij misschien een mendir (hoofd), niet over zoveel goederen beschikt. Het spreekt wel vanzelf, dat niet de eerste de beste man een koophuwelijk kan sluiten. Hij moet zich hebben onderscheiden en daardoor de medewerking van zijn familie en kamponggenoten hebben verkregen. Vroeger moest hij minstens één vijand gedood hebben en thans wordt geëist, dat hij een goed varkensjager is.

Wanneer bij de registratie een vrijgezel werd aangetroffen en ik de vraag stelde waarom hij niet was gehuwd, kreeg ik steeds ten antwoord: Hij heeft nog geen varkens geschoten. En dus was hij niet waard geholpen te worden.

De vrouwen worden meestal uitgehuwelijkt als zij nog heel jong zijn (8 à 10 jaar). Bij de huwelijkssluiting wordt geen rekening gehouden met de toestemming van de „vrouw” en deze kinderen zijn vaak zeer verdrietig gedurende de eerste tijd, als zij van de ouders vandaan zijn.

(Uit: Tijdschrift „Nieuw-Guinea” jaargang 1939/1940 door J. Hoogland)

Nederlands kleinste onderdanen „De Tapiro's zaten achter hun rollen tabak en de kopers verdrongen zich om hen heen. Deze boden onder veel geschreeuw allerlei oud en gehavend ijzerwerk in ruil. Maar het mankeerde de kleine rasbroeders allerminst aan een kritische blik en ze toonden zich lang niet scheutig. Het werd een razen en tieren, waar horen en zien bij verging en waarbij het kustvolk aanvankelijk de boventoon voerde. Totdat het de voorman der dwergen te bar werd.

Woedend maakte hij aan het gehaspel een einde en onder een daverende woordenvloed bracht hij de schreeuwers aan het verstand, dat hij de lange reis niet had gemaakt om zich met rommel af te laten schepen.”

(Uit: „Naar de achterhoek der aarde,” door dr H. J. T. Bijlmer)

Ekari's en Moni's „De Izaboe vormt de grens tussen de Ekari's en de Moni's. Een Moni zal niet graag uitgemaakt worden voor een Ekari en omgekeerd ook niet. Van rivaliteit echter heb ik niets gemerkt. Integendeel, beide stammen gingen heel vriendschappelijk met elkaar om. Wel kan men een duidelijk verschil in mentaliteit opmerken tussen de Ekari en Moni. De achterdocht van de een tegenover de ander, de nieuwsgierigheid van de Ekari tegenover de gereserveerde belangstelling van de Moni; de dikwijls kwetsende lomphheid van de eerste tegenover de „hornat” van de laatste.

Een verschil in geaardheid, dat verder ook z'n uitdrukking vindt in de soms in bedelzucht ontaarde ruilzucht van de Ekari tegenover het hautain afslaan van alles, wat niet als tegengeschenk bedoeld is, van de Moni. Echter kon opgemerkt worden, dat bij de Ekari's, welke meer met de Moni's in aanraking zijn gekomen, ook slechts tegengeschenken geaccepteerd worden (bijv. in Kemandora en in sommige kampongs van Arandora). In laatstbedoelde nederzettingen wenste men zelfs geen beleefdheids-geschenk als tegenprestatie voor de aangeboden patates (bepaalde knollen) of rietstengels.

Polygamie is zowel bij de Ekari's als Moni's regel.

(Tijdschrift „Nieuw-Guinea" 1939/1940, dr J. V. de Bruin)

Dèm-stam „Het was voor ons een aangename gewaarwording hier beland te zijn tussen zulke goedgehartige, vriendelijke, eerlijke mensen. Opdringerig zijn ze in het geheel niet en uitermate vreedzaam van karakter. Deze eigenschappen gaven ons de zekerheid onder deze bevolking rustig en met vrucht te kunnen werken. Welk een enorm verschil, niet alleen in uiterlijk voorkomen, doch voornamelijk in aard en karakter met de ruwe, zeer onbeschaafde en in hoge mate opgewonden bevolking der Meervlakte. Het pijlen van het feestvarken, dat eerst uit een naburige nederzetting moest worden gehaald, daar men eigen varkens daarvoor niet gebruikt, geschiedde ook bij de Dèm met het nodige ceremonieel. Statig werd het dier, met de poten samengebonden aan een rondhout, dat door twee mannen op de schouders werd getorst, naar het midden van het dorpspleintje gedragen. Igoen, de hoofdman der nederzetting Tombe, hield in grote ernst, aangehoord door al z'n kampongenoten, een lange toespraak, waarin, zoals mij later bleek, herhaaldelijk de voorouders door hem werden aangeropen. In de rechterhand hield hij daarbij een prachtige ammoniet, een magische steen, omhoog.

Daarna plaatste hij zich op een afstand van 2 à 3 m van het offerdier, dat met de flank naar hem was toegekeerd, legde een pijl op de boog en schoot na enkele malen zuiver te hebben gericht en de boog gespannen, de pijl met volle kracht in de hartstreek. Even daarna trok hij langzaam de pijl uit de wond, terwijl verschillende mannen toeschoten om het uitsluitende bloed in nappen van pisangbladeren op te vangen. Tegelijk trad een oude vrouw naar voren, die een bladerentak in de hand hield, daarop wat bloed opving en het eerst in de richting van

ons vreemdelingen en daarna van haar landgenoten sprenkelde onder het uitspreken van de woorden:
„nijèsi ganiawé, iloe iloe, àbò, eberàkò, ebebèno”:
bladertak zwaaien, kwade geesten, verboden, verdwijnt, vlucht weg.

Zoals mij later bleek moet aan deze bezweringsformule waarschijnlijk de bovenstaande betekenis worden gehecht.”

(Uit: „De Bergpapoea's van N.-G. en hun woongebied,”
door C. C. F. M. le Roux)

Ndani's „Hij (Pater Kammerer) zou Dani zijn met de Dani's. Hij zou met hen in het stenen tijdperk leven; eten, drinken en slapen zoals zij. Hier in deze van alle kanten door hoge bergen omsloten vallei, waar de praehistorie tegenwoordige tijd was geworden, zou hij niet alleen het leven van de praehistorische mens kunnen observeren, hij zou er aan deelnemen en dit zou lang genoeg duren om hem iets te doen begrijpen van wat er in hun zielen omging.”

(Uit: „Woudloper Gods,” door Jan van Eechoud)

De Timorini „De Timorini is slank en tenger, maar evenredig gebouwd. Bijlmer geeft als gemiddelde lengte der mannen 154,7 cm, voor vrouwen 143,2 cm. Pygmeëen zijn de Timorini dus zeker niet; van 40 Dajaks, die de expeditie vergezelden, was de gemiddelde lichaamslengte 155,9 cm en men hoort van die volksstam nooit als van pygmeëen spreken. De kinderen hebben nagenoeg alle oebi-buikjes, die op latere leeftijd verdwijnen. Terwijl de mannen vaak hun fraaie soepele figuur behouden, zijn de vrouwen, die al het zware werk doen, zeer vroeg oud en lelijk. De mannen zijn vaak over het gehele lichaam met kleine plukjes kroeshaar bedekt en het merendeel bezit een volle baard en knevel. De gelaatsuitdrukking is meestal vriendelijk en gemoeidelijk, soms flink, soms goedig. Open en verstandig kijken de diep inliggende ogen onder de vooruitstekende, zware wenkbrauwwal en geven aan het gelaat iets trouwhartigs. Vele mannen dragen dunne of dikke rotanstaafjes of wel min of meer bijgeslepen varkenstanden door het neustussenschot of door de oorlellen en soms zijn twee van zulke tanden tot een ring verbonden. Een buitengewoon waardevol sieraad is de *melli*, een stuk van een grote zeeschelp; betrekkelijk weinig

mannen bezaten er een en vele jongeren gaven dan ook blijk van een heftige begeerte naar blaadjes wit papier uit onze aantekenboekjes als goedkoop surrogaat.

De geslachten leven gescheiden in verschillende huizen: er zijn hutten enkel voor mannen en andere bestemd voor vrouwen, kinderen en varkens.

De mannenhuizen zijn geringer in aantal; zij staan op de mooiste plekken, zijn het beste gebouwd en hebben vaak twee uitgangen tegenover elkaar. Gelijkvloers bevindt zich de vergaderzaal; de aarde is er aangestampt en in het midden wordt vaak een vuur onderhouden.

Onder het dak bevindt zich een vliering, waar geslapen wordt. De vrouwenhuizen zijn in de regel veel slordiger afgewerkt. De openingen tussen de planken van de wand zijn meestal met gras dichtgestopt en in stede van één vliering over het gehele oppervlak van de hut, vindt men hier twee halve, boven elkaar, waarvan de bovenste de grootste is. Onder de laagste vliering huizen in een afgeschoten gedeelte de varkens.

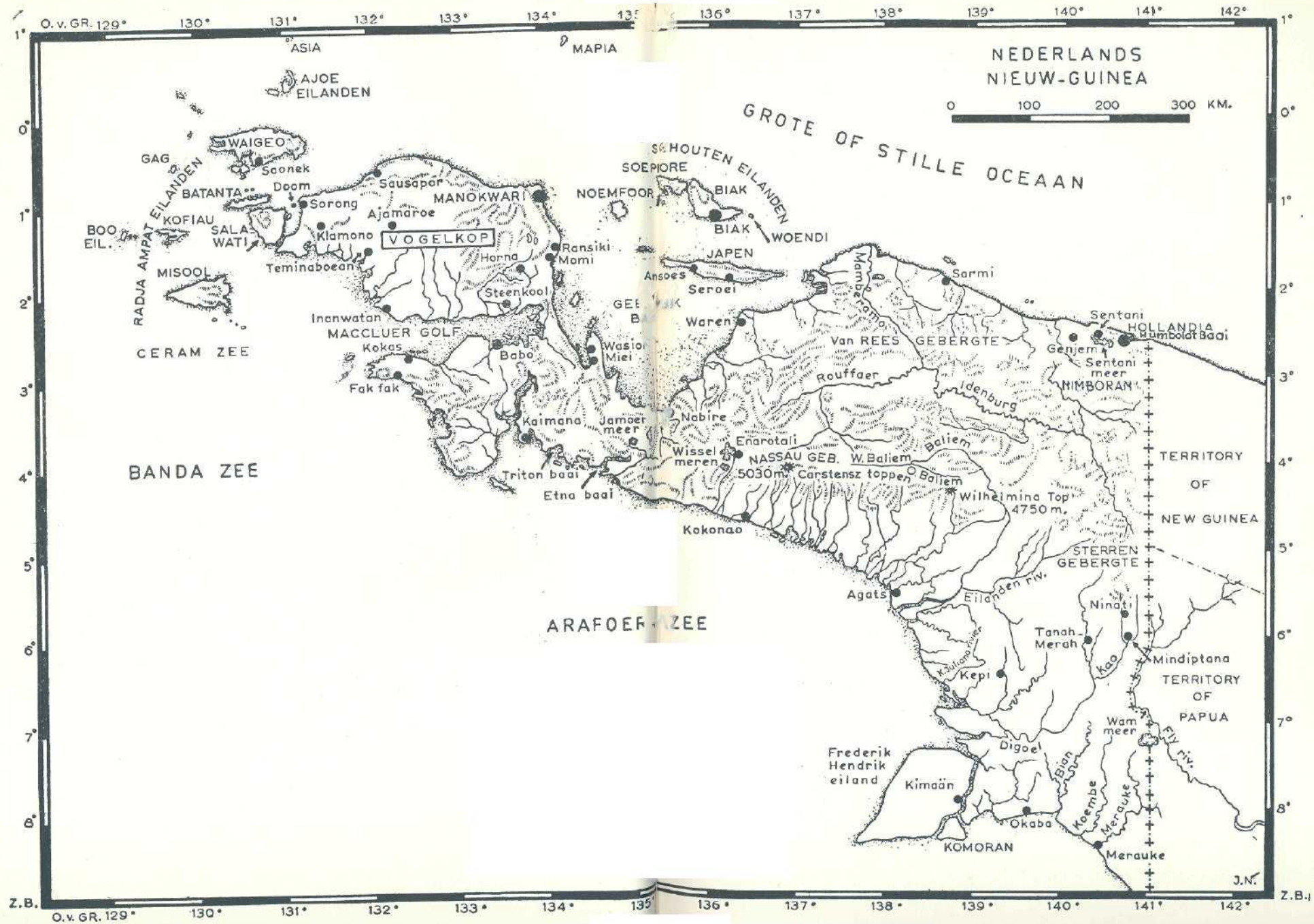
Zijn deze lieden in de handel practisch, zij hebben ook hun trots. Wanneer we, naar hun mening, niet spoedig genoeg over de brug kwamen of niet scheutig genoeg waren met onze tegen-gift, tegenover een aangeboden maaltijd oebi of suikerriet, dan konden ze ons soms met een bruusk gebaar alles cadeau geven en trots heengaan of wel brachten zij het zonder een woord te spreken naar de Dajaks of de soldaten en schonken het die."

(Uit: „Fragmenta Papuana,” door dr H. J. Lam)

Bij de Wagafurari „There were about a thousand armed natives around us, and they appeared undecided what to do, until a late arrival, joining one of the groups nearest both officers, waved his right arm to the crowds with a backward and forward action, a signal that we were not to be molested. I then saw many of the men put away their weapons, and our protector, with another man, came towards O'Malley and myself with his hands open and held out to us. He came up to me and grasped both my arms.

„Ei, Kaimare,” he said, in a deep, guttural tone, and tugged my beard affectionately. He had lovely eyes, bright and expressive of genuine friendliness. He was a finelooking man, wearing a long, striking beard, cut flat at the bottom, and with a wig of closely woven human hair shaped not unlike the hat of a Cossack. I was struck with their Biblical type of face. The first

NEDERLANDS
NIEUW-GUINEA

0 100 200 300 KM.

GROTE OF STILLE OCEAN

ARAFOER ZEE

BANDA ZEE

CERAM ZEE

TERRITORY
OF
NEW GUINEA

TERRITORY
OF
PAPUA

Frederik
Hendrik
eiland

J.N.

O. v. GR. 129° 130° 131° 132° 133° 134° 135° 136° 137° 138° 139° 140° 141° 142°

1°
0°
1°
2°
3°
4°
5°
6°
7°
8°
Z.B.

1°
0°
1°
2°
3°
4°
5°
6°
7°
8°
Z.B.

O. v. GR. 129° 130° 131° 132° 133° 134° 135° 136° 137° 138° 139° 140° 141° 142°

could have been a black Pharaoh; while the other had the appearance of an old Hindoo-brahman. They both made us sit down; then with their beautiful axes of green stone they cut us huge bundles of sugar-cane. The men following did likewise, and soon an enormous crowd of friendly men, all of them with presents of food, surrounded the tired party sitting down.

Here again we found not the slightest sign of steel or European influence, and again we had difficulty in getting the natives to take our steel tomahawks.

After we had quenched our thirst with sugar-cane and smoked the tobacco offered us, the black Pharaoh got up and beckoned me to follow him; he was going to show us a place to sleep for the night.

He led us up to one of the parks, a square grassy sward enclosed by casuarinas planted in perfect lines, and here crowds of men, women and children watched us make our camp. These parks, I afterwards learned, were the meeting places for the men of the district, who came to „talk of government” and play their Pan-pipes (Gurubaba). One native explained to me, with the help of his dagger of human bone, that the place was also used for cannibalistic feasts.

All these people wanted pearl and cowrie shell, though I could see little of this among them. They held up little broken pieces of pearl shell, and with a questioning look asked us if we had any. I had to tell them that we had not; but their quick, searching eyes, discovered the pearl buttons on our clothes, and before night had fallen we had no buttons left.”

(Uit: „Papuan Wonderland,” door J. G. Hides)

Tussen twee culturen „Ook de inwendige verhoudingen werden volledig opgebroken. Werd vroeger het individu in alle zaken des levens de weg gewezen door de ouden en wijzen van de stam, in het nieuwe bestel waren deze wel oud, maar niet langer wijs. Niet alleen het geldloon maakte de jonge Papoea voor een groot deel onafhankelijk van het oude geslacht, ook het onderwijs verhief hem daarboven. Het waren de jongeren, die vlot leerden omgaan met Nederlanders, Amerikanen en negers, die „Pistol packing Mama” leerden zingen en al spoedig een mondjevol Nederlands en Engels opstaken.

Het waren de jongeren, die op bulldozers reden, hijskranen bedienden, dynamo-ankers wikkelden, toezicht hielden bij de elektrische centrales enz., waarbij zij als volwaardige werkers stonden naast blanken en Indonesiërs — in tegenstelling tot de

ouderen, die niets hadden geleerd, dat in deze tijd van waarde was en die krampachtig bleven vasthouden aan de verouderde adat-gebruiken.”

(Uit: „Vergeeten aarde,” door Jan van Eechoud)

Religieuze voorstellingen „Men kent een hoogste godheid, die men Mansren Nanngi (Heer Hemel) noemt bij de Biakkers, Foen Nah bij de Moi-Papoea's en Foen Naha (Heer Wind) in het westen van de Vogelkop. We moeten echter in dit begrip niet Monotheïsme zien, want dan zal blijken, dat de Papoea's in deze hoogste Godheid niet zien de over leven en dood heersende Schepper van hemel en aarde, al komt dat hier en daar om de hoek kijken.”

(Uit: „Kruis en Korwar. Een honderdjarig waagstuk op Nieuw-Guinea,” door F. C. Kamma)

	blz.
Een woord ter inleiding	5
Nieuw-Guinea. Inleiding	9
Hoofdstuk I. HET BESTUUR	15
Hoofdstuk II. HET LAND: GEDAANTE, KLIMAAT,	
FLORA EN FAUNA	22
Het gebergte	22
Vlakten en rivieren	24
Karakteristiek van een rivier	25
Bodem	27
Klimaat	27
Flora	28
Fauna	31
Hoofdstuk III. De BEVOLKING	37
Algemeen overzicht	37
De Papoea	37
Een zeer verdeelde wereld	38
De materiële cultuur	42
Een vluchtige rondblik	44
Australisch Nieuw-Guinea	47
Enkele karakteristieken	50
bij de kustbewoners van Waroppen	50
bij moerashbewoners	52
bij de bergbewoners	55
Hoofdstuk IV. BESTAANSMIDDELEN	61
Papoea-economie	61
Verzamelaars	61
Hoofdvoedingsgewassen	62
Enkele beschrijvingen	62
Andere gewassen	65
Veeteelt	65
Technische hulpmiddelen	65
Magisch-rituele hulpmiddelen	66
Zelfvoorziening	66
Ruilhandel	67
Schelpengeld	68
Export	70
Nijverheid	70
Hoofdstuk V. PAPOEA-KUNST	72

	blz.
Hoofdstuk VI. ZENDING EN MISSIE	80
Zending	82
Missie	83
Hoofdstuk VII. PLANNEN EN RICHTLIJNEN BETREFFENDE DE ONTWIKKELING	86
Mogelijkheden op het gebied van landbouw en veeteelt	88
Rijst- en vleesproject nabij Merauke	90
De visserij	95
Het bosareaal	95
Mijnbouwkundige mogelijkheden	97
Aardolie	97
Kolen	99
Nikkel, cobalt, chroom, bauxiet en „industriële delfstoffen”	99
Goud	99
Arbeidsproblemen	100
„Community development”	101
Onderwijs en volksopvoeding	104
Hoofdstuk VIII. ENIGE FRAGMENTEN UIT AANBEVOLEN LITERATUUR	109
en tekstverwijzingen naar de literatuur over Nieuw-Guinea	
Marindinezen	109
De Manoewé's	110
Bij de Papoea's van Frederik Hendrik-eiland	113
Mamberamo-Papoea's	114
Waris (aan de Bovenkeeromrivier ten z. van Hollandia)	115
Nederlands kleinste onderdanen	116
Ekari's en Moni's	116
Dèm-stam	117
Ndani's	118
De Timorini (Oeringgoep)	118
Bij de Wagafurari	119
Tussen twee culturen	122
Religieuze voorstellingen	123